

Økonomiske analyser

2/2010

29. årgang

Innhold

<i>Tarjei Havnes og Magne Mogstad:</i> Eldre eller rikere? En aldersjustering av tidstrenden i inntektsulikhet	3
<i>Erlend Eide Bø:</i> Om rentens effekt på konsum og sparing	6
<i>Lasse Sigbjørn Stambøl:</i> Klarer selvstendig næringsdrivende å opprettholde sin virksomhet over tid?	11
<i>Kristin Aasmundsen og Øyvind Hagen:</i> Hovedtrekk i utenrikshandelen siste ti år	21
Forskningspublikasjoner	25
Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser de siste 12 måneder	28
Tabell- og diagramvedlegg	
Konjunkturindikatorer for Norge	1*
Makroøkonomiske hovedstørrelser for Norge, regnskap og prognoser	16*

Redaksjonen ble avsluttet tirsdag 20. april 2010.

Signerte artikler står for forfatterens regning.

Konjunkturtendensene og artiklene er tilgjengelig på internett: www.ssb.no/oa/

Redaksjonen: Torbjørn Hægeland (ansv.), Helge Brunborg, Torbjørn Eika, Taran Fæhn, Bente Halvorsen, Elin Halvorsen, Johan Heldal, Tom Kornstad, Hong Pham og Knut Sørensen.

Redaksjonssekretær: Aud Walseth, telefon: 21 09 47 57, telefaks: 21 09 00 40

Redaksjonens adresse: Statistisk sentralbyrå, Forskningsavdelingen, P.b. 8131 Dep, NO-0033 Oslo

Trykk: Statistisk sentralbyrå

Økonomiske analyser

utgis av Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå. Forskningsavdelingen ble opprettet i 1950 og har ca. 90 ansatte. Knappt halvparten av virksomheten finansieres av eksterne oppdragsgivere, hovedsakelig forskningsråd og departementer. Avdelingen er delt i 7 grupper og ledes av forskningsdirektør Torbjørn Hægeland.

- Skatt, fordeling og konsumentatferd
Forskningsleder Thor Olav Thoresen
- Klima- og energiøkonomi
Forskningsleder Annegrete Bruvoll
- Makroøkonomi
Forskningsleder Roger Bjørnstad
- Arbeidsmarked og bedriftsatferd
Forskningsleder Arvid Raknerud
- Offentlig økonomi
Forskningsleder Rolf Aaberge
- Økonomisk vekst og miljø
Forskningsleder Knut Einar Rosendahl
- Demografi- og levekårsforskning
Forskningsjef Randi Kjeldstad

**Økonomiske analyser utkommer med 6 nummer i året.
Neste utgave publiseres 10. juni 2010.**

Standardtegn i tabellen	Symbol
Oppgave mangler	..
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	0
Foreløpige tall	*

Eldre eller rikere?

En aldersjustering av tidstrenden i inntektsulikhet

Tarjei Havnes og Magne Mogstad

Kombinasjonen av store barnekull etter krigen og en sterk sammenheng mellom alder og inntekt, vil kunne gi endringer i ulikhet uten at livstidsinntektene er endret. I denne artikkelen undersøker vi hvordan endringer i aldersstrukturen kan forklare trenden i inntektsulikhet i perioden 1967–2004 blant norske menn mellom 25 og 59 år.

Innledning

Den store økningen i inntektsulikhet siden tidlig på 1980-tallet har vært mye studert av økonomer, men det er fortsatt stor uenighet om drivkraften bak endringene. Mange har pekt mot endringer i avkastningen på talenter og utdanning, såkalt skill-biased technical change. Andre har heller pekt mot globalisering og internasjonal handel som mulige forklaringsfaktorer, mens enkelte har hevdet at institusjonelle endringer i arbeidsmarkedet må ta skylden, særlig svekkelsene av fagbevegelsen i mange land.¹ Målsetningen med denne artikkelen er å gi et sammendrag av Almås, Havnes og Mogstad (2010) som studerer en alternativ demografisk forklaring:² Hvor mye betyr endringene i aldersstrukturen for trenden i ulikhet?

Spørsmålene stammer fra to observasjoner: en sterk sammenheng mellom alder og lønn og store endringer i aldersstrukturen. For det første er sammenhengen mellom alder og inntekt sterk, både teoretisk og empirisk. Panel (a) i Figur 1 viser alders-lønnsprofilen for norske menn i alderen 25–59 år i 2000, og bekrefter bildet fra andre år og i andre vestlige land: Inntekten øker i de første arbeidsårene, før den flater ut og synker noe når man nærmer seg pensjonsalder. Dette betyr at vi vil observere ulikhet selv i samfunn der alle har samme livstidsinntekt, men er på ulikt sted i livsløpet. For eksempel tjener en 50-åring omtrent 40 prosent mer enn en 30-åring, uten at dette betyr at livstidsinntekten til 50-åringen er høyere enn livstidsinntekten til 30-åringen.

Tarjei Havnes er postdoktor ved Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo, tarjei.havnes@econ.uio.no

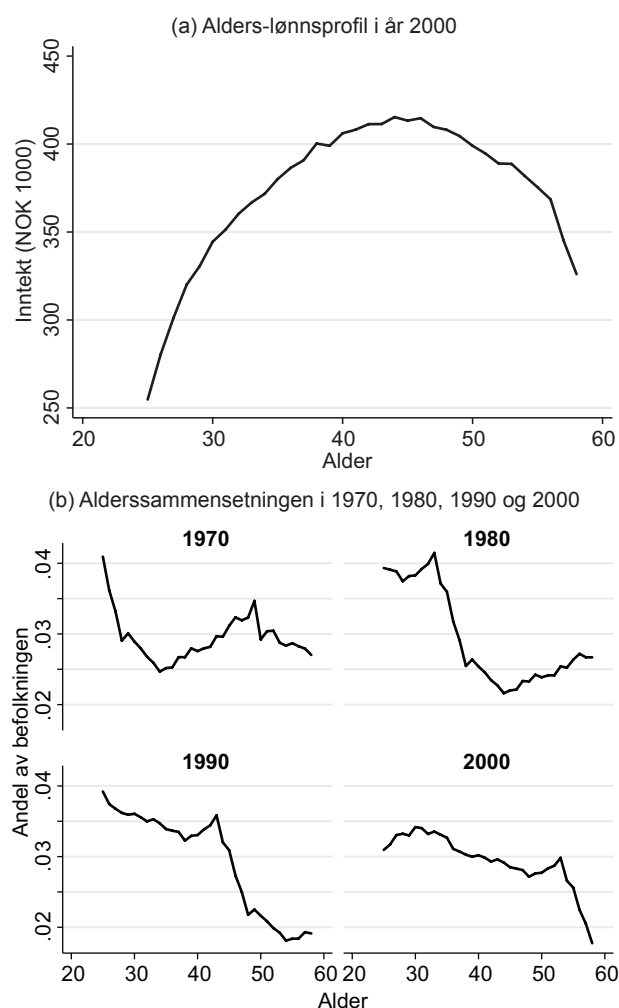
Magne Mogstad er forsker ved gruppe for offentlig økonomi, magne.mogstad@ssb.no

¹ Se Gottschalk og Smeeding (1997) og Lemieux (2008) for sammendrag av litteraturen.

² Prosjektet har fått støtte fra Norges forskningsråd (194339), og er en del av aktivitetene ved ESOP-senteret ved Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo. ESOP er støttet av Norges Forskningsråd.

For det andre var kohortene født etter krigen spesielt store i nær alle vestlige land, det vi har kalt baby-boomen, men som vi i dag omtaler som eldrebølgen. Siden 1970-tallet har disse kohortene kommet inn i arbeidsstyrken og klatret oppover alders-lønnsprofilen. Panel (b) i Figur 1 viser alderskohorter som andel av den mannlige arbeidsstyrken 25–59 år i årene 1970, 1980, 1990 og 2000. De store etterkrigskohortene gir tydelige utslag på sammensetningen av arbeidsstyrken: I 1970 er de akku-

Figur 1. **Alders-lønnsprofil (panel (a)) og endringene i alderssammensetningen av arbeidsstyrken (panel (b)) for menn 25–59 år**

rat kommet inn i arbeidsstyrken og representeres ved helt til venstre i figuren. I 1980 er de første kohortene rukket å bli 35 år, og utgjør en større, om enn fortsatt ganske liten andel av den totale arbeidsstyrken. I 1990 ser vi hvordan de store barnekullene dominerer arbeidsstyrken, før de første kullene i 2000 nærmer seg pensjonsalder.

Til sammen kan den sterke sammenhengen mellom alder og lønn og de store endringene i alderssammensetningen i arbeidsstyrken, ha kraftfull effekt på trenden i ulikhet de siste tiårene. Når en stor andel av arbeidsstyrken er i en bestemt del av lønnsprofilen, vil denne delen få stor vekt i beregningen av ulikhet. Å rense ut effekter som bare skyldes alder er særlig viktig fra et normativt perspektiv, siden vi gjerne anser slike forskjeller som mindre bekymringsfulle siden ulikheten vil jevnes ut over tid, og derfor er uten betydning for livstidsinntekten (se f.eks. Atkinson, 1971).

I denne artikkelen undersøker vi hvordan endringer i aldersstrukturen kan forklare trenden i inntektsulikhet i perioden 1967–2004 blant norske menn 25–59 år. Vi fokuserer på menn siden disse har vært de primære familieforsørgerne i perioden.

Aldersjustering av ulikhet

Måling av ulikhet tar vanligvis utgangspunkt i Lorenz-kurva, som viser inntekten til de fattigste i populasjonen sammenliknet med inntekten i hele populasjonen ettersom vi øker andelen som utgjøres av de fattigste. Ved å summere opp forskjellen mellom Lorenz-kurva ved full likhet og den faktiske Lorenz-kurva i populasjonen, får vi den klassiske Gini-koeffisienten. Jo høyere Gini-koeffisienten er, jo mer ulikhet er det i fordelingen.

I en sentral artikkel fra 1975 foreslår Paglin å justere Gini-koeffisienten for den ulikheten som bare skyldes aldersforskjeller. Hans metode går ut på å beregne Ginien for en hypotetisk populasjon der alle hadde inntekt lik gjennomsnittet i sin aldersgruppe. Dette gir den såkalte Mellom-Ginien. Paglin-Ginien (PG) får vi så ved å trekke Mellom-Ginien fra Gini-koeffisienten for hele populasjonen. Et hovedproblem med denne metoden er at den ikke tar hensyn til at inntektsfordelingen mellom aldersgruppene kan overlape, dvs. at det finnes noen rike og noen fattige individer i alle aldersgruppene. Ulikheten i denne overlappen vil fortsatt være med i PG, på tross av at den delvis er en funksjon av ulikheten mellom aldersgruppene som PG ønsker å eliminere (se Lambert og Decoster, 2005).

Et annet problem med PG er at den eliminerer alle forskjeller mellom aldersgruppene, både de som er en direkte funksjon av alder, og de som er en funksjon av faktorer som er korrelert med alder. For eksempel vil PG dermed sammenblande endringer i aldersstrukturen med økningen i utdanningsnivå blant yngre kohorter.

En alternativ framgangsmåte er å justere inntektene til individene før vi aggregerer opp ulikheten. Langs disse linjene foreslår Wertz (1979) å trekke fra inntekten til

hvert individ gjennomsnittsinntekten i hans eller hennes aldersgruppe. Denne metoden videreutvikles og aksiomatiseres i Almås og Mogstad (2009). For også å ta hensyn til faktorer som kan være korrelert med alder, foreslår Almås og Mogstad å estimere alderseffektene gjennom en multivariat regresjon der inntekt forklares med dummyer for alder, i tillegg til andre potensielt korrelerte faktorer. Ved så å predikere inntekten bare fra alder, kan individenes inntekt sammenliknes med den inntekten vi skulle forvente at de hadde kun gitt deres alder. Denne aldersjusterte Ginien (AG) ligger tett opptil den klassiske Ginien, men sammenlikner den faktiske inntektsfordelingen med den inntektsfordelingen som ville gi likhet i *livstidsinntekt* heller enn full likhet i *årlig inntekt*, uavhengig av alder.

I denne artikkelen bruker vi begge metodene for aldersjustering, AG og PG. For å isolere alderseffektene i målingen av AG, estimerer vi følgende regresjon.

$$\ln y_{ij} = \delta_j + X'_{ij}\beta + \varepsilon_{ij}$$

der y_{ij} er inntekten til individ i fra aldersgruppe j , og X_{ij} er et sett av individuelle kontroller, som inkluderer utdanning, antall eldre søsken, familiestørrelse, foreldres utdanning og alder ved fødsel, samt en dummy for innvandrerstatus. Forventet aldersinntekt i aldersgruppe j gis dermed ved

$$\tilde{y}_j = \frac{\mu n e^{\delta_j}}{\sum_k e^{\delta_k}}$$

der μ og n er henholdsvis gjennomsnittlig inntekt og antall individer i populasjonen. I hele analysen fokuserer vi på pensjonsgivende inntekt, hentet fra de årlige skatteregistrene.

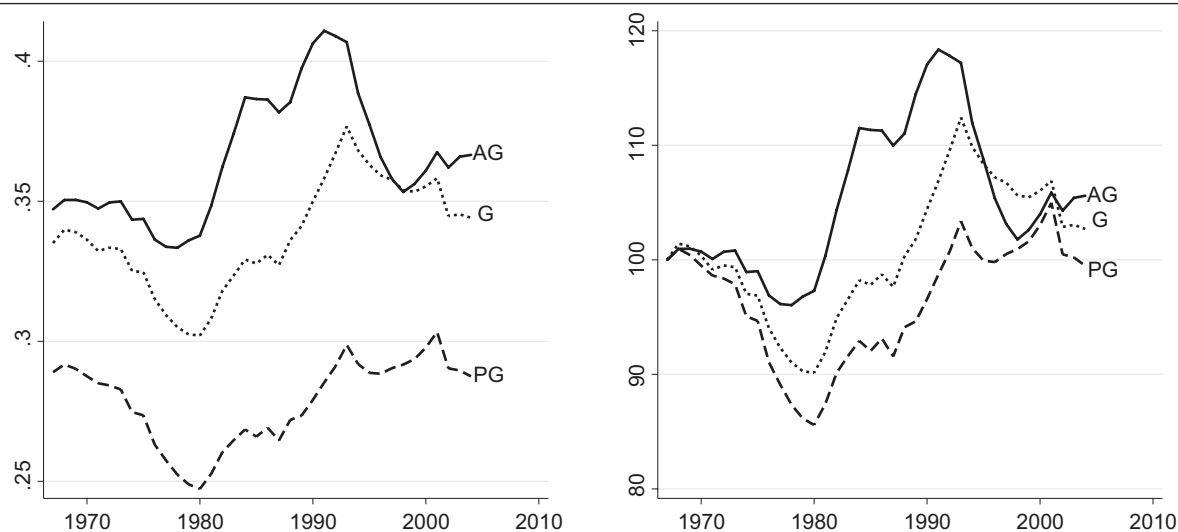
Resultater

Figur 2 oppsummerer resultatene fra analysen. I venstre panel viser vi de estimerte ulikhetsmålene AG, G og PG over perioden 1967–2004, mens vi i høyre panel viser de samme målene i prosent av 1967-nivået for å lette sammenlikningen av de estimerte trendene.

For alle de tre målene utkrystalliserer det seg tre perioder: En periode med synkende ulikhet fram til omtrent 1980, en periode med sterkt økende ulikhet gjennom 1980-tallet og inn på 1990-tallet, og til slutt en periode med synkende eller stabil ulikhet fra begynnelsen av 1990-tallet.

Den estimerte trenden i ulikhet før aldersjustering er interessant i seg selv, og viser en reduksjon på omtrent 10 prosent i den første perioden. Ulikheten steg deretter kraftig, og passerte tidligere toppnivåer allerede mot slutten av 1980-årene, før den igjen sank noe mellom 1993 og 2004. Perioden sett under ett økte ulikheten med omtrent 2,5 prosent. Den store veksten i ulikhet på 1980-tallet er imidlertid tydelig, med en økning på omtrent 25 prosent fra en bunn på 0,30 i 1980 til en topp på 0,38 i 1993.

Figur 2. Trender i inntektsulikhet i perioden 1967–2004 blant menn 25–59 år (venstre panel), og relativ endring i ulikhet siden 1967 (høyre panel)

Note: G = Gini, AG = Aldersjustert Gini kontrollert for andre faktorer, PG = Paglin-gini.

Effekten av aldersjustering er markant forskjellig mellom de to metodene. Mens PG sammenlignet med G viser en kraftigere nedgang i den første perioden, viser det nye og forbedrede AG-målet en klart svakere nedgang i denne perioden. I den andre perioden der baby-boomerne nærmet seg toppen på inntektsprofilen og ulikheten vokste sterkt, er effekten av aldersjustering igjen ulik mellom de to metodene: der AG viser en kraftigere vekst enn G, viser PG en svakere vekst. Også i den siste perioden, med en viss konvergering i inntektene, gir de to metodene ulike svar: Mens AG faller betraktelig på midten av 1990-tallet og deretter snur og vokser noe inn på 2000-tallet, er PG noenlunde stabil over hele denne perioden.

Konklusjon

Samlet sett viser resultatene at aldersjustering kan ha stor effekt på den observerte ulikheten. Det er imidlertid av avgjørende betydning at denne justeringen gjøres på en riktig måte. Det mest brukte målet for justering av ulikhet, PG, påvirker ulikhetstrenden betydelig forskjellig fra AG.

Vårt foretrukne mål, AG, peker mot at veksten i ulikhet siden starten av 1980-tallet er større når vi tar hensyn til endringene i aldersstrukturen. Dermed ser det ut til at ulikhetsveksten i perioden snarere enn å være drevet av de store etterkrigskohortene, heller har vært dempet av disse endringene. Samtidig er sammenpressingen av inntektsfordelingen på 1970-tallet markant mindre når vi tar hensyn til endringene i aldersstrukturen. Denne sammenpressingen ser dermed ut til å betydelig grad å være drevet av at baby-boomerne kom inn på arbeidsmarkedet. Den aldersjusterte ulikheten synker imidlertid kraftig i slutten av perioden, og totalt sett er veksten over perioden på omtrent fem prosent, fortsatt om lag det dobbelte av veksten i den klassiske Ginien. Samlet sett har altså endringene i aldersstrukturen over perioden bidratt til å dempe inntektsulikheten.

Referanser

- Almås, I. Havnes, T. og M. Mogstad (2010): "Baby Booming Inequality? Demographic Change and Inequality in Norway, 1967-2004." *NHH Dept. of Economics Discussion Paper No. 6/2010*.
- Almås, I. og M. Mogstad (2009): "Older or Wealthier? : The Impact of Age Adjustments on the Wealth Inequality Ranking of Countries", *SOEPpapers 181*, DIW Berlin, The German Socio-Economic Panel (SOEP).
- Atkinson, A. (1971): "The Distribution of Wealth and the Individual Life Cycle", *Oxford Economic Papers*, 23: 239–254.
- Gottschalk, P., og T. M. Smeeding (2000): "Empirical Evidence on Income Inequality in Industrialized Countries." I A. B. Atkinson og F. Bourguignon (eds.), *Handbook of Income Distribution*, 261–308. Amsterdam: North Holland.
- Lambert, P. og A. Decoster (2005): "The Gini Coefficient Reveals More", *Metron -International Journal of Statistics*, 63: 373–400.
- Lemieux, T. (2008): "The changing nature of wage inequality", *Journal of Population Economics*, Springer, vol. 21(1): 21-48.
- Nelson, E. (1977): "The Measurement and Trend of Inequality: Comment", *American Economic Review*, 67: 497–501.
- Paglin, M. (1975): "The Measurement and Trend of Inequality: A basic Revision", *American Economic Review*, 65:598–609.
- Wertz, K. (1979): "The Measurement of Inequality: Comment", *American Economic Review*, 69: 670–672.

Om rentens effekt på konsum og sparing

Erlend Eide Bø

Pengepolitikk har i lengre tid vært et viktig virkemiddel i konjunkturstyringen. Renten kuttet for å øke konsum og investeringer hvis økonomien går dårlig, og heves for å hindre overoppheting av økonomien. Mye av forskningen rundt renteendringer er gjort på aggregerte data, som kan skjule store forskjeller mellom grupper av husholdninger. Denne artikkelen handler om effekten av renteendringer på mikronivå, altså hvordan renteendringer påvirker forskjellige husholdningers valg rundt sparing og konsum. Vi finner at rentene har sterk effekt på husholdningers konsum og sparing, i hovedsak gjennom endrede renteinntekter eller renteutgifter. Høyere rente gir økt konsum og sparing i husholdninger som har positiv netto finansformue, og lavere konsum og sparing i husholdninger som har negativ netto finansformue.

Innledning

Rente er avkastningen man får på oppsparte midler i bank, eventuelt utgiften som påløper lånte penger. Man skulle dermed tro at renteendringer har mye å si for spareadferden i husholdninger. De fleste internasjonale studier av sammenhengen mellom rente og sparing viser imidlertid liten eller ingen effekt av renteendringer på sparingen.¹ Dette skyldes flere forhold. For det første er nesten alle studier basert på makrodata, det vil si nasjonale aggregater for sparing. Problemet med aggregerte data er at man får ikke med seg forskjeller mellom ulike grupper, og mye av bevegelsene over tid kan være drevet av en liten mengde rike mennesker, særlig når det gjelder formue og sparing. Når man summerer opp over alle husholdninger vil forskjeller mellom husholdningene, som også kan gå i ulik retning, jevnes ut. For det andre vil renten påvirke sparingen i den enkelte husholdning på mer enn ett vis, og en del av disse effektene kan også være motstridende. I denne artikkelen vil vi gjøre rede for de mange mulige måtene som renteendringer kan innvirke på konsum og sparing, både innen økonomisk teori og gitt de økonomiske beskrankningene som norske husholdninger forholder seg til. Dessuten vil vi presentere resultatene av en analyse som undersøker sparingens respons til renteendringer på husholdningsnivå. Vi ser særlig på hvordan spareadferden avhenger av husholdningens alder, utdanning og formuens sammensetning.

Teori for allokering av konsum over livsløpet

Den enkleste modellen for konsum over tid (Fisher-modellen) har en konsument som lever i to perioder. Konsumenten har inntekt bare i første periode. Inntekten er gitt, og fordeles for å maksimere nytte over de to

periodene. Oppsparte midler mellom periodene gir en renteinntekt. Hvis renten endres, har det to motstridende virkninger på konsumet. Den første er inntektseffekten. En renteøkning gjør at det som spares får en større avkastning. Dermed trenger man ikke å spare så mye for å oppnå ønsket fremtidig konsum, og vil konsumere mer i første periode. Substitusjonseffekten virker i motsatt retning. Et gitt fremtidig konsumnivå blir billigere i nåverdi når renten øker. Det øker relativ pris på konsum i dag, og fører til redusert konsum og økt sparing. Den totale effekten av en renteheving er dermed usikker. Økt rente kan føre til økt eller redusert sparing, avhengig av hvilken av effektene som er sterkere. Styrken av effektene avhenger av konsumentens nyttefunksjon og preferanser. Toperiodemodellen er en veldig stilisert fremstilling av intertemporal fordeling av konsum.

Modellen utvides når man innfører flere perioder, inntekt i mer enn en periode, usikker inntekt, og muligheten til å ta opp lån og akkumulere formue. Det teoretiske rammeverket vi bruker for å ta med disse utvidelsene er en livsløpsmodell (Modigliani og Brumberg, 1954). Grunntanken er at husholdninger ser på nåværende formue og inntekt, og forventet fremtidig inntekt for å finne en konsumplan som maksimerer nytten av nåværende og fremtidig konsum. Gitt sikkerhet om fremtidige inntekter og en del andre forutsetninger, som uendret husholdningsstørrelse, fører modellen til at konsum ønskes jevnt fordelt over livsløpet. Dette betyr at i perioder med særskilt lav inntekt vil man konsumere mer enn inntekten skulle tilsi ved å tære på formuen eller låne i kredittmarkedet, mens man vil spare en del av ekstra høye inntekter. En renteendring² påvirker i denne modellen både nåverdien av ønsket fremtidig konsum og forventet fremtidig inntekt, og verdien av dagens formue. Hvis renten endres, forandres konsumplanene for å reflektere det nye rentenivået.

Erlend Eide Bø er førstekonsulent i Gruppe for skatt, fordeling og konsumentatferd (eeb@ssb.no)

¹ Se for eksempel Bosworth (1984), Skinner og Feenberg (1990), og for en oversikt over litteraturen; Elmendorf (1996).

² Når vi snakker om renteendringer antar vi at det gjelder en uventet endring av renten som blir ansett som permanent.

Innenfor denne modellrammen kan en dele opp effekten av en renteendring i flere deler. Inntekts- og substitusjonseffekt (som i toperiodemodellen beskrevet tidligere), men også formueseffekt, humankapitaleffekt og, hvis man definerer sparing som årlig endring i formue (noe vi gjør), en direkte renteinntektseffekt på sparingen.

Hva skjer hvis renten stiger?

Hvis vi ser mer spesifikt på disse effektene ved en oppgang i rentenivået så vil dette gi høyere avkastning på sparingen, noe som isolert sett vil gi høyere sparing og lavere konsum, altså vil budsjettet vris i retning av mer sparing. Dette er substitusjonseffekten. Samtidig, for å oppnå et gitt fremtidig konsum trengs det mindre sparing, siden avkastningen blir høyere. Det er inntektseffekten, som isolert sett vil gi lavere sparing og høyere konsum. Dette er de samme effektene som finnes i toperiodemodellen.

Men en renteøkning vil også påvirke inntektsstrømmen fra allerede oppspart formue. Avkastningen på bankinnskudd stiger, det gjør også renteutgiftene på lån.³ Denne effekten kaller vi renteinntektseffekten. For husholdninger med mer gjeld enn bankinnskudd vil høyere renter bety høyere renteutgifter – de vil få dårligere råd og behov for å redusere både forbruk og sparing. Husholdninger med mer bankinnskudd enn gjeld vil derimot oppleve en oppgang i sine renteinntekter og vil få mulighet til å øke både konsum og sparing.

Hvorvidt man kaller endringen i renteinntekter en inntektseffekt eller en formueseffekt går i grunnen ut på ett. For folk flest føles det som en endring i inntekten, men siden den er avhengig av husholdningens formuesposisjon kunne vi like gjerne ha kalt det for en formueseffekt.

Formueseffekten definerer vi som effekten på konsum/sparing av revurdering av formuens verdi når renten endres. Som en forenkling kan man si at finansformuen er delt i to typer verdier. Den ene med fast verdi og varierende rente/avkastning, den andre med skiftende verdi og fast rente/avkastning. Eksempler på formue med fast verdi og vekslende rente er bankinnskudd og boliglån med flytende rente. Bankinnskudd er en gitt sum penger uansett rente, men avkastningen øker når renten blir satt opp. For formue med fast rente vil derimot prisen endres ved renteendringer. Dette gjelder for aksjer, boliger og obligasjoner. Siden avkastningen er konstant, synker nåverdien, dvs. prisen, når renten øker. Hvis boligverdien faller som resultat av en renteøkning, vil konsum reduseres og sparing (unntatt boligsparing) økes for å oppnå ønsket fremtidig konsum.

Videre kan renteendringer føre til endringer i husholdningenes portefølje, det vil si sammensetningen av formuen. Høyere renter vil særlig gi en vridning i porteføljen mot rentebærende elementer fra bolig og

aksjer. Porteføljeendringer vil bli beskrevet nærmere senere i artikkelen. Disse endringene kan på lengre sikt også ha konsekvenser for sparingen. Lave renter gir økt investering i bolig med tilhørende kredittvekst og eventuell boligprisvekst som etter hvert kan føre til positive formueseffekter i konsumet.

Humankapitaleffekten kommer av at nåverdien av fremtidig arbeidsinntekt endres ved en renteendring. Når renten blir satt opp blir fremtidig arbeidsinntekt mindre verd. Dermed må man spare mer for å holde på planlagt konsum.

For å oppsummere: Ved en renteøkning har man i følge livsløpsteorien en negativ inntektseffekt på sparing, en positiv substitusjonseffekt, en renteinntekts- og formueseffekt som er positiv eller negativ, avhengig av sammensetningen av formuen, og en positiv humankapitaleffekt. Den totale effekten på sparing av en renteøkning er altså usikker. Men man kan anta at husholdninger med positiv nettoformue vil ha en mer positiv spareeffekt enn de med negativ nettoformue. I tillegg er det muligens forskjell på husholdninger som har mye av sin formue i spareformer som endrer verdi når renten endres (dvs. boligeiere) og husholdninger som holder mye av formuen i bankkontoer eller lignende. En mer detaljert analyse av disse forskjellene finnes i Bø og Halvorsen (2010).

Kredittrasjonering

Ikke alle husholdninger følger livsløpsmodellen som beskrevet ovenfor. Noen husholdninger kan i perioder av livsløpet ønske å låne mer enn det de får lov til i kredittmarkedet. Den vanlige definisjonen av kredittbeskranking er at man ikke får låne, eller ikke låne så mye som ønsket, mot fremtidig inntekt. Med unntak av i kredittkriser får man i Norge vanligvis lån til å finansiere boligkonsum. Derfor blir vår definisjon av kredittbeskranking at man er beskranket fra å låne til konsumformål utover bolig. Dette vil særlig være relevant for yngre husholdninger med lav inntekt og liten formue.

Andre forklaringer på adferd som avviker fra modellen i sin enkleste form kan også tenkes. Det kan være usikkerhet om fremtidig inntekt, som fører til et behov for spare opp en finansiell buffer selv om inntekten forventes å stige i fremtiden. Mangel på fremsynthet kan også tenkes, noen husholdninger bryr seg kanskje lite om å planlegge fremtiden og konsumerer all inntekt de får uten å tenke på sparing.

Data

Det finnes en del empiriske artikler som forsøker å tallfeste effekten av renteendringer på konsum og sparing. De fleste av dem baserer seg enten på aggregerte størrelser eller husholdningsundersøkelser, hvor man kan finne mål på konsum. Husholdningsundersøkelser som spør om konsum, inntekt og formue finnes i mange land. Men de har ofte relativt få observasjoner, og husholdninger følges bare over en kort periode, eller

³ Vi antar at renten stiger like mye for bankinnskudd og lån.

Tabell 1. Norske husholdningers finansformue, gruppegjennomsnitt, 1993-2007

	Aldersgruppe								Total
	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-64	
Brutto finansformue, 1 000 kr	88,7	147,0	211,0	261,0	305,7	371,6	458,7	479,2	259,8
Bankinnskudd som andel av brutto finansformue	0,62	0,54	0,48	0,45	0,45	0,48	0,52	0,56	0,50
Aksjer og verdipapirer som andel av brutto finansformue	0,38	0,46	0,52	0,55	0,55	0,52	0,48	0,44	0,50
Gjeld som andel av brutto finansformue	4,81	4,28	3,21	2,38	1,79	1,31	0,86	0,54	2,06

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

bare med ujevne mellomrom, slik at paneldimensjonen mangler eller er mangelfull.

Sparing kan defineres som ikke-konsumert inntekt, eller som endring i formue over tid. Hvis man benytter den siste definisjonen, kan man bruke statistikk over formue som kilde. I Norge har vi den fordelten at slik informasjon er tilgjengelig gjennom selvangivelsesdata. Dette gjør at vi, i Bø og Halvorsen (2010), har muligheten til å beregne sparing for alle norske personer fra 1994 (siden sparing blir definert som endring i formue og vi har tilgjengelige registerdata fra og med 1993) til og med 2007. Dette gir et rikt og unikt paneldatasett for analyse av sparing. Når sparing er beregnet, finner vi konsum som inntekt minus sparing. Litt problematisk er det at tall for reell bolig- og aksjeverdi mangler, det som er oppgitt i data er likningsverdi, som ikke gjenspeiler reell verdi. Særlig for bolig har likningsverdiene liten sammenheng med markedsverdi. For aksjer og verdipapirer har ligningsverdien blitt stadig endret, avhengig av aksjeklasse og år har ligningsverdi ligget på mellom 30 og 100 prosent. Den manglende informasjonen om markedsverdi på bolig er mest problematisk i de tilfellene hvor husholdningen går ut av eller inn i boligmarkedet (siden lån er fullt ut registrert). Derfor har vi valgt å konsentrere hoveddelen av analysen om husholdninger som forblir boligeiere over tid.

Fordelingen av gjeld og formue mellom gifte og samboende par kan i mange tilfeller være vilkårlig sett fra vårt perspektiv. Vi ønsker derfor å studere samlet sparing på husholdningsnivå. Sammenslåingen av enkeltpersoner til husholdninger er ikke helt problemfri, men man får identifisert alle gifte par og samboerpar med barn. Alle andre blir behandlet som enkeltpersonhusholdninger. Siden vi er mest interessert i å se på husholdninger i arbeidsfør alder, så er alle personer under 26 år og over 64 år fjernet fra datasettet. I tillegg fjernes selvstendig næringsdrivende. Slike personer kan ha betydelige fluktasjoner i formuen over tid som ofte skyldes næringsforhold mer enn privatøkonomiske tilpasninger, og de bidrar dermed til støy i analysen.

Hvordan sparer norske husholdninger?

Som nevnt tidligere har sammensetningen av husholdningenes spareporteføljer betydning for hvordan renteendringer påvirker sparing, ved at forskjellige elementer av formuen blir påvirket av renten på forskjellige måter. I tillegg vil rentenivået kunne påvirke hvordan porteføljer er sammensatt over tid. Når renten er lav, vil for eksempel boliger og aksjer vanligvis øke i pris og dermed bli mer attraktive, mens bankinnskudd

får lavere avkastning. En lang periode med lav rente vil dermed sannsynligvis føre til flere og større lån, og et skift fra bankinnskudd til sparing i aksjer.

I dette avsnittet skal vi se litt nærmere på norske husholdningers netto finansformue. Netto finansformue er definert som bankinnskudd pluss aksjer og andre verdipapirer minus gjeld (forsikringsreserver er utelatt). Vi deler befolkningen i åtte aldersgrupper for å få et overblikk over hvordan en typisk spareportefølje utvikler seg med alder. De fleste av gruppene har negativ gjennomsnittlig netto finansformue, kun de to eldste gruppene, med alder 56 til 60 og 61 til 64 har positiv netto finansformue.

Bankinnskudd er den vanligste formen for sparing, og stiger med alder. Aksjer og andre verdipapirer har totalt en gjennomsnittsverdi omtrent lik bankinnskudd, men er fordelt på en lavere andel av husholdningene.⁴ Verdipapirer utgjør en større del av formuen for middelaldrende husholdninger, og en mindre del for yngre og eldre. Gjelden er høy, særlig blant de yngste husholdningene i utvalget vårt, og topper seg (i kroner) i alderen 36 til 40 år. En vanlig husholdning vil dermed ha et visst bankinnskudd, økende med alder, en ganske høy gjeld, minkende med alder, og svært lite aksjer eller verdipapirer. Dette følger av tabell 1.

Gjeldsgraden, gjeld som andel av inntekt, økte en del i perioden 1993 til 2007, særlig i årene etter 2000. Det gjorde også brutto finansformuen, særlig beholdningen av aksjer og andre verdipapirer. Over den perioden vi ser på har verdien av alle delene av finansformuen økt, men selv om porteføljesammensetningen endres noe fra år til år, har den ingen tydelig tidstrend.

I og med at mange yngre husholdninger har høy gjeld er det et interessant spørsmål om de har muligheten til å låne for å finansiere konsum i tilfelle uventet lav inntekt. Tabell 2 viser de forskjellige elementene av finansformue som andeler av inntekt for de forskjellige gruppene. Særlig for de to-tre yngste gruppene, med brutto finansformue under halvparten av inntekten, og gjeld over en og en halv ganger inntekt, er det ikke unaturlig å anta at kredittbeskrankninger kan være relevante, dvs. at det vil være vanskelig å få lån, unntatt eventuelt med pant i bolig. Den høye opplåningen kan tyde på at husholdninger i disse gruppene kan få pro-

⁴ Legg merke til at bankinnskudd og aksjer og verdipapirer utgjør brutto finansformue, og at andelene dermed summerer til 1.

Tabell 2. Elementer av finansformue som andeler av inntekt, gruppegjennomsnitt, 1993-2007

	Aldersgruppe								Total
	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-64	
Bankinnskudd	0,22	0,23	0,25	0,29	0,34	0,43	0,57	0,77	0,35
Aksjer og verdipapirer	0,14	0,20	0,29	0,38	0,44	0,49	0,56	0,63	0,37
Gjeld	1,73	1,79	1,68	1,52	1,36	1,18	0,96	0,76	1,44

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

blemer med å opprettholde ønsket konsum i perioder med uventet lav inntekt.

Bolig

Selv om vi mangler gode tall for boligverdier på individnivå, er det klart at bolig for mange husholdninger utgjør den klart største delen av oppsparte eiendeler. I tillegg er en stor del av husholdningers gjeld tatt opp for å investere i bolig. Cirka tre fjerdedeler av den samlede gjelden blant norske husholdninger er tatt opp med sikkerhet i bolig (Norges Bank, 2005). Ikke all gjeld med pant i bolig brukes til bolig, men størrelsen på disse lånene, og tilgjengeligheten, vil ha betydning for nivået på boligprisene. Vi vil derfor nå se litt nærmere på hvorfor bolig og boliglån er så viktig i norske husholdninger porteføljer.

Bolig er en spesiell type realformue. En bolig har to formål, konsum (en bolig å bo i) og investering (en måte å spare på). Så i forhold til andre investeringsobjekter har bolig en ekstra fordel, ved at man i tillegg til en forventet avkastning også kan bo i boligen. Å eie en bolig har også skattefordeler, ved at fordelene av å bo i egen bolig ikke er beskattet, mens rentene på boliglån kan trekkes fra på skatten. Samtidig er verdsettingen av bolig ved beregning av formueskatt svært lav i forhold til annen formue. Dermed vil det, satt på spissen, være fordelaktig å ta opp et så stort boliglån som mulig, så lenge man har råd til å betjene lånet, og å ha så stor andel av formuen sin i bolig som mulig. Det er også noe man ser i tabell 1 og 2, mange husholdninger tar tidlig opp store lån. Denne gjelden har hovedsakelig flytende rente. I følge Kredittilsynets boliglånsundersøkelse hadde, per årsskiftet 2007/2008, bare 4,5 % av lånene med pant i bolig til norske privatkunder fast rente. Andelen har neppe ligget mye høyere i perioden fra 1993. Det vil si at renteinntektseffekten sannsynligvis vil være sterk for de fleste husholdninger med boliglån.

Boligprisene vil avhenge av tilgangen til kreditt. Økt tilgang til kreditt fører til økt etterspørsel etter bolig, og siden tilbudet av boliger er gitt på kort sikt gir den økte etterspørselen høyere priser. Samtidig vil høy boligpris gjøre det lettere å ta opp lån, ettersom forventninger om videre prisvekst gjør at banker kan se det som mindre risikabelt å gi lån med pant i bolig. Dette kan føre til boblelignende tendenser i boligmarkedet. Både kredittvekst og boligpriser kan antas å være negativt korrelert med rentenivået. Høye boligpriser vil også, som nevnt tidligere, føre til redusert sparing og økt konsum i følge livsløpsmodellen. I praksis kan det gjennomføres ved å ta opp lån med pant i bolig som brukes til å finansiere konsum eller ved å realisere boligformuen ved salg.

Sparerresponsen avhenger av formuens sammensetning

Våre funn tyder på at renteinntektseffekten er som forventet, det vil si at en renteøkning vil gi både høyere konsum og sparing i husholdninger med netto renteinntekter, og redusert konsum og sparing i husholdninger med netto renteutgifter. Det er klare skiller mellom husholdninger med negativ og positiv netto finansformue (bankinnskudd pluss verdipapirer minus gjeld). Det viser seg at en renteøkning har en sterkt negativ effekt på sparingen hos husholdninger med negativ finansformue – selv når man har forsøkt å ta hensyn til den negative inntektseffekten av en renteøkning. En annen måte å si dette på er at substitusjonseffekten for denne gruppen er negativ, og altså motsatt av det standard økonomisk teori tilsier. Dette kan henge sammen med at noen husholdninger har veldig høy gjeld knyttet til boliginvesteringer (gjærne forsterket av skattemessige vurderinger), og tilsvarende høy rentebelastning, men også forventninger om høyere formue i framtiden gjennom verdistigning på boligkapitalen. I denne gruppen, ofte bestående av yngre husholdninger, vil en renteøkning kunne tvinge fram en ytterligere reduksjon i sparingen gjennom for eksempel utsettelse av avdrag, som en ren likviditetseffekt⁵. Vi tolker dette funnet som et bevis på at for mange husholdninger er kredittbeskrankninger gjeldende i den forstand at de har problemer med å glatte inntekter tilstrekkelig over tid, og vil heller kutte i noe av sparingen enn mye av konsumet når rentene er høye. Husholdninger med netto positiv finansformue oppfører seg derimot mer i tråd med teorien, det vil si sparer mer og consumerer mindre når avkastningen på sparingen går opp.

Videre finner vi at, når vi ser bort fra gjeldsposisjonen, er unge husholdninger mer fleksible og tilpasser seg renteendringer mer enn eldre husholdninger. Med det mener vi at yngre husholdninger har en større tendens til å substituere seg i retning av mer sparing og mindre konsum når rentene er høye enn eldre husholdninger, gitt alt annet likt. Eldre husholdninger har trolig mer satte konsum- og sparemønstre.

Utdanningsnivå viste seg å ha lite å si for responsen til renteendringer, gitt inntekt. I utgangspunktet kunne man tenke seg at personer med høyere utdanning har bedre evne til finansiell planlegging og dermed reagere mer på en eventuell renteendring enn personer med lav utdanning. Dette viser seg å ikke være tilfelle. Det

⁵ En del av denne reduksjonen i avdrag, og dermed sparing, går også automatisk gjennom endrede nedbetalingsplaner på annuitetslån og er således ofte ikke et bevisst valg fra husholdningens side.

er ingen signifikant forskjell i måten ulike utdanningsgrupper tilpasser sparingen til renteendringer.

Vi ser også på endringer i porteføljesammensetningen ved renteendringer. Vi finner at eldre husholdninger i større grad flytter sparingen sin fra bankinnskudd til aksjer når rentene er lave, og omvendt når rentene er høye. Unge husholdninger vil først og fremst øke gjeldsopptaket når rentene er lave og denne effekten blir særlig sterk når vi utvider analysen til å inkludere personer som går inn og ut av boligmarkedet, og dermed økt gjeldsopptak ved investering i bolig.

Til slutt viser våre analyser at husholdningenes adferd avhenger av hvilke forventinger som knytter seg til renteendringene, om de oppfattes som midlertidige eller mer permanente. Det som oppfattes som midlertidig rentehopp synes å slå mye sterkere ut i sparingen enn i forbruket. Motsatt er det med endringer som oppfattes som mer varige – disse vil slå sterkere ut i form av endret forbruk. Siden rentene nå er på vei opp fra et lavt nivå er det grunn til å tro at disse endringene vil oppfattes som mer varige av husholdningene, men det gjengstår å se om de faktisk gjør det. Det er en tendens blant folk til overvurdere positive endringer og undervurdere negative endringer.

Avslutning

Rente påvirker konsum og sparing gjennom en rekke kanaler; den påvirker forventet avkastning på sparing, og faktisk avkastning på eksisterende formue gjennom renteinntekter på bankinnskudd og renteutgifter på lån. I tillegg vil endrede renter gi endringer i avkastning og prising av annen formue, som aksjer og bolig. For eksempel vil lave renter gi økt etterspørsel etter kreditt og boliginvesteringer, noe som presser prisene i boligmarkedet oppover og på sikt kan denne prisgevinsten påvirke både konsum og sparing.

Vi finner at rentene har sterk effekt på husholdningers sparing gjennom endrene renteinntekter eller renteutgifter. Høyere rente gir økt konsum og sparing i husholdninger med netto renteinntekter, og lavere konsum og sparing i husholdninger med netto renteutgifter. I tillegg trekker høyere forventet avkastning i retning av relativt mer sparing og mindre konsum for husholdninger med mer bankinnskudd og verdipapirer enn gjeld. I husholdninger med mye gjeld trekker høyere forventet avkastning i retning av relativt mindre sparing og mer konsum, antageligvis fordi disse husholdningene er kredittrasjonert og heller vil opprettholde noe konsum på bekostning av sparingen når renteutgiftene er høye.

Referanser

Bosworth, Barry (1984): *Tax Incentives and Economic Growth*, Washington DC: The Brookings Institution.

Bø, Erlend E. og Elin Halvorsen (2010): "The Effect of a Cut in the Interest Rate on Consumption and Saving", kommer som Discussion Paper, Statistisk sentralbyrå.

Case, Karl E., John M. Quigley og Robert J. Shiller (2005): "Comparing Wealth Effects: The Stock Market versus the Housing Market", *Advances in Macroeconomics*: Vol. 5: Iss. 1.

Elmendorf, Douglas W. (1996): "The Effect of Interest-Rate Changes on Household Saving and Consumption: A Survey", Finance and Economics Discussion Series 96-27, Washington DC: Federal Reserve Board.

Modigliani, Franco og Richard H. Brumberg (1954): "Utility Analysis and the Consumption Function: An Interpretation of Cross-section Data", i K. K. Kurihara, (red.), *Post-Keynesian Economics*, New Brunswick: Rutgers University Press.

Norges Bank (2005): "Finansiell stabilitet 2/05", Oslo: Norges Bank.

Skinner, Jonathan og Daniel R. Feenberg (1990): "The impact of the 1986 tax reform on personal saving", kapittel 3 i J. Slemrod (red.), *Do Taxes Matter? The Impact of the Tax Reform Act of 1986*, Cambridge, Mass.: MIT Press.

Klarer selvstendig næringsdrivende å opprettholde sin virksomhet over tid?

Lasse Sigbjørn Stambøl

Mange av de som starter selvstendig næringsvirksomhet i Norge gir seg etter kort tid. Dette gjelder spesielt blant nyetablerte næringsdrivende. Bedrifter startet av menn overlever lengre enn kvinners, og middelaldrende næringsdrivende holder ut i større grad enn de yngre og eldre. Overlevelsesgraden er også større for de med middels utdanning enn de med lav og høy utdanning, større for norske enn utenlandske statsborgere og noe større i distriktene enn i sentrale regioner. Tidligere erfaring fra selvstendig næringsvirksomhet øker sannsynligheten for å fortsette, mens liten erfaring fra arbeidsmarkedet øker sannsynligheten for å gi opp. De fleste som gir opp går over i lønnsarbeid eller ut av arbeidsstyrken. Mange går også tilbake til den statusen de hadde på arbeidsmarkedet før de startet sin virksomhet.

Innledning

Personer med selvstendig næringsvirksomhet som sitt viktigste arbeidsforhold utgjør noe under åtte prosent av totalt antall sysselsatte i Norge. Spørsmålet er i hvilken grad selvstendig næringsdrivende klarer å opprettholde sin virksomhet over tid. Er det personer som starter ny selvstendig næringsvirksomhet som igjen går raskt ut av virksomheten og på den måten bidrar til de store årlige strømmene? Eller er det slik at de som starter selvstendig næringsvirksomhet blir værende i sin nye virksomhet? Er det slik at menn oppnår større suksess enn kvinner som selvstendig næringsdrivende, og at dette kan være en medvirkende årsak til at flere menn enn kvinner arbeider som selvstendig næringsdrivende? (jfr. Stambøl (2007, 2008). Er det slik at personer med høy utdanning oppnår mer suksess enn personer med lavere utdanning? Er det slik at yngre personer oppnår størst suksess, eller kan man forvente at erfaring fra arbeidslivet fører til at middelaldrende og eldre aktører er de som oppnår størst suksess? Hvordan er innvandreres suksess som selvstendig næringsdrivende sett i forhold til norske aktører, og i hvilke regionale arbeidsmarkeder klarer selvstendig næringsdrivende seg best? For å indikere svar på slike spørsmål har vi fulgt individene gjennom perioden 1994 til 2005.

Artikkelen viser hovedresultater fra en analyse av forskjeller i avgang fra selvstendig næringsvirksomhet i Norge over tid. Analyse av suksess som selvstendig næringsdrivende er målt ved hjelp av opprettholdelses- og avgangsrater fra selvstendig næringsvirksomhet gjennom forskjellige tidsperioder. Likedan ser vi på hva som kjennetegner de aktører som forlater sin status som selvstendig næringsdrivende og går over til en annen status, det være seg på eller utenfor arbeidsmarkedet. Opprettholdelsen av og avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet analyseres også ut fra regionale

kjennetegn. Som regional inndeling benyttes SSBs økonomiske regioner, som her består av 90 regioner (Se Hustoft mfl. (1999)). I de beskrivende analysene er regionene summert etter en sentrum-periferi inndeling i 7 gjensidig utelukkende regionstyper (se bl.a. Persson (red.) (2004) og Stambøl (2005)). For mer detaljerte resultater (se Stambøl (2009)).

Dataene i analysen er hovedsakelig basert på Statistisk sentralbyrås registerbaserte sysselsettingsstatistikk over tidsperioden 1994-2005. Selvstendig næringsdrivende er definert som sysselsatte i alderen 16-74 år med selvstendig virksomhet som sitt viktigste arbeidsforhold.

Det er analysert avgang fra selvstendig næringsvirksomhet både med og uten primærnæringene. Videre har vi analysert opprettholdelse av og avgang fra nyetablert selvstendig næringsvirksomhet i 1996 og 2002, dvs. aktører som ikke var å finne blant de selvstendig næringsdrivende i de forutgående toårsperiodene 1994-1995 og 2000-2001.

For å analysere bakgrunnen til de som er i og rekrutteres til selvstendig næringsvirksomhet, samt hva de som går ut av selvstendig næringsvirksomhet går til, har det i tillegg til individkjennetegn vært nødvendig å definere hvilken status aktørene har på arbeidsmarkedet både før og etter registreringen av den selvstendige næringsvirksomheten. I analysen benyttes data fra perioden 1994-1999 for å definere hvilken bakgrunn de som var registrert som selvstendig næringsdrivende i 2000 har hatt i den forutgående seksårsperioden. Vi benytter selvstendig næringsdrivende som var i aldersgruppen 22-74 år i 2000, og som dermed var i aldersgruppen 16-68 år ved inngangen til perioden 1994-1999. Vi opererer med 6 hovedgrupper etter bakgrunnstatus: Selvstendig næringsdrivende i år 2000 som (1) har vært registrert som selvstendig næringsdrivende i hvert av årene 1994-1999, (2) har vært registrert som selvstendig næringsdrivende i 3-5 år i perioden 1994-1999, (3) som hovedsakelig har vært registrert som lønnskakere i

denne perioden, (4) som hovedsakelig har vært under utdanning, (5) som hovedsakelig har vært arbeidsledige og til slutt hovedgruppe (6) som består av selvstendig næringsdrivende i år 2000 som hovedsakelig har vært utenfor arbeidsstyrken i perioden 1994-1999.

For å analysere hva de som går ut av selvstendig næringsvirksomhet går til, har vi fordelt avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet i hver av periodene på syv forskjellige grupper: (1) til arbeide som lønnstaker, (2) til selvstendig næringsvirksomhet i en annen næring, (3) til utdanning, (4) til arbeidsledighet, (5) ut av arbeidsstyrken for øvrig, (6) flyttet til andre regioner i Norge eller (7) utvandret fra Norge i det året de gikk ut av sin selvstendige næringsvirksomhet eller døde året etter at de sist var registrert som selvstendig næringsdrivende.

Hvor stor andel av selvstendig næringsdrivende klarer å opprettholde sin virksomhet over tid?

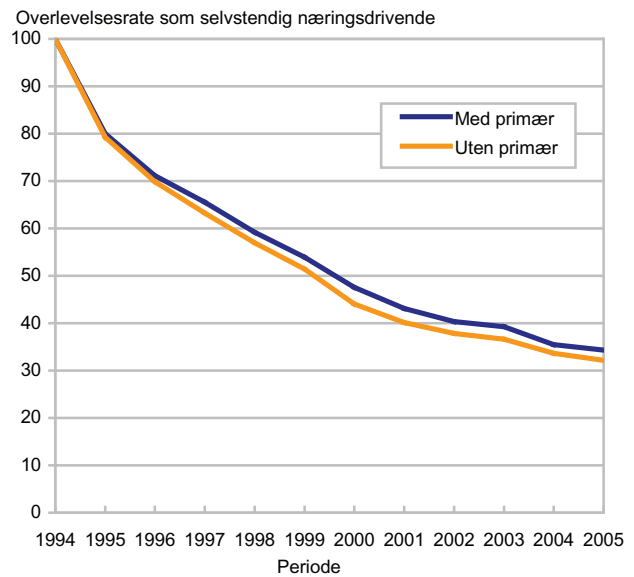
Det var kun om lag 1/3 av de selvstendig næringsdrivende i 1994 som fortsatt var å finne blant de selvstendig næringsdrivende når vi kommer frem til det siste undersøkelsesåret 2005 (se figur 1).

Andelen som ga opp sin virksomhet falt sterkest det første året, med om lag 20 prosent. Ved tusenårsskiftet var halvparten av de som var selvstendig næringsdrivende i 1994 ute av virksomheten.

Opprettholdelsen var noe mindre når vi holder selvstendige i primærnæringene utenfor analysen.

Tar vi utgangspunkt i de som var selvstendig næringsdrivende i henholdsvis 1994 og 2000, var det små

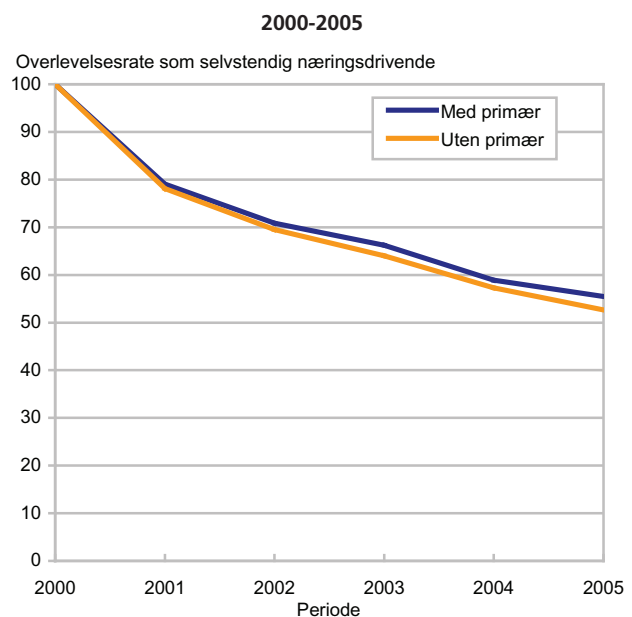
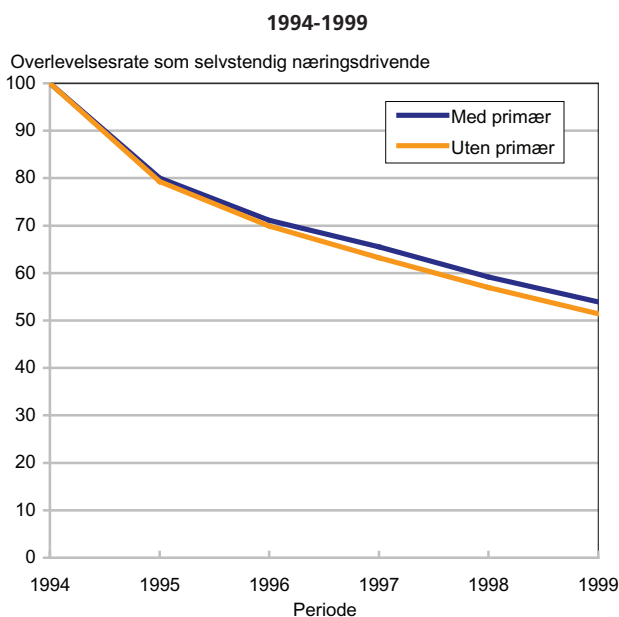
Figur 1. Opprettholdelsesrate som selvstendig næringsdrivende med og uten primærnæringene gjennom perioden 1994-2005. Hele landet. Indeks: Selvstendig næringsdrivende i 1994 = 100

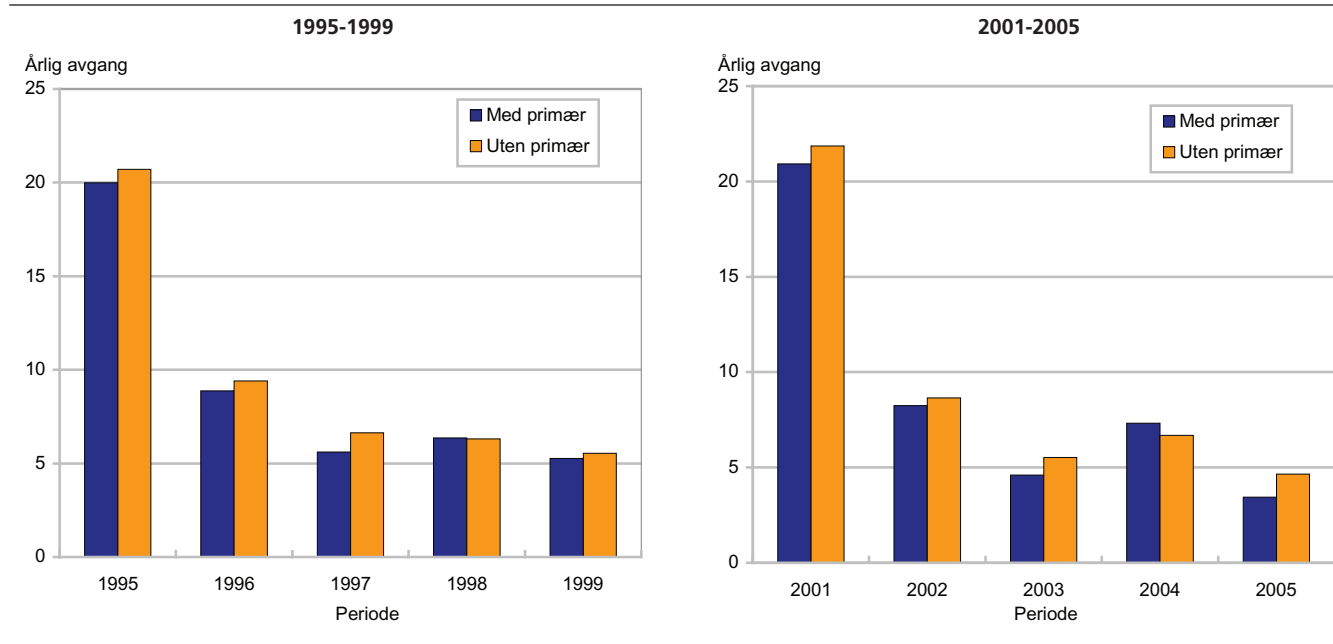
forskjeller å spore i opprettholdelsen av virksomheten mellom tidsperiodene 1994-1999 og 2000-2005, om enn noe større opprettholdelse gjennom den siste perioden (se figur 2).

Avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet avtar gjennom tidsperiodene med ett unntak. Dette gjelder det fjerde året i hver tidsperiode, der avgangen øker relativt til avgangen i det tredje året (se figur 3). Det var for øvrig ingen klare sammenfall mellom tilbøyeligheten til å overleve som næringsdrivende og konjunkturforløpet i disse periodene.

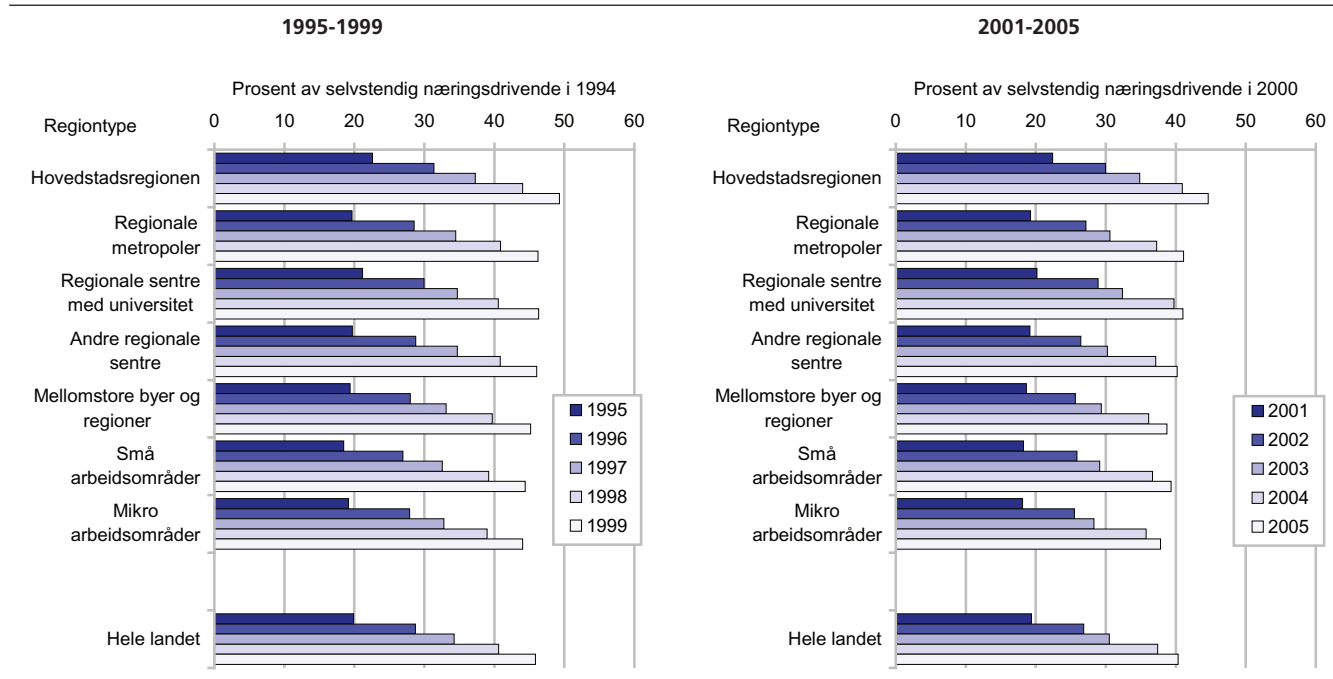
Figur 2. Opprettholdelsesrate som selvstendig næringsdrivende med og uten primærnæringene gjennom periodene 1994-1999 og 2000-2005. Hele landet. Indeks: Selvstendig næringsdrivende i 1994 = 100 og selvstendig næringsdrivende i 2000 = 100

Figur 3. Avgangsrater fra selvstendig næringsvirksomhet med og uten primærnæringene. Årlig avgang 1995-1999 og 2001-2005. I prosent av selvstendig næringsdrivende i henholdsvis 1994 og 2000. Hele landet

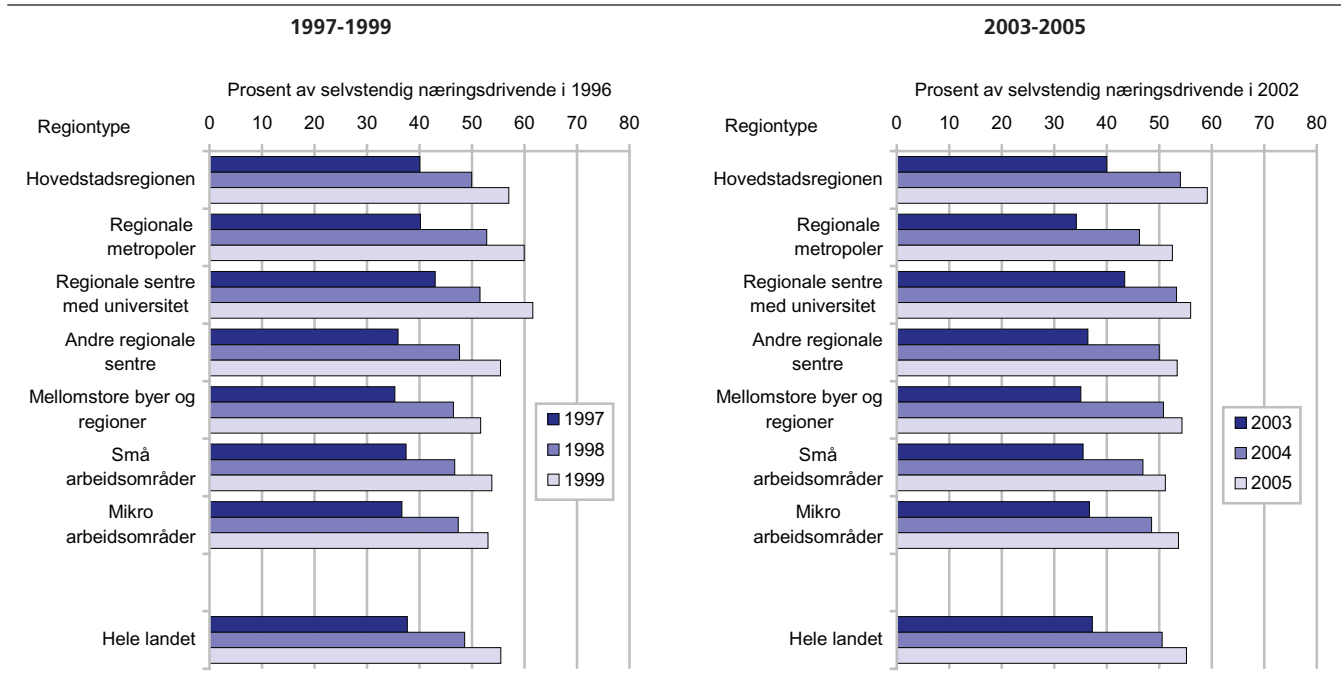
Figur 4. Avgangsrater fra selvstendig næringsvirksomhet inkludert primærnæringene. I prosent av selvstendig næringsdrivende i 1994 og 2000 akkumulert over periodene 1995-1999 og 2001-2005. Etter regiontyper

Målt etter regiontyper skiller hovedstadsregionen seg ut med den største samlede avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet i begge periodene (se figur 4). Ellers er det en klar sentrum-periferi tendens i avgangen gjennom begge periodene, med størst samlet avgang i de mest sentrale regiontypene og gradvis mindre avgang jo mer perifere arbeidsmarkedene blir. Med andre ord er overlevelsesraten som selvstendig næringsdrivende større i perifere regioner enn i sentrale regioner. Hovedstadsregionen skiller seg også klart ut med den største avgangen det første året relativt til de mer perifere arbeidsområdene.

Forskjellene i samlet avgang var imidlertid mindre mellom regiontypene når selvstendig næringsdrivende i primærnæringene holdes utenfor analysen, og det var små forskjeller mellom sentrum og periferi i perioden på 1990-tallet. I perioden etter tusenårsskiftet var det imidlertid en viss overvekt i avgangen fra selvstendig virksomhet i de mer sentrale regionene også når primærnæringene ble utelatt, både i samlet avgang og i avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet det første året. For mer detaljer om dette (se Stambøl (2009)).

Figur 5. Avgangsrater fra nyetablert selvstendig næringsvirksomhet inkludert primærnæringene. I prosent av nye selvstendig næringsdrivende i 1996 og 2002 akkumulert over periodene 1997-1999 og 2003-2005. Etter regiontyper

Det foregår også en viss polarisering i det samlede avgangsmønsteret, ved at hovedstadsregionen viser en liten økning i den samlede avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet fra perioden på 1990-tallet og frem til perioden etter 2000, mens de øvrige regiontypene reduserer sin samlede avgang noe.

Hvor stor suksess oppnår personer som starter ny selvstendig næringsvirksomhet?

På landsbasis var over 55 prosent av samtlige nye selvstendig næringsdrivende i 1996 ute av sin virksomhet i 1999. Holdes primærnæringene utenfor økte andelen til hele 59 prosent. 38 prosent av alle nye selvstendig næringsdrivende var allerede ute av sin virksomhet året etter. Dette var nesten dobbelt så høy andel som avgangen blant samtlige selvstendig næringsdrivende. Holdes primærnæringene utenfor økte denne andelen ytterligere til om lag 40 prosent. Det var først og fremst i Oslo og i de tre nordnorske fylkene Troms, Finnmark og Nordland hvor nye selvstendig næringsdrivende viste størst tendens til å forlate sin virksomhet etter meget kort tid. På landsbasis var også drøyt 55 prosent av samtlige nye selvstendig næringsdrivende i 2002 ute av sin virksomhet når vi kommer frem til året 2005. Dette var dermed på linje med avgangen i tilsvarende periode på 1990-tallet. Holdes primærnæringene utenfor økte andelen til om lag 56 prosent, som var litt lavere enn på 1990-tallet.

På regionalt nivå skilte regionale sentre med universitet seg ut med den sterkeste avgangen fra ny næringsvirksomhet i perioden 1997-1999, og dermed også den laveste opprettholdelsesraten (se figur 5). Resultatene indikerer en klar sentrum-periferi struktur i avgangsmønsteret også blant nyetablerte næringsdrivende. Holdes primærnæringene utenfor blir forskjellene i

avgang mellom sentrale og perifere områder noe mindre, men fortsatt størst i de mest sentrale regiontypene (se Stambøl (2009)). De sentrale regionene viste også størst avgang fra ny selvstendig næringsvirksomhet det første året, der om lag 40 prosent av alle nye selvstendig næringsdrivende i 1996 var ute av sin virksomhet året etter.

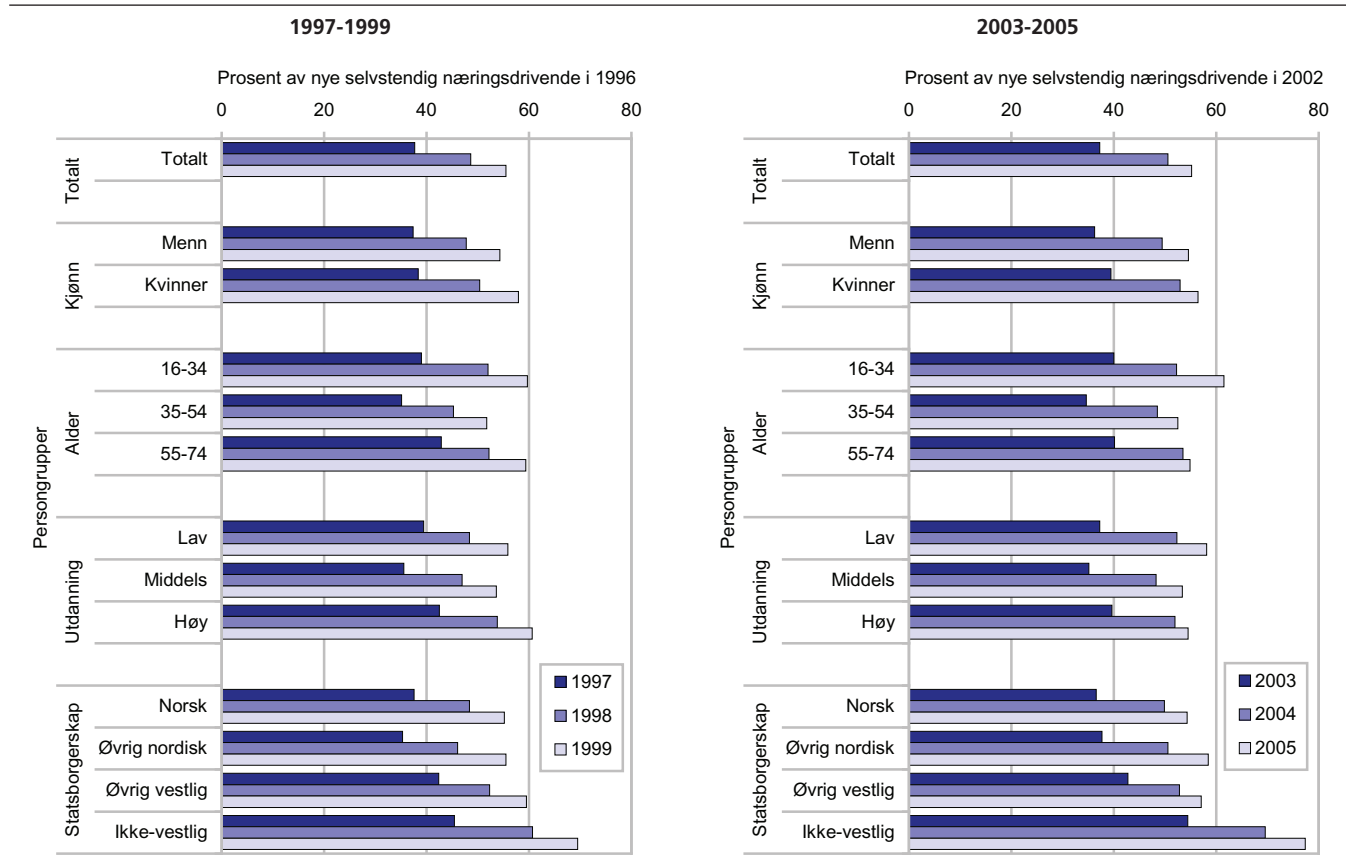
Det var hovedstadsregionen som skilte seg ut med den klart sterkeste avgangen over perioden 2003-2005. 59 prosent av samtlige nye selvstendig næringsdrivende i 2002 var allerede ute av sin virksomhet når vi kommer frem til 2005. Minst avgang ble observert i små arbeidsområder. Det var først og fremst i regionale sentre med universitet og hovedstadsregionen der nye selvstendig næringsdrivende viste størst tendens til å forlate sin virksomhet allerede det første året. Det ble observert en klar sentrum-periferi dimensjon i avgangsmønsteret også i denne perioden, med størst avgang i de sentrale regiontypene.

Avgang fra nyetablert selvstendig næringsvirksomhet i forskjellige persongrupper og næringer

På landsbasis viste kvinner som startet ny selvstendig næringsvirksomhet i 1996 noe sterkere avgang enn menn gjennom den påfølgende treårsperioden (se figur 6). På regionalt nivå var det enkelte forskjeller i det samlede avgangsmønsteret hos menn og kvinner. Størst forskjell i samlet avgang ble observert i regionale sentre med universitet, der kvinner viste en betydelig større avgang enn menn.

Det var derimot små forskjeller mellom menn og kvinner med hensyn til avgangen fra ny selvstendig næringsvirksomhet det første året. Det samme gjaldt på

Figur 6. Avgangsrater fra ny selvstendig næringsvirksomhet inkludert primærnæringene. I prosent av nye selvstendig næringsdrivende i 1996 og 2002 akkumulert over periodene 1997-1999 og 2003-2005. Etter persongrupper. Hele landet

regionalt nivå, men med enkelte unntak. Den største forskjellen kom også her i regionale sentre med universitet, med klart større korttidsavgang blant kvinner.

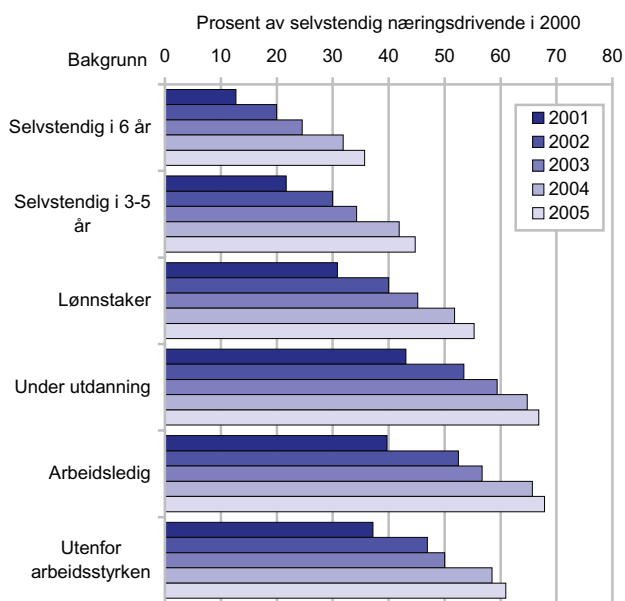
Kvinner som startet ny selvstendig næringsvirksomhet i 2002 viste også noe sterkere avgang enn menn gjennom den påfølgende treårsperioden, men avgangen var litt lavere og de kjønnsmessige forskjellene noe mindre enn i tilsvarende periode på 1990-tallet (se figur 6). På regionalt nivå var det enkelte forskjeller i det samlede avgangsmønsteret hos menn og kvinner, også nå med størst forskjeller mellom kjønnene i samlet avgang i regionale sentre med universitet. På landsbasis var det nå litt større forskjell mellom menn og kvinner i avgangen fra ny selvstendig næringsvirksomhet det første året. På regionalt nivå var det jevnt over kvinnene som viste den største korttidsavgangen.

Nye selvstendig næringsdrivende i den yngste aldersgruppen, 16-34 år, viste litt sterkere avgang fra selvstendig næringsvirksomhet enn den eldste aldersgruppen, 55-74 år, i perioden 1996-1999, og klart sterkere avgang enn den mellomste aldersgruppen, 35-54 år, i den påfølgende treårsperioden. I samtlige regiontypene viste den mellomste aldersgruppen lavest samlet avgang fra selvstendig næringsvirksomhet. I de sentrale regiontypene var det den yngste aldersgruppen som viste klart størst samlet avgang fra ny selvstendig næringsvirksomhet, mens i de mer perifere regiontypene viste den eldste aldersgruppen klart størst avgang. På

landsbasis fremkommer noe av de samme forskjellene mellom aldersgruppene også i avgangen det første året, som det vi observerte i de samlede avgangsratene over hele tidsperioden. De som startet ny selvstendig næringsvirksomhet i 2002 viste mye av de samme forskjeller mellom aldersgruppene med hensyn til samlet avgang og korttidsavgang som i perioden på 1990-tallet. Men det var nesten gjennomgående nye selvstendig næringsdrivende i den yngste aldersgruppen som nå viste størst avgang fra selvstendig næringsvirksomhet i denne perioden.

Nye selvstendig næringsdrivende i 1996 med høy utdanning viste sterkere avgang fra selvstendig næringsvirksomhet enn personer med lav og middels utdanning i den påfølgende treårsperioden. I alle regiontypene, bortsett fra i mikroarbeidsområdene, var det nye selvstendig næringsdrivende med middels utdanning som viste den laveste samlede avgangen. På landsbasis fremkom de samme forskjellene mellom utdanningsgruppene også i avgangen det første året. Blant nye selvstendig næringsdrivende i 2002 hadde imidlertid de med lav utdanning sterkere samlet avgang enn personer med høy og middels utdanning. I de fleste regiontypene viste også denne perioden lavest samlet avgang blant nye selvstendig næringsdrivende med middels utdanning. På landsbasis fremkom litt andre forskjeller mellom utdanningsgruppene i korttidsavgangen enn det vi observerte i avgangsratene over hele tidsperioden, ved at

Figur 7. Avgangsrater fra selvstendig næringsvirksomhet inkludert primærnæringene gitt bakgrunnstatus på arbeidsmarkedet i perioden 1994-1999. I prosent av selvstendig næringsdrivende i 2000 akkumulert over perioden 2001-2005. Hele landet

størst korttidsavgang var å finne blant høyt utdannede personer.

Målt etter statsborgerskap, viste nye selvstendig næringsdrivende i 1996 med ikke-vestlig bakgrunn klart sterkere avgang i den påfølgende treårsperioden enn personer fra de øvrige nasjonalitetsgruppene i nesten alle regiontyper. På landsbasis fremkom mye av de samme forskjellene mellom nasjonalitetsgruppene også i avgangen det første året. Den relativt sterke korttidsavgangen blant ikke-vestlige statsborgere kom klart frem i hovedstadsregionen og i andre regionale sentre. Nye selvstendig næringsdrivende med ikke-vestlig statsborgerskap viste enda sterkere samlet avgang etter 2002 enn på 1990-tallet, mens norske statsborgere viste lavest samlet avgang. Både på landsbasis og i regionene fremkom mye av de samme forskjellene mellom statsborgerskapsgruppene også i avgangen det første året.

Målt etter næring hadde nye selvstendig næringsdrivende i 1996 i finansnæringen klart sterkere samlet avgang enn de øvrige næringsgruppene. Lavest samlet avgang var å finne innen rengjøring og annen personlig tjenesteyting og innen bygge- og anleggsnæringen. Det fremkom mye av de samme forskjellene mellom næringsgruppene også i avgangen det første året. På landsbasis viste nye selvstendig næringsdrivende i finansnæringen også den sterkeste avgangen i treårsperioden 2003-2005 og i korttidsavgangen. Lavest samlet avgang fra ny selvstendig næringsvirksomhet var også da å finne i rengjøring og annen personlig tjenesteyting samt i helse og sosialsektoren og i transport.

Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet gitt aktørens bakgrunnstatus

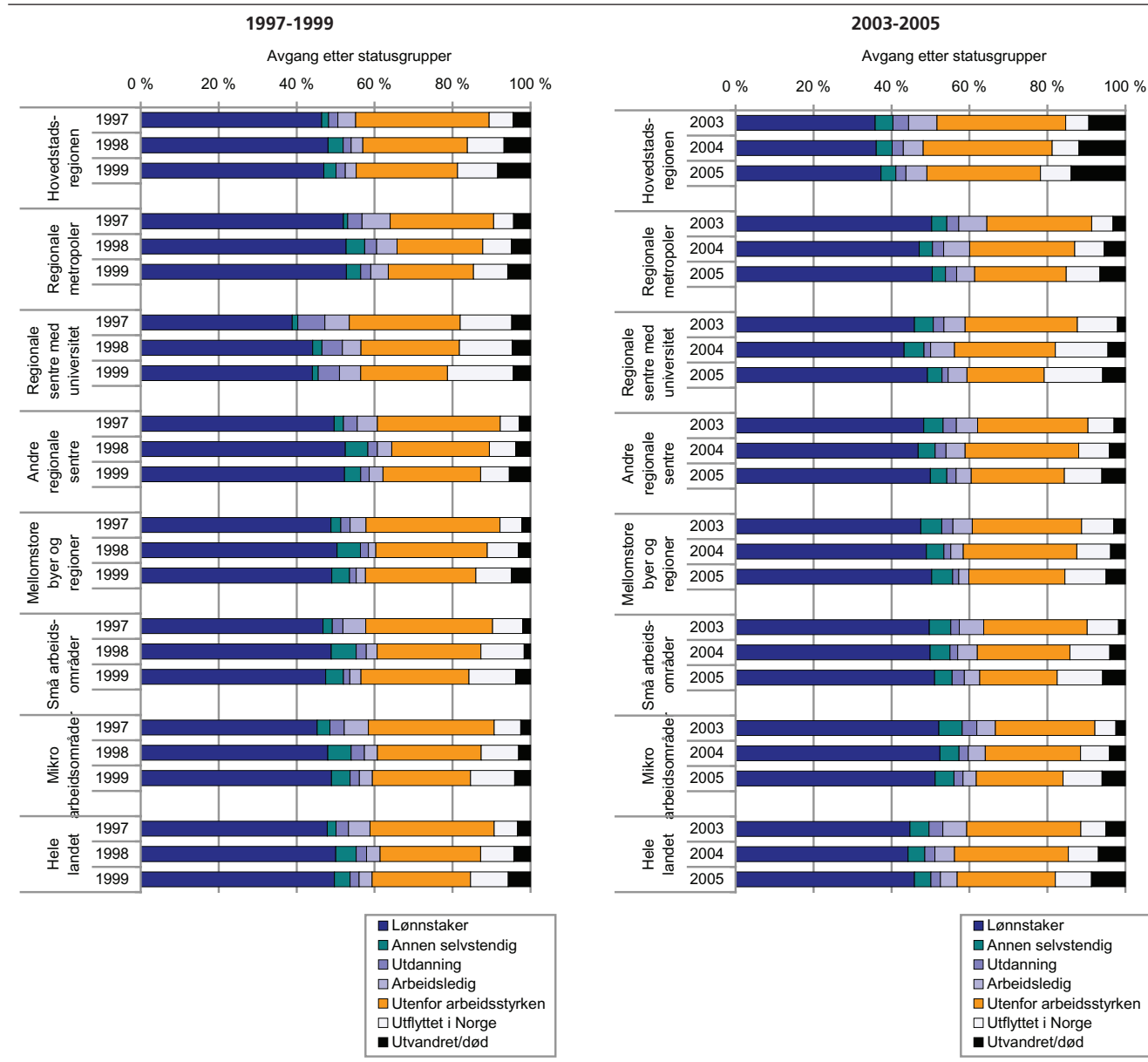
Det er store forskjeller i samlet avgang fra selvstendig næringsvirksomhet avhengig av hvilken bakgrunn aktørene har i arbeidsmarkedet. Klart lavest avgang var å finne blant næringsdrivende i 2000, som i perioden 1994-1999 har vært selvstendig næringsdrivende gjennom alle seks år (se figur 7). Betydningen av tidligere aktivitet som selvstendig næringsdrivende kommer også frem i den andre hovedgruppen, bestående av selvstendig næringsdrivende i 2000 med delvis bakgrunn fra selvstendig næringsvirksomhet. Avgangen var riktignok større enn i den første hovedgruppen, men likevel lavere enn i de øvrige gruppene. Selvstendig næringsdrivende i 2000 som i perioden 1994-1999 hadde sin bakgrunn som lønnstakere, viser en samlet avgang som er større enn aktører med tidligere erfaring fra selvstendig næringsvirksomhet, men klart lavere enn de som har liten eller ingen erfaring fra arbeidsmarkedet i løpet av den forutgående perioden. Litt overraskende viser selvstendig næringsdrivende som hovedsakelig har stått utenfor arbeidsstyrken noe lavere samlet avgang fra selvstendig næringsvirksomhet enn de som har bakgrunn som arbeidsledige eller har vært under utdanning.

Vi finner de samme tendensene i korttidsavgangen som vi finner i den samlede avgangen for hele perioden, men selvstendig næringsdrivende med bakgrunn fra utdanning skiller seg ut med den største avgangen etter ett år.

Til hvilke grupper på arbeidsmarkedet går selvstendig næringsdrivende som avslutter sin virksomhet?

På landsbasis gikk 48 prosent av de som gikk ut av ny selvstendig næringsvirksomhet i 1996 over til status som lønnstakere i løpet av det første året etter oppstart (se figur 8). Om lag 2 prosent gikk over til ny selvstendig næringsvirksomhet i en annen næring, mens drøyt 3 prosent gikk over i utdanning og 5-6 prosent ble arbeidsledige. En meget stor andel av de som ga opp sin nye virksomhet gikk imidlertid ut av arbeidsstyrken. Dette omfattet om lag 32 prosent av samtlige som ga opp sin nystartede virksomhet i løpet av det første året. Av den øvrige avgangen flyttet 6 prosent ut av den regiontypen der de startet sin virksomhet året før, mens drøyt 3 prosent utvandret eller døde. For de som ga opp sin selvstendig næringsvirksomhet i det andre og tredje året etter oppstart økte andelen som gikk over i lønnet arbeid og på grunn av utflytting, utvandring og død, mens andelen som gikk ut av arbeidsstyrken ble redusert. Andelen av nye selvstendig næringsdrivende i 2002 som gikk over til status som lønnstakere året etter var noe lavere enn på 1990-tallet (se figur 8). Andelen som gikk over i ny selvstendig næringsvirksomhet i en annen næring økte noe, men en meget stor andel gikk også nå ut av arbeidsstyrken, om enn litt mindre enn på 1990-tallet. Den store avgangen ut av arbeidsstyrken har blant annet sammenheng med avgang på grunn

Figur 8. Avgang fra ny selvstendig næringsvirksomhet inkludert primærnæringene i 1996 og 2002 fordelt på statusgrupper på arbeidsmarkedet i periodene 1997-1999 og 2003-2005. Etter regiontyper

av alder og at næringsdrivende i liten grad har rett til dagpenger.

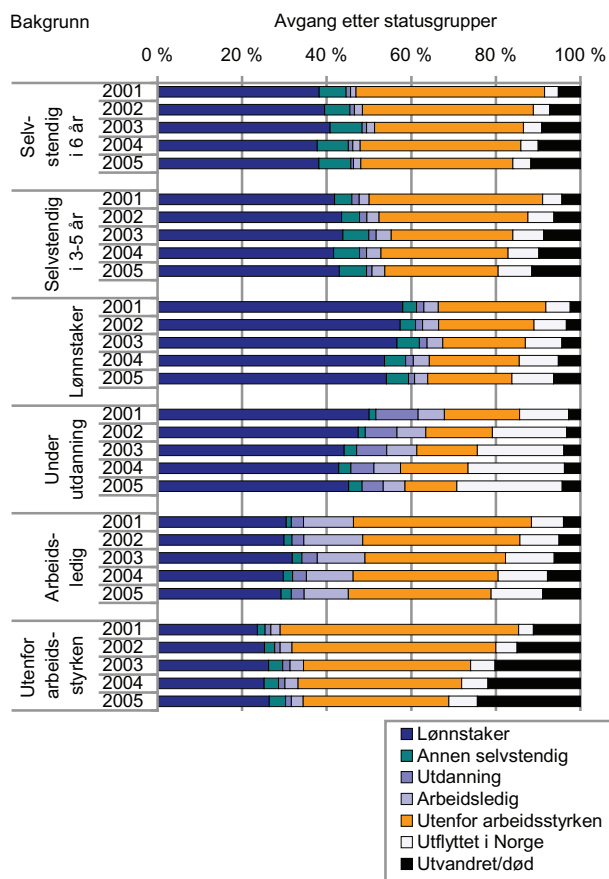
Fordelt på regiontyper var den største andelen som endte opp som lønnstakere i den første perioden å finne i regionale metropoler og i andre regional sentre, mens avgang til annen ny selvstendig næringsvirksomhet var noe større i de perifere regiontypene enn i de mest sentrale regionene. Den store andelen som gikk ut av arbeidsstyrken er størst i mellomstore byer og regioner og i hovedstadsregionen, mens avgangen på grunn av utvandring og død var størst i de mer sentrale regiontypene. I 2002 var den største overgangen til lønnsarbeid å finne i regionale metropoler og i de mer perifere regiontypene, mens avgangen til annen ny selvstendig næringsvirksomhet var noe større i de mer perifere regiontypene. Den høye andelen som gikk ut av arbeidsstyrken var klart størst i hovedstadsregionen.

Avgang fra ny selvstendig næringsvirksomhet fordelt på statusgrupper på arbeidsmarkedet etter persongrupper

Når avgangen fra ny selvstendig næringsvirksomhet fordeles etter persongrupper har kvinner en litt større tendens enn menn til å gå over i lønnet arbeid og klart større tendens til å gå ut av arbeidsstyrken, mens menn viser noe større tilbøyelighet til å gå over i ny selvstendig næringsvirksomhet i en annen næring, til utdanning, til arbeidsledighet samt å flytte ut, utvandre eller dø (se Stambøl (2009)).

I den yngste og mellomste aldersgruppen går godt over halvparten av de som går ut av ny selvstendig næringsvirksomhet etter ett år over i lønnet arbeid. Ellers viser den yngste aldersgruppen klart størst tendens til å gå over til utdanning, til arbeidsledighet og til å flytte til en annen regiontype. Den mellomste aldersgruppen viser størst tendens til å gå over til ny selvstendig

Figur 9. Avgang fra selvstendig næringsvirksomhet inkludert primærnæringene i 2000 fordelt på grupper på arbeidsmarkedet i perioden 2001-2005. Etter bakgrunnsstatus på arbeidsmarkedet i perioden 1994-1999. Hele landet. Total avgang for hvert av årene = 100

næringsvirksomhet i en annen næring, mens den eldste aldersgruppen viser klart størst tilbøyelighet til å gå ut av arbeidsstyrken og til å utvandre eller dø.

Av nye selvstendig næringsdrivende med høy utdanning som ga opp sin virksomhet gikk 56 prosent over i lønnet arbeid, mot bare 37 prosent for de med lav utdanning, som for øvrig viste størst tendens til å gå over til arbeidsledighet, ut av arbeidsstyrken og til utvandring/død. Nye selvstendig næringsdrivende med middels utdanning viser størst tendens til å gå over til ny selvstendig næringsvirksomhet i en annen næring og til utdanning, mens de med høy utdanning viser klart størst tilbøyelighet til å flytte til en annen regiontype i Norge.

Videre viser nye selvstendig næringsdrivende med norsk statsborgerskap størst tilbøyeligheten til å gå over til lønnsarbeid og til ny selvstendig næringsvirksomhet i en annen næring, nye selvstendig næringsdrivende med øvrig nordisk statsborgerskap viser størst tilbøyelighet til å flytte til en annen regiontype, de med øvrig vestlig statsborgerskap viser størst tendens til å utvandre eller dø, mens de med ikke-vestlig statsborgerskap viser klart størst tendens til å gå til utdanning, til arbeidsledighet og ut av arbeidsstyrken.

Tilsvarende fordelinger i perioden på 2000-tallet er stort sett i samsvar med funnene i perioden på 1990-tallet.

Til hvilke grupper på arbeidsmarkedet går selvstendig næringsdrivende gitt forskjellig bakgrunnsstatus?

På landsbasis gikk om lag 40 prosent av de som gikk ut av selvstendig næringsvirksomhet med sammenhengende eller delvis bakgrunn fra selvstendig næringsvirksomhet over til lønnsarbeid i løpet av det første året (se figur 9). Mellom 4-6 prosent gikk over til ny selvstendig næringsvirksomhet i en annen næring, mens mellom 41-45 prosent gikk ut av arbeidsstyrken.

Av de med bakgrunn som lønnstakere, gikk hele 58 prosent av de som forlot sin selvstendige virksomhet tilbake til status som lønnstakere i løpet av det første året. Andelen som gikk ut av arbeidsstyrken var også høy, om enn lavere enn i de fleste andre gruppene.

Av de med bakgrunn fra utdanning, gikk hele 50 prosent av de som ga opp sin selvstendige virksomhet over i lønnsarbeid i løpet av det første året, mens nesten 10 prosent gikk tilbake til utdanning. Ellers var andelen som flyttet ut klart større enn i de andre gruppene.

Tilsvarende avganger blant selvstendig næringsdrivende med bakgrunn fra arbeidsledighet viser at drøyt 30 prosent gikk over til lønnsarbeid, 12 prosent gikk tilbake til ledighet og drøyt 40 prosent gikk ut av arbeidsstyrken.

Av de med bakgrunn utenfor arbeidsstyrken gikk om lag ¼ av de som ga opp sin virksomhet det første året over i lønnsarbeid. Dette var en klart lavere andel enn i de øvrige grupper av selvstendige. Derimot gikk en meget stor andel (over 56 prosent) ut av, og dermed tilbake til en status utenfor arbeidsstyrken. En relativt høy andel utvandret eller døde, der det første gjenspeiler en høy andel innvandrere i denne gruppen av selvstendig næringsdrivende.

Sammenhengen mellom opprettholdelse og avgang fra ny selvstendig næringsvirksomhet og noen regionale kjennetegn

Til slutt er opprettholdelsen av og avgangen fra ny selvstendig næringsvirksomhet analysert ved hjelp av noen regionspesifikke forklaringsvariable. Vi har valgt noen få, men sentrale variable, som beskriver det regionaløkonomiske aktivitetsnivået på arbeidsmarkedet og utviklingen i sysselsettingen. Som nivåvariable har vi valgt årlige rater for den regionale arbeidsledigheten, den totale yrkesdeltakelsen og yrkesdeltakelsen for lønnstakere. I tillegg har vi målt sammenhengen av regional endring i sysselsettingen totalt og endringer i antall lønnstakere.

Resultatene viser at det var positiv sammenheng mellom tilbøyeligheten til å gå ut av ny selvstendig næringsvirksomhet og nivået på arbeidsledigheten i

regionene i løpet av de to første årene etter oppstart. Sammenhengen var sterkest for avgangen totalt, klart sterkere for menn enn for kvinner, sterkere for den yngste enn for den mellomste og eldste aldersgruppen, klart sterkere for norske og øvrig nordiske statsborgere enn for øvrige nasjonalitetsgrupper og sterkest for selvstendig næringsdrivende med bakgrunn fra arbeidsledighet. I det tredje året var derimot sammenhengen mellom avgang fra ny selvstendig næringsvirksomhet og nivået på arbeidsledigheten hovedsakelig negativ, noe som tyder på at de som klarte å opprettholde sin nye virksomhet i mer enn to år ble mindre utsatt for nivået på arbeidsledigheten.

Sammenhengen mellom tilbøyeligheten til å gå ut av ny selvstendig næringsvirksomhet og yrkesdeltakelsen både totalt og for lønnstakere var for det meste negativ i løpet av de første årene. Sammenhengen var noe mindre robust enn for arbeidsledigheten, men signifikant negativ for selvstendig næringsdrivende totalt, for menn, for øvrig vestlige statsborgere og for de med bakgrunn fra selvstendig næringsvirksomhet og utenfor arbeidsstyrken. Dette kan indikere at det er vanskeligere å opprettholde selvstendig næringsvirksomhet i regioner med lavere yrkesdeltakelse, det være seg om vi tar med eller utelater selvstendig næringsdrivende i målingen av yrkesdeltakelsen.

I perioden på 1990-tallet var det negativ sammenheng mellom avgang fra ny selvstendig næringsvirksomhet de to første årene og endringer i sysselsettingen totalt, mens sammenhengen vris i positiv retning i det tredje året. Dette indikerer at avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet var noe mindre i regioner som hadde den beste utviklingen i sysselsettingen. Det var også en tendens til negativ sammenheng mellom avgang fra ny selvstendig næringsvirksomhet det første året og endringer i antall lønnstakere, men denne sammenhengen gikk i positiv retning det andre og tredje året. Det siste kan ha sammenheng med at disse regionene da tilbød et større antall jobber i lønnet arbeide som fremsto som et alternativ til fortsatt sysselsetting som selvstendig næringsdrivende. Denne siste tendensen styrket seg under perioden 2002-2005, da sammenhengen mellom avgang fra selvstendig næringsvirksomhet og endringer i sysselsettingen, både totalt og for lønnstakere, var positiv de to første årene etter oppstart av den selvstendige næringsvirksomheten.

Oppsummering

Det er observert stor avgang fra selvstendig næringsvirksomhet, og da spesielt blant nyetablerte næringsdrivende, som viser nesten dobbelt så stor avgang som gjennomsnittet. Avgangen fra selvstendig næringsvirksomhet faller gradvis i årene etter oppstart, bortsett fra i det fjerde året, da avgangen igjen tiltar noe.

Opprettholdelsen av nyetablert selvstendig næringsvirksomhet er større for menn enn for kvinner, større for middelaldrende enn for yngre og eldre, større for de med middels utdanning enn for de med lav og høy ut-

danning, større for norske enn for utenlandske statsborgere og større i mer perifere regionale arbeidsmarkeder enn i de mest sentrale regionene.

Tidligere erfaring fra selvstendig næringsvirksomhet øker sannsynligheten for å fortsette som næringsdrivende, mens mer marginal erfaring fra arbeidsmarkedet øker sannsynligheten for å gi opp tidlig. Felles for alle gruppene er at overgangen fra selvstendig næringsvirksomhet til lønnsarbeid og ut av arbeidsstyrken er ganske omfattende, men andelen som går ut av arbeidsstyrken avtar utover i perioden mens andelen som går til lønnsarbeid, flytter innenlands, utvandrer eller dør øker utover i perioden. For øvrig er det en tilbøyelighet til å søke seg tilbake til den status de hadde på arbeidsmarkedet før de startet som selvstendig næringsdrivende. Den store andelen som går ut av arbeidsstyrken har blant annet sammenheng med avgang på grunn av alder og at næringsdrivende i liten grad har rett til dagpenger.

Regioner med relativt høyt nivå på arbeidsledigheten erfarer større avgang fra selvstendig næringsvirksomhet enn andre regioner, mens regioner med relativt høy yrkesdeltakelse viser større opprettholdelse. Regioner med sterkest økning i sysselsettingen har en tendens til noe større avgang fra selvstendig næringsvirksomhet, noe som kan ha sammenheng med større mulighet for overgang til lønnsarbeide.

Vi har sett at gruppene med marginal erfaring fra arbeidsmarkedet har forholdsvis stor avgang. Noen av disse går imidlertid over i lønnsarbeid etter å ha gitt opp sin virksomhet. Dette gjelder spesielt yngre selvstendig næringsdrivende med bakgrunn fra utdanning. For de med bakgrunn fra arbeidsledighet og utenfor arbeidsstyrken er overgangen til lønnsarbeid noe mindre. Men vi må huske at disse gruppene hovedsakelig var uten jobb i hele den forutgående perioden 1994-1999. Det er mulig veien via selvstendig næringsvirksomhet kan ha styrket deres muligheter for senere lønnsarbeid, enn det ville ha vært dersom de ikke hadde startet som næringsdrivende. Årene 1994-1999 var dessuten en periode med sterk vekst i sysselsettingen, noe som senker det gjennomsnittlige kvalifikasjonsnivået på arbeidsledige og personer utenfor arbeidsstyrken sammenliknet med i perioder med svak utvikling på arbeidsmarkedet.

Referanser

Hustoft A. G., H. Hartvedt, E. Nymoen, M. Stålnacke og H. Utne (1999): *Standard for økonomiske regioner*, Rapport 1999/6, Statistisk sentralbyrå.

Persson, L.O. (red.), I.R. Edvardsson, E.Heikkilä, M.Johansson, S.Korkalainen, T.D.Schmidt og L.S. Stambøl (2004): *Economic renewal and demographic change. An evaluation of local labour market performance in the Nordic countries*. Report 2004:8, Nordregio, Stockholm.

Stambøl, L.S. (2005): *Urban and Regional Labour Market Mobility in Norway*. Sosiale og økonomiske studier 110, Statistisk sentralbyrå.

Stambøl, L.S. (2007): *Regional dynamikk i selvstendig næringsvirksomhet i Norge - Basert på tverrsnittsanalyser av arbeidsmarkedsmobilitet*. Rapporten 2007/35, Statistisk sentralbyrå.

Stambøl, L.S. (2008): *Fordeling og mobilitet av selvstendig næringsdrivende i Norge*. *Økonomiske Analyser* 2/2008, Statistisk sentralbyrå

Stambøl, L.S. (2009): *Opprettholdelse av og avgang fra selvstendig næringsvirksomhet i Norge - Basert på tidsserieanalyser av regional arbeidsmarkedsmobilitet*. Rapporten 2009/40, Statistisk sentralbyrå.

Hovedtrekk i utenrikshandelen siste ti år

Kristin Aasmundsen og Øyvind Hagen

I løpet av de siste ti årene har verdien av vareeksporten uten skip og oljeplattformer økt fra 522 milliarder i 2000 til 745 milliarder i 2009. Som andel av bruttonasjonalproduktet (BNP), falt eksporten fra 35,2 til 30,9 prosent i denne perioden. Tall for de tre forutgående årene viser høyere eksportverdier, med 2008 på topp med hele 947 milliarder. I den samme 10-årsperioden viser importen uten skip og plattformer en vekst fra 281 milliarder i 2000 til 420 milliarder i 2009. Her var det også fall i andelen av BNP, fra 19,0 til 17,4 prosent. I både 2007 og 2008 ble det registrert høyere importverdier enn siste år.

Utenrikshandelens andel av BNP har svingt i denne perioden. Det har vært to perioder med relativt høye tall. I perioden 2000 – 2001 og i perioden 2005 – 2008 lå eksportens andel av BNP på omlag 35 prosent, mens den i de andre årene (2002-2004 og i 2009) bare var på vel 30 prosent. Det er verdien av olje- og gasseksporten som har gitt de store utslagene. For importen var forskjellen mindre, men også der var andelen lavere i de samme årene. Der svingte det fra omlag 19-20 prosent til 17-18.

Norge har hatt store eksportoverskudd i handelen med utlandet i hele denne perioden. Årlig overskudd har vært tett opptil og til dels mye over 200 milliarder, med det største i 2008 på hele 463 milliarder kroner. Høye verdier for sentrale eksportprodukter som råolje, naturgass, mineraloljeprodukter og metaller er hovedforklaringen. For disse varene ble det jevnt over registrert gode priser og høye eksportvolumer.

Utelater vi eksporten av råolje, naturgass og kondensat har vi derimot for Fastlands-Norge et økende importoverskudd fra 66 milliarder kroner i 2000 til 115 milliarder i 2009. Dette importoverskuddet nådde en foreløpig topp i 2007 og 2008 med 126 milliarder. Utviklingen internasjonalt bidro til at importoverskuddet i 2009 ble redusert til 115 milliarder.

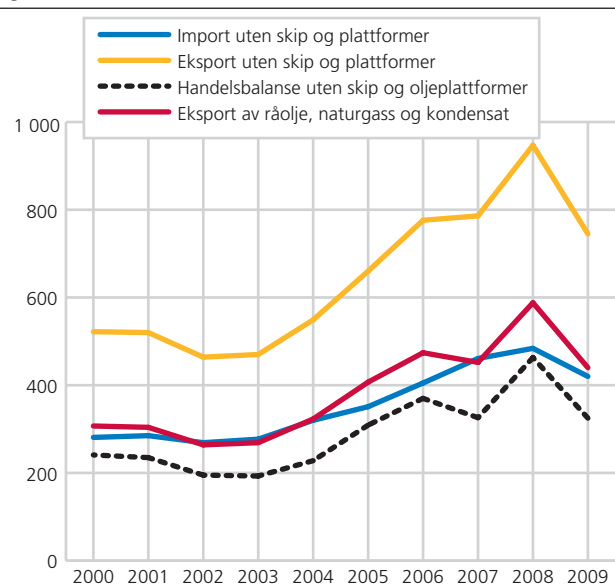
Fordeles utviklingen i verdi på en pris- og volumkomponent, viste utenrikshandelens prisindeks for eksporten

- Fastlands-Norge
For import, all import uten skip og oljeplattformer og for eksport også uten råolje, naturgass og kondensat.
- Til å beskrive pris- og volumutvikling i denne artikkelen er det hovedsakelig benyttet indekser for utenrikshandelen som da omfattes av flere varer. I noen tilfeller er det derimot benyttet opplysninger knyttet til enkeltvarer.

Kristin Aasmundsen er førstekonsulent ved Seksjon for utenrikshandel (kra@ssb.no)

Øyvind Hagen er seniorrådgiver ved Seksjon for utenrikshandel (oyh@ssb.no)

Figur 1. Hovedserier 2000-2009. Milliarder kroner

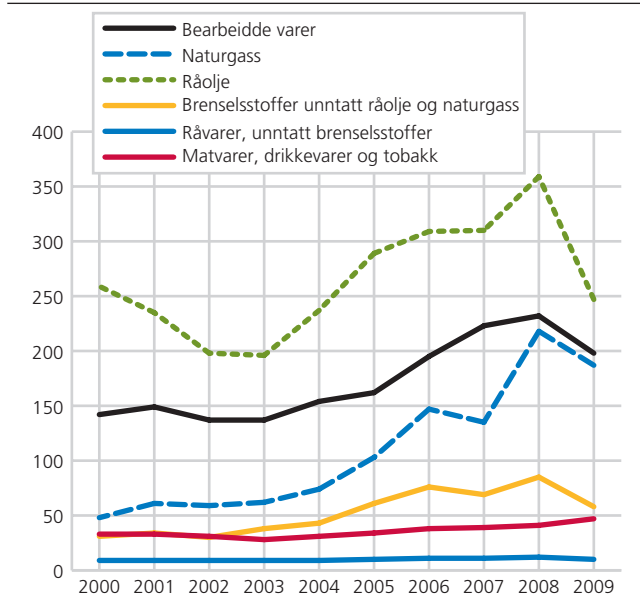

en nedgang fra 2000 til 2002 for deretter å gå betydelig opp til og med 2008. I 2009 falt denne indeksen kraftig. Volumutviklingen har i den samme perioden økt noe fram til og med 2004 for deretter å gå litt tilbake. Prisindeksen for eksporten fra Fastlandet viser samme utvikling, men når ikke samme høye nivå som for total eksport. Derimot viser eksportvolumet fra Fastlands-Norge en vekst til og med 2008 for deretter å reduseres noe.

Prisindeksen for total import viste som for eksporten en nedgang i starten av perioden, dvs. fram til og med 2003 for deretter igjen å stige. Volumutviklingen var betydelig fram til og med 2008, men falt en god del i 2009.

Landene i EU er Norges viktigste samhandelsland når det gjelder varer fra Fastlands-Norge. Andelen for både importen fra og eksporten til disse landene har i de senere årene ligget på om lag to tredjedeler av vår samlede import og eksport. I 2009 utgjorde imidlertid eksporten til EU bare 61 prosent, mens importandelen var som tidligere. Mesteparten av nedgangen i eksporten til EU ble fanget opp av økt eksport til Asia. Her var det eksporten til Kina og Sør-Korea som økte mye.

Figur 2. Eksport, varegrupper. 2000-2009. Milliarder kroner

1. Brenselstoffer utgjør 2/3 av eksportverdien

I 2009 var eksporten av brenselstoffer på 491 milliarder kroner, eller 66 prosent av vår samlede eksport uten skip og plattformer. I hele perioden fra 2000 har denne andelen vært høy, men spesielt høy de siste årene som følge av svært gode priser for de to langt viktigste produktene, råolje og naturgass. Utenrikshandelens indekstall for brenselstoffer samlet viste en nedgang i eksportvolumet på 10 prosent fra år 2000 til 2009, mens prisindeksen i 2009 var over 60 prosent høyere enn i 2000. De fire siste årene har prisindeksen for brenselstoffer vært på dette nivået eller høyere. Utviklingen i denne gruppen faller i stor grad sammen med de observerte bevegelsene for råolje og naturgass i gassform. Eksportert kvantum råolje passerte toppen i 2001 med 1 059 millioner fat. I 2009 utgjorde denne eksporten 640 millioner fat, en reduksjon på nesten 40 prosent fra 2000. Naturgass i gassform viser motsatt utvikling, fra 48,5 milliarder kubikkmeter i 2000 til 96,6 milliarder i 2009. Eksportert kvantum har her nesten doblet seg. Eksportprisene har for begge produktene økt betydelig, prisen på råolje gikk opp fra 252 kroner per fat i 2000 til 385 kroner per fat i 2009. Naturgassprisene har økt fra 0,98 kroner til 1,89 kroner per kubikkmeter i den samme perioden. I 2008 var begge disse prisene langt høyere enn i 2009 og dette er hovedforklaringen til det betydelige fallet i den totale eksporten uten skip og plattformer fra 2008 til 2009.

2. Betydelig eksport av bearbejdede varer

Metaller, kjemiske produkter, maskiner, apparater og liknende er blant varene i denne hovedgruppen.

En samlet verdi på 198 milliarder kroner i 2009 eller om lag en fjerdedel av total eksport, viser at Norge ikke bare er en råvareprodusent. Ti år tidligere, i 2000, utgjorde denne eksporten 142 milliarder kroner. Internasjonale konjunkturer betyr mye for flere av produktene, og dette gjorde at eksportverdien for disse varene

var høyere både i 2007 og 2008, henholdsvis 223 og 232 milliarder kroner. Andelsmessig har disse varene i hele perioden fra 2000 til 2009 utgjort om lag 2/3 av eksporten fra Fastlands-Norge.

Blant maskingruppene som representerte nær halvparten av den totale eksportverdien for bearbejdede varer i 2009, var det undergruppene andre industrimaskiner, maskiner for spesielle industrier og elektriske maskiner som var de størst. Endringene fra 2008 var ikke så store for disse maskinproduktene.

Innen metallene er det nikkel og aluminium som dominerer. For de to viktigste enkeltvarene ble toppen nådd i 2007 med store eksporterte kvanta og svært gode priser. Til dels betydelig lavere priser og i noen grad mindre kvanta er årsak til verdifallet i 2009 for metaller unntatt jern og stål. Eksportverdien for disse produktene gikk fra 61,8 milliarder kroner i 2007 til 33,7 milliarder i 2009.

3. Fersk oppdrettslaks viktigste matvareprodukt

I 2009 ble det eksportert fersk hel oppdrettslaks for 17,5 milliarder kroner. Dette utgjorde dermed noe over 40 prosent av vår samlede fiskeeksport på 43,5 milliarder kroner. Kvantum har for dette produktet økt fra 266 tusen tonn i 2000 til 568 tusen tonn i 2009, mer enn en dobling. I løpet av disse årene har kiloprisen på oppdrettslaks variert en del, fra 21,02 per kg til 31,84 per kg. EU-landene mottar hovedtyngden av denne lakseeksporten, med Frankrike, Polen og Danmark som de tre viktigste det siste året. I 2009 ble det eksportert fersk oppdrettslaks til totalt 74 ulike land. Det nest viktigste fiskeproduktet i 2009 var fryst sild, mens fileter av oppdrettslaks kommer deretter.

Fisk er totalt dominerende i hovedgruppen matvarer, drikkevarer og tobakk og er derfor bestemmende for utviklingen her. Eksportverdien for varegruppen totalt økte fra 33,3 milliarder i 2000 til 46,8 milliarder i 2009. En dekomponering av verdiøkningen viser kun en liten økning i prisindeksen på 3,7 prosent, mens volumet har gått opp med 35 prosent.

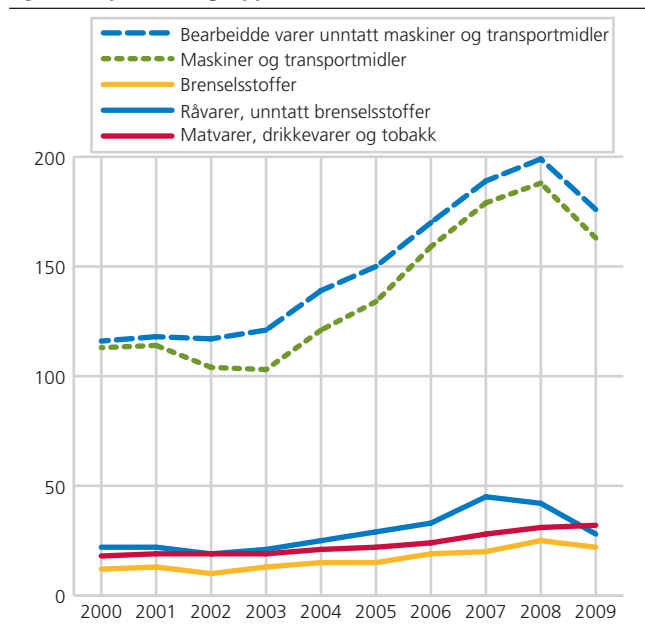
4. Liten vekst i råvareeksporten

Denne varegruppen har liten betydningen for vår samlede eksportverdi. I hele perioden fra 2000 til 2009 har verdien beveget seg mellom 8,8 og 11,8 milliarder, og representerte dermed kun noe over 1 prosent av den samlede eksporten. Papir og papiravfall, rå gjødningsstoffer og rå mineraler samt malmer og avfall av metall var viktigste produkter.

5. Færre importerte biler – men mobiler må vi ha

Bearbejdede varer er det vi importerer mest av. Varegruppen står for omlag 3/4 av alt som innføres til landet. Over de siste ti årene har importen av slike varer steget med nesten 50 prosent - fra 229 milliarder i 2000 til 338 milliarder i 2009. Verdimessig kan gruppen

Figur 3. Import, varegrupper. 2000-2009. Milliarder kroner

deles i to; maskiner og transportmidler og andre ferdigvarer. Begge gruppene viste liten årlig stigning fram til 2003 for deretter å stige raskt i femårsperioden 2003 til 2008. Som for de fleste andre produkter, var det et betydelig fall i importen fra 2008 til 2009. Blant maskiner og transportmidler er det kjøretøyer for veg som dominerer. Kjøretøyer for veg nådde toppen i 2007 med en importverdi på 48 milliarder. I 2008 var importverdien noe lavere, mens den fra 2008 til 2009 sank med 21 prosent eller litt over 9 milliarder. Vi innførte rundt 140 300 personbiler i 2009. Det er omlag 28 prosent færre enn i 2007 og 13 prosent færre enn i 2008. Siste året er det særlig importen av tyske, amerikanske og britiske biler som har gått tilbake. Fra vårt naboland Sverige har imidlertid importen av biler økt. Andre kjøretøyer har derimot hatt en kraftigere nedgang. For disse falt importen både i antall og verdi med nesten 50 prosent fra 2008 til 2009.

Innenfor hovedgruppen av maskiner og transportmidler er også importen av andre industrimaskiner og -utstyr samt elektriske maskiner og apparater stor. Importen har steget betydelig de siste ti årene og innførselen av andre industrimaskiner har blitt mer enn fordoblet. Registrert importverdi for disse varegruppene var på sitt høyeste nivå i 2008 med henholdsvis 30,4 milliarder og 24,7 milliarder kroner. Fra 2008 til 2009 hadde industrimaskiner et fall på 14 prosent og elektriske maskiner og apparater et fall på 9 prosent. Maskiner for spesielle industrier har doblet importverdien fra 2000 til 2008 med hoveddelen av veksten mellom 2004 og 2008. Fra 2008 til 2009 opplevde denne varegruppen imidlertid et fall på om lag 23 prosent.

Telekommunikasjonsapparater hvor mobiltelefoner inngår, hadde til sammenlikning høyeste importerte verdi i 2007, 19,1 milliarder kroner, og falt med snau 3 prosent fra 2008 til 2009. Innførselen av mobiltelefo-

ner har doblet seg på ti år og har i motsetning til mange andre varer ikke vist noen nedgang fra 2008 til 2009. Vi tok inn 2,5 millioner mobiltelefoner til en verdi av 4,0 milliarder kroner i 2009. Dette er en verdioppgang på 8 prosent og en økning i antall telefoner på nesten 5 prosent fra året før. I fjor kom størsteparten av telefonene fra Kina etterfulgt av Ungarn og Finland. For ti år siden sto derimot Finland og Tyskland for produksjonen av de fleste mobilene vi kjøpte her til lands. Gjennomsnittsprisen på mobilen har steget noe i løpet av de siste ti årene, men har siden 2006 ligget på i underkant av 1 600 kroner.

Ser man på gruppen ferdigvarer ellers, er det samlegruppen "forskjellige ferdigvarer" som blant annet inneholder plastvarer, dvd'er og videospill, som dominerer. Importen av slike produkter vokste fra 15,1 milliarder til 24,1 milliarder i perioden 2000 til 2008, og hadde deretter en nedgang på 4 prosent siste år. Vi innfører også en stor del metallvarer samt jern og stål som i hovedsak er innsatsvarer. Begge disse varegruppene viste mer enn en dobling av importverdien fra begynnelsen av tiåret og fram til 2008 for deretter å gå ned en del i 2009.

Det meste av klær til personlig forbruk importeres. I motsetning til mobiltelefoner viste klesimporten en liten nedgang fra 2008 - et foreløpig toppår med en importverdi på 14,3 milliarder - til 2009. Prisindeksen for importerte klær viser en prisnedgang fra 2000 til 2007 og deretter en prisvekst de to siste årene. Fortsatt var klær dyrere for ti år siden enn i dag. Volumtall for de siste ti årene derimot viser en jevn økning for import av klær fram til 2008 og deretter et fall. I forhold til for ti år siden importerer vi med andre ord mer og billigere klær.

6. Glade i bananer

Matvarer, drikkevarer og tobakk er varegruppen det ble importert nest mest av i 2009. Innførselen av slike produkter har økt med 77 prosent - over 13 milliarder kroner - de siste ti årene og utgjorde 31,6 milliarder kroner i 2009. Volumet har økt med omlag 40 prosent siden år 2000, mens prisene har gått opp med 25 prosent. Vi tar inn mest frukt og grønnsaker, for 7,7 milliarder i 2008 og 7,4 milliarder kroner i 2009. Deretter følger dyrefor, korn og kornvarer samt drikkevarer. Blant frukt og grønnsaker er bananen vår favoritt. Vi spiste 81 tusen tonn bananer til en verdi av 583 millioner kroner i 2009. Ti år tidligere ble det til sammenlikning konsumert 60 tusen tonn. Bananene kommer i all hovedsak fra land i Sør- og Mellom-Amerika; Costa Rica, Colombia, Ecuador og Panama. Druer, tomater, appelsiner, klementiner og epler etterfulgte bananer som de viktigste frukter og grønnsaker i fjor. Samtlige av disse varene har hatt en økning i importverdi og pris de siste ti årene. Volummessig har vi importert mer appelsiner, druer og tomater, mens importen av epler har derimot gått litt tilbake.

Drikkevareimporten - både den alkoholholdige og den alkoholfrie - har doblet seg i verdi fra begynnelsen av tiåret til i dag. I 2009 ble det innført drikkevarer for 3,7 milliarder kroner. I løpet av perioden har volumet økt med 66 prosent, mens prisindeksen har økt med 28 prosent.

7. Kraftig fall i råvareimporten siste år

Innførselen av råvarer doblet seg fra 22,5 milliarder i 2000 til 44,6 milliarder kroner i 2007 for deretter å gå kraftig tilbake. Størst nedgang finner vi fra 2008 til 2009 da importen falt med 33 prosent og endte på 27,9 milliarder kroner. Mange av disse varene benyttes av industrien og er påvirket av internasjonale konjunkturer. Varegruppen som inneholder malmer og avfall av metall står i hovedsak for fallet. For denne gruppen sank importen med over 11 milliarder kroner. Av disse står nikkelmalm og konsentrater for 6 milliarder og aluminiummalm og konsentrater for i underkant av 3 milliarder kroner. Nedgangen gjør seg gjeldende for både pris og volum.

8. Liten import av brenselstoffer

Brenselstoffer er den varegruppen vi importerer minst av. Den står for om lag 5 prosent av den totale importen. Gruppen som domineres av mineralolje og mineraloljeprodukter innebefatter også elektrisk strøm, kull, koks og briketter og gass. Siden vi produserer og rafinerer mye råolje, importerer vi relativt lite mineralolje og mineraloljeprodukter. Strømimporten vil avhenge av innenlands tilgang på kraft sett i sammenheng med forbruket i industrien og husholdningene og vil sann sett variere mye. Brenselstoffer under ett har hatt en dobling i importverdien fra 11,6 milliarder i år 2000 til 22,1 milliarder kroner i 2009. Fra 2008 til 2009 har også denne varegruppen gått ned - med 3 milliarder kroner.

Forskningspublikasjoner

Nye utgivelser

Rapporter

Randi Kjeldstad og Jan Lyngstad (red.): Utradisjonell likestilling? Analyser av undersøkelsen Livsløp, generasjon og kjønn (LOGG) 2007. Rapporter 18/2010. 101 s. ISBN 978-82-537-7815-0 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7816-7 (Elektronisk versjon)

I denne rapporten presenteres fire analyser av likestilling mellom kvinner og menn. Analysene er basert på data fra utvalgsundersøkelsen Livsløp, generasjon og kjønn 2007 (LOGG). Analysene inngår i et felles prosjekt om Likestilling hjemme og ute, der forskere fra Statistisk sentralbyrå (SSB) og Norsk Institutt for Forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) har deltatt. Randi Kjeldstad har ledet arbeidet. I arbeidet med de ulike delanalysene har følgende deltatt:

Holdninger til kjønnsroller og likestilling på hjemmebane. Trude Lappegård og Randi Kjeldstad (SSB).

Religiøsitet og likestilling hjemme. Randi Kjeldstad (SSB) og Ivar Åsland Lima (NOVA).

Arbeidsdeling blant par med ned-satt funksjonsevne. Jan Lyngstad og Randi Kjeldstad (SSB).

Yrkesarbeid blant par: Hvor finner vi de utradisjonelle tilpasningene? Ragni Hege Kitterød (SSB).

En femte delanalyse - Likestilling og fornøydhet med forholdet – har psykologiske faktorer betydning? – er gjennomført ved NOVA av Britt Slagsvold og Julia Ratikainen og rapporteres i et eget notat.

De enkelte kapitlene er lett bearbejdede versjoner av muntlige presentasjoner i Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BILD) den 14. januar 2010. Bearbejdingen består i en del utfyllende kommentarer til presentasjonen samt presentasjon av tallene som ligger til grunn for de generelle vurderingene og konklusjonene i

analysene. Kapittel 2, 3 og 4 vil om ikke lenge bli vesentlig bearbejdet til artikler hvor vi tar sikte på å diskutere våre funn i lys av annen forskning på feltet og i lys av relevant teori. Resultatene i kapittel 5 er allerede videre bearbejdet og publisert i en artikkel i Samfunns-speilet nr. 1/2010.

Arbeidet er gjennomført på oppdrag fra og finansiert av Barne- og likestillingsdepartementet (BLD; nåværende BILD).

Erlend Eide Bø, Randi Johannessen og Erling Røed Larsen: Observert leieinntekter for næringseieendommer. Betydningen av eiendommens hedoniske attributter og geografiske plassering. Rapporter 16/2010. 24 s. ISBN 978-82-537-7807-5 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7808-2 (Elektronisk versjon)

Vi studerer et datasett som inneholder observasjoner om leieinntekter fra næringseiendom og eiendommens attributter og plassering til å estimere en sammenheng mellom observert leie og ulike kjennetegnens innvirkning på leien. Datasettet er basert på skjemareporterte leier til Skattedirektoratet, og en grovsortering ga 32 059 observasjoner å analysere, mens en finsortering (med trunkering på ulike variablers 2. og 98. prosentil) ga 28 473 observasjoner. Resultatene viser at regresjon gir relativt god forklaringskraft med R^2 i overkant av 0,30 og med statistisk signifikante koeffisientestimer og økonomisk plausible størrelser og fortegn. Kvadratmeterleien avtar med størrelse, slik at det foreligger en rabatt på leieareal, men rabatteringenens størrelse avtar med areal. Sentrale eiendommer er dyrere enn ikke-sentrale. Kontor- og forretningsbygg er dyrere enn industribygg. Større byer gir høyere leier enn mindre byer.

Ådne Cappelen og Torbjørn Eika: 2000-tallet: Fra optimisme til krise. Rapporter 14/2010. 38 s. ISBN 978-82-537-7801-3 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7802-0 (Elektronisk versjon)

2000-tallets ti første år er nettopp ferdig og vi benytter anledningen til å beskrive en del hovedtrekk ved den økonomiske utviklingen i perioden. Det har vært en spennende periode, hvor stemningen har skiftet fra sterk optimisme om "ny økonomi" til nær bunnløs fortvilelse i finanskrises kjølvann. Norsk økonomi har i deler av ti-året opplevd en kraftig vekst, en eventyrlig bedring i bytteforholdet med utlandet og har så langt klart seg relativt bra gjennom finanskrisen. I skrivende stund ser verdensøkonomien ut til å være på bedringens vei. En krise for det private finansvesen har etter at dette ble reddet av myndighetene, blitt til en budsjettkrise i mange land. Veien ut av denne krisen kan bli vanskelig.

Rapporten er delvis finansiert av Folketrygdfondet og en artikkel basert på dette arbeidet trykkes i Folketrygdfondets årsmelding. Takk til Roger Bjørnstad, Torbjørn Hægeland og Tore Lindholt, for kommentarer til tidligere utkast.

Torbjørn Eika, Joakim Prestmo og Eivind Tveter: Ringvirkninger av petroleumsvirksomheten. Hvilke næringer leverer? Rapporter 8/2010. 58 s. ISBN 978-82-537-7787-0 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7788-7 (Elektronisk versjon)

Petroleumsvirksomheten er av stor betydning for norsk økonomi. Ettersom aktiviteten er basert på utvinning av en ikke-fornybar ressurs, vil utvinningen etter hvert reduseres. I denne rapporten ser vi på den historiske utviklingen i ressursbruken i denne virksomheten, og kommer i noen grad inn på betydningen for norsk økonomi.

Spesielt fokuseres det på næringsaspektet: Hvilke næringer leverer innsatsvarer til petroleumsvirksomheten?

Denne rapporten er første del av et prosjekt finansiert av Nærings- og handelsdepartementet som skal belyse utfordringer norsk økonomi står overfor når petroleumsvirksomheten etter hvert skal bygges ned.

I tillegg til forfatterne har Birger Strøm og Jørgen Ouren bidratt med beregninger og modeller til kapittel 4.

Discussion Papers

Arvid Raknerud and Øivind Skare: Multivariate stochastic volatility models based on non-Gaussian Ornstein-Uhlenbeck processes: A quasi-likelihood approach. DP no. 614, 2010. 35 s.

This paper extends the ordinary quasi-likelihood estimator for stochastic volatility models based on non-Gaussian Ornstein-Uhlenbeck (OU) processes to vector processes. Despite the fact that multivariate modeling of asset returns is essential for portfolio optimization and risk management -- major areas of financial analysis -- the literature on multivariate modeling of asset prices in continuous time is sparse, both with regard to theoretical and applied results. This paper uses non-Gaussian OU-processes as building blocks for multivariate models for high frequency financial data. The OU framework allows exact discrete time transition equations that can be represented on a linear state space form. We show that a computationally feasible quasi-likelihood function can be constructed by means of the Kalman filter also in the case of high-dimensional vector processes. The framework is applied to Euro/NOK and US Dollar/NOK exchange rate data for the period 2.1.1989-4.2.2010.

Randi Kjeldstad and Erik H. Nymoen: Underemployment in a gender segregated labour market. DP no.613, 2010. 26 s.

This article analyses factors behind underemployment in Norway and has a focus on gender. The analysis, based on Labour Force Survey data, shows that economic fluctuations during the latest one and a half decade bring about changing underemployment levels of both women and men. The Norwegian labour market is strongly gender segregated and the processes and characteristics of underemployment differ between male and female dominated labour market sectors. The former sectors are generally more exposed or sensitive to economic fluctuations than the latter. It is indicated that underemployed men are predominantly temporarily expelled on part-time basis from their jobs, while women are to a larger extent permanently excluded from longer working-hour contracts in their jobs.

Torgeir Ericson and Bente Halvorsen: Short- and long-term allocation of power in liberalized electricity markets. DP no. 612, 2010. 16 s.

The experience of liberalized electricity markets' ability to allocate scarce energy resources has been mixed. In this paper, we analyze how liberalized markets allocate power in the short and long run through the interaction between the spot and end-user markets. We show that totally inelastic demand in the spot market does not necessarily result in market failure in a shortage situation, as long as price incentives are transferred to the end-user markets. We argue that the market does not have to run optimally to handle a shortage situation, and that problems with short- or long-run allocation of power arise when price restrictions in end-user markets results in a higher demand than that which may sustain the energy situation over time.

Torbjørn Skardhamar, Tore Schweder and Simen Gan Schweder: Modelling 'crime-proneness'. A comparison of models for repeated count outcomes. DP no. 611, 2010. 29 s.

In the criminal career literature, the individual-level age-crime relationship is commonly modelled using generalized linear mixed models, where between-individual heterogeneity is then handled through specifying random effect(s) with some distribution. It is common to specify either a normal or discrete distribution for the random effects. However, there are also other options, and the choice of specification might have substantial effect on the results. In this article, we compare how various methods perform on Norwegian longitudinal data on registered crimes. We also present an approach that might be new to criminologists: the Poisson-gamma regression model. This model is interpretable, parsimonious, and quick to compute. For our data, the distributional assumptions have not dramatic effect on substantive interpretation. In criminology, the mixture distribution is also of theoretical interest by its own right, and we conclude that a gamma distribution is reasonable. We emphasize the importance of comparing multiple methods in any setting where the distributional assumptions are uncertain.

Cathrine Hagem: Promoting renewables and discouraging fossil energy consumption in the European Union. DP no. 610, 2010. 18 s.

The European Union (EU) identified some positive and negative externalities related to energy production and consumption when adopting its Renewable Energy and Climate Change Package. Given these externalities, we derive the optimal combination of policy instruments. Thereafter, we explore the second-best outcome, given constraints on the use of some policy instruments, due to political considerations and international regulations. We show that the

choice of policy instruments to promote renewable energy production (subsidies versus green certificates) affects the optimal level of energy consumption taxes. A second-best optimum for the EU cannot be achieved without a co-ordination of energy taxes and renewable energy policy instruments in each country, given the externalities addressed in this paper.

Bente Halvorsen: Good girl–bad boy. Making identity statements when answering a questionnaire. DP no. 609, 2010. 63 s.

Environmental policy analyses often draw on stated preferences, with most humans having strong preferences with respect to how we view ourselves and how we would like others to perceive us. This may create systematic differences between reported and real behavior, making policy analysis based on stated preferences difficult. In this paper, we model how social and moral norms and the image we would like to project affect reported and actual behavior. We illustrate the model using data from a stated preference survey reporting environment-related household behavior in ten OECD countries. We find clear evidence of how norms and identity statements affect reported behavior. We also find evidence of the misrepresentation of preferences, both among respondents complying with and protesting the norm. Over- and understatements appear to be evenly distributed, and is thus not expected to significantly bias the mean results.

Jan F. Bjørnstad: Survey sampling: A necessary journey in the prediction world. DP no. 608, 2010. 24 s.

The design-approach is evaluated, using a likelihood approach to survey sampling. It is argued that a model-based approach is unavoidable from a scientific point of view. Estimating population quantities can then be regarded as a prediction problem. Predictive likelihood methods are considered in various

cases, and evaluated by properties of related confidence intervals and asymptotic consistency.

Notater/ Documents

Øivind A. Nilsen, Arvid Raknerud, Marina Rybalka and Terje Skjerpen: Technological changes and skill composition. Evidence from matched employer-employee data. Notater/Documents 6/2010. 42 s. ISBN 978-82-537-7813-6 (Printed version). ISBN 978-82-537-7814-3 (Electronic version)

In this paper we carry out a structural analysis of the changes in relative wages and the effect of skill-biased technical changes on the development of relative labour demand. The empirical model is based on production in which capital and two types of labour – high skilled and low skilled – are specified as inputs. The classification of high- and low-skilled workers is based on information extracted from estimated wage equations. We estimate separate wage equations for two narrowly defined Norwegian industries, Electrical and optical equipment and Machinery, using unbalanced employer-employee panel data for the period 1995-2004. Both a skill premium, given by observed and unobserved individual characteristics, and variables unrelated to skill categories according to the predicted skill premium. The results show that in both industries, the share of highskilled man-hours has increased by 20 per cent from 1996 to 2004 while the relative wage between high skilled and low skilled is rather constant. In Electrical and optical equipment, a high-tech industry, all of the increase in the relative demand for high-skilled is accounted for by skill-biased technical change, compared to about 50 per cent in Machinery (a traditional manufacturing industry). In addition we find a strong link between innovations and investments in the long run, although the speed of adjustment of capital towards the equilibrium path appears quite slow.

Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser (ØA) de siste 12 måneder

Innholdsfortegnelse for tidligere utgivelser av Økonomiske analyser kan fås ved henvendelse til Aud Walseth, Statistisk sentralbyrå, telefon: 21 09 47 57, telefax: 21 09 00 40, E-post: Aud.Walseth@ssb.no

Økonomiske analyser

ØA 2/2009:

Thor Olav Thoresen: Derfor fikk vi skattereformen i 2006, 3-9.

Ingrid Melby og Elin Halvorsen: Skattebegrensning gjennom «80-prosentregelen», 10-13.

Kirsten Hegsvold Andersen: Tjenestehandel med utlandet har økt mye, 14-16.

Torgeir Ericson, Bente Halvorsen og Petter Vegard Hansen: Hvordan påvirkes husholdningenes strømpris av endret spotpris? 17-20.

Asle Rolland: Statistikk som pådriver for fremskritt 21-38.

ØA 3/2009:

Konjunkturtrendene, 3-30.

Erik Fjærli: Bak Gini-koeffisienten: Om inntektene fra forretningsvirksomheten til Norges største eiere, 31-35.

Annegrete Bruvold: Måling og feilmåling av miljøavgifter, 36-42.

Jens-Kristian Borgan: Vedvarende ulikhet i dødelighet etter yrke, 43-47.

ØA 4/2009:

Konjunkturtrendene, 3-30.

Helge Brunborg og Inger Texmon: Befolkningsframskrivninger 2009-2060, 31-41.

Tarjei Havnes og Magne Mogstad: Er barnehage bra for barna? 42-48.

ØA 5/2009:

Brita Bye og Taran Fæhn: Hva kostet klimatiltak for Norge? 3-13.

Ingvild Johansen og Ragnhild Nygaard: Harmonisert konsumprisindeks - virkningen av å inkludere boligpris, 14-18.

Tor Morten Normann: Det vanskelige fattigdomsbegrepet: Lav inntekt trenger ikke bety fattigdom, 19-25.

Hanne Marit Dalen og Bodil Larsen: Hvor mye energi bruker husholdningene til ulike formål? 26-27.

Kjetil Telle og Hong Pham: Bedriftsnedleggelse gir flere lovbrudd, 28.

Jon H. Fiva, Torbjørn Hægeland og Marte Rønning: Bosted har betydning for hvordan deg går med kreftpasienter, 29.

ØA 6/2009:

Konjunkturtrendene, 3-29.

Ingunn Sagelvmo og Espen Karstensen: Reviderte nasjonalregnskapstall for 2007 og 2008: Nedjustering av veksten i BNP, 30-32.

Roger Bjørnstad, Marit Linnea Gjelsvik, Erling Holmøy, Vibeke Oestereich Nielsen, Nils Martin Stølen og Inger Texmon: Kan behovet for helse- og omsorgstjenester dekkes? 33-41.

Brita Bye, Tom-Reiel Heggedal og Karl Jacobsen: Er særskilt støtte til "månelandingen" på Mongstad effektiv politikk? 42-48.

Berit Emberland, Eirin Totland og Ola Tveita: Norge i en globalisert verden – betydning av utenlandsk eierskap i norsk næringsliv, 49-55.

ØA 1/2010:

Økonomisk utsyn over året 2009 3-126.

Economic Survey

From 2004 will Economic Survey no longer be available in its current form. Economic trends for the Norwegian economy will continue to be published electronically, but will no longer have a printed counterpart.

http://www.ssb.no/kt_en/

Konjunkturindikatorer for Norge

Tabell	Side	Figur	Side
Konjunkturbarometeret			
1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet	2*	1.1. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling	3*
		1.2. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal	3*
		1.3. Konjunkturbarometer. Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå	3*
		1.4. Konjunkturbarometer. Faktorer som begrenser produksjonen i industrien	3*
Ordre			
2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser.	2*	2.1. Ordre. Ordretilgang og ordreservert i industri ialt	3*
2.2. Ordreservert. Sesongjusterte og glattede verdiindekser.	2*	2.2. Ordre. Ordretilgang og ordreservert i bygg og anlegg i alt	3*
Arbeidskraft			
3.1. Arbeidsmarked. 1 000 personer og prosent. Sesongjustert	4*	3.1. Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk fra AKU.	5*
		3.2. Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger	5*
Produksjon			
4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 2005=100	4*	4.1. Produksjon. Olje og naturgass	5*
4.2. Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	6*	4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning	5*
		4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer.	5*
		4.4. Produksjon. Investerings- og konsumvarer.	5*
		4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg	7*
		4.6. Hotellovernattinger	7*
Investeringer			
5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk. Mrd. kroner.	6*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*
5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringslivets samlede årsanslag for investeringsåret gitt på ulike tidspunkter	6*	5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*
5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid	8*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.5. Bygg satt i gang. Boliger.	9*
		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg	9*
		5.7. Bygg under arbeid	9*
Forbruk			
6.1. Forbruksindikatorer.	8*	6.1. Detaljomsetning	9*
		6.2. Varekonsumindeks.	9*
		6.3. Førstegangsregistrerte nye personbiler	9*
Priser			
7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og endring	11*
7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før.	10*	7.2. Produktpriser. Nivå og endring.	11*
7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	7.3. Boligpriser.	11*
7.4. Månedstjeneste og avtalt lønn. Indeks.	12*	7.4. Spotpris elektrisk kraft	11*
		7.5. Spotpris råolje, Brent Blend	11*
		7.6. Spotpris aluminium og eksportprisindeks for treforedlingsprodukter	11*
Finansmarked			
8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent.	12*	8.1. 3 måneders eurorente	15*
8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent	13*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*
8.3. Valutakurser, penge- og kredittindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs.	13*	8.3. Valutakursindekser.	15*
		8.4. Norges Banks penge- og kredittindikator	15*
Utenrikshandel			
9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert	14*	9.1. Utenrikshandel	15*
9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	9.2. Driftsbalansen.	15*

1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet

	Faktisk utvikling fra foregående kvartal og forventet utvikling i kommende kvartal. Diffusjonsindeks ¹				Kapasitets- utnyttning Prosent	Generell be- dømmelse av utsiktene i kommende kvartal	Faktorer som begrenser produksjonen. Prosent av foretakene			
	Produksjon		Sysselsetting				Etterspørsel	Kapasitet	Arbeidskraft	Råstoff
	Faktisk	Forventet	Faktisk	Forventet						
2007										
1. kvartal	62,9	62,5	58,9	55,6	85	61,5	40	15	18	9
2. kvartal	61,3	61,1	58,2	55,3	85	59,5	41	15	19	9
3. kvartal	59,2	60,4	56,8	55,7	84	59,0	43	15	19	8
4. kvartal	58,0	60,6	56,0	55,9	84	58,7	45	14	18	7
2008										
1. kvartal	56,5	59,7	54,5	54,2	84	57,2	48	12	17	7
2. kvartal	53,8	55,7	51,4	49,6	83	52,4	52	10	15	6
3. kvartal	47,7	49,1	46,0	43,0	82	45,6	59	8	11	5
4. kvartal	40,9	43,2	40,0	37,2	79	40,4	67	6	7	3
2009										
1. kvartal	38,2	41,6	36,5	35,1	77	40,1	75	5	3	2
2. kvartal	41,0	44,2	37,3	36,5	76	43,5	78	4	1	2
3. kvartal	45,4	48,1	39,8	39,5	76	47,5	78	4	1	2
4. kvartal	47,5	50,7	41,3	42,4	77	50,3	76	4	2	3

¹ Beregnet som summen av andelen av foretakene som har svart STØRRE og halvparten av andelen av foretakene som har svart UENDRET.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 2005=100					Bygg og anlegg. 2005=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskin- industri	Bygging av skip og olje- plattformer	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Bolig- bygg	Andre bygg
2007									
1. kvartal	151,8	150,5	193,2	151,3	149,1	134	137	117	145
2. kvartal	156,8	154,7	197,7	152,5	160,5	136	110	112	177
3. kvartal	158,9	153,5	206,9	145,4	168,6	109	88	86	145
4. kvartal	157,4	147,6	218,0	129,8	171,6	128	124	82	167
2008									
1. kvartal	151,9	138,9	223,1	108,5	166,0	117	129	75	141
2. kvartal	142,7	128,5	214,3	88,4	152,8	118	119	66	161
3. kvartal	130,8	117,1	188,4	75,9	137,3	106	114	56	141
4. kvartal	117,9	106,5	149,7	71,3	125,7	88	100	54	106
2009									
1. kvartal	106,6	98,8	111,9	69,9	122,2	99	130	56	110
2. kvartal	98,1	96,3	84,0	67,0	124,3	104	133	61	117
3. kvartal	92,9	99,1	67,8	63,3	128,3	104	127	58	121
4. kvartal	91,3	105,1	63,7	60,2	131,9	115	144	72	127

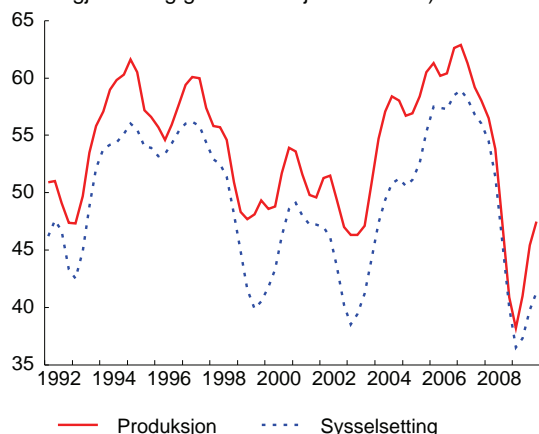
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.2. Ordreservert. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 2005=100					Bygg og anlegg. 2005=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskin- industri	Bygging av skip og olje- plattformer	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Bolig- bygg	Andre bygg
2007									
1. kvartal	187,0	136,4	328,5	174,0	136,5	140	136	126	156
2. kvartal	203,9	146,3	363,4	187,3	163,2	150	136	127	181
3. kvartal	220,2	155,2	402,5	200,1	202,9	147	128	121	190
4. kvartal	234,3	161,3	448,8	210,1	245,8	145	125	110	196
2008									
1. kvartal	243,3	163,4	499,7	213,7	275,3	147	138	99	200
2. kvartal	244,8	160,9	543,4	208,2	279,7	139	129	88	200
3. kvartal	237,8	155,0	564,0	194,1	259,9	132	121	76	195
4. kvartal	223,5	147,9	548,7	173,4	232,8	114	111	65	164
2009									
1. kvartal	205,2	142,2	506,2	151,9	218,0	113	124	62	152
2. kvartal	186,2	139,7	454,8	133,2	221,7	113	130	60	147
3. kvartal	168,8	140,7	409,8	119,1	236,9	114	131	60	150
4. kvartal	154,2	143,8	379,9	111,2	255,8	116	138	61	149

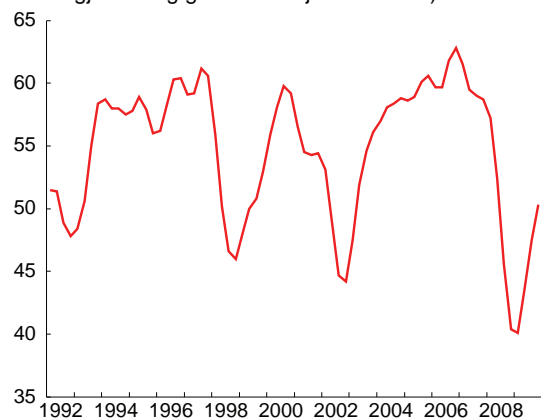
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.1 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling, kvartal. Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

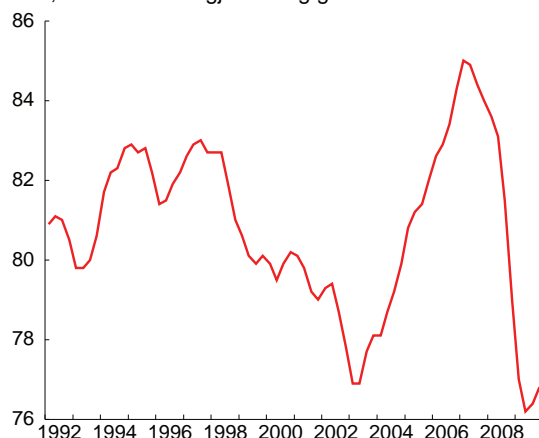
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.2 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal. Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

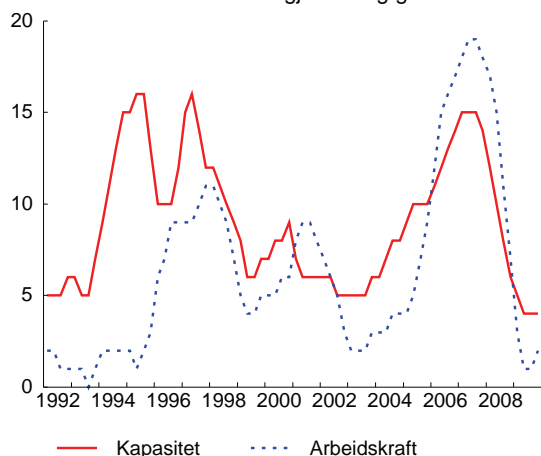
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.3 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå, kvartal. Sesongjustert og glattet. Prosent

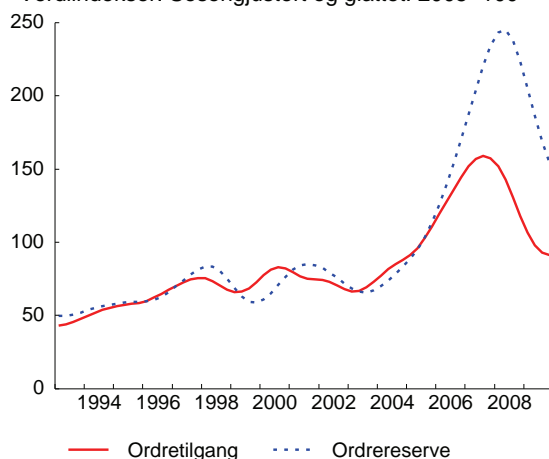
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.4 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Faktorer som begrenser produksjonen, kvartal. Andel av foretakene. Sesongjustert og glattet. Prosent

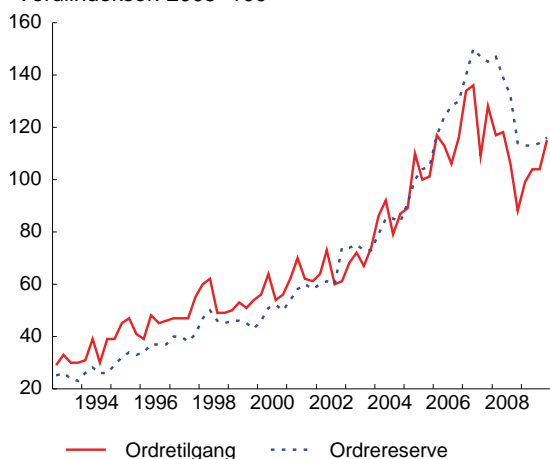
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.1 Ordre (kvartal). Ordrebasert industri ialt
Ordretilgang og ordreserve. Verdiindekser. Sesongjustert og glattet. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.2 Ordre (kvartal). Bygg og anlegg ialt
Ordretilgang og ordreserve. Verdiindekser. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.1. Arbeidsmarked. 1000 personer og prosent. Sesongjustert

	Arbeidskraftundersøkelsen ¹				Arbeidsledighet. Prosent av arbeidsstyrken	NAV			Sykefraværstatistikk	
	Sysselsatte	Utførte ukeverk (37,5 timer)	Arbeidsstyrken	Arbeidsledige ²		Registrerte ledige	Registrerte ledige og personer på tiltak	Tilgang på ledige stillinger	Beholdning av ledige stillinger	Sykefraværprosent ³
2005	2 289	1 800	2 400	111	4,6	83,5	96,6	19,8	13,3	6,7
2006	2 362	1 825	2 446	84	3,4	62,7	72,8	27,6	18,9	6,9
2007	2 443	1 870	2 507	63	2,5	46,0	56,1	33,3	24,3	6,9
2008	2 524	1 951	2 591	67	2,6	42,6	53,4	29,7	26,6	7,1
2009	2 508	1 884	2 590	82	3,2	70,5	86,9	21,6	23,8	7,5
2008										
Oktober	2 520	1 957	2 592	72	2,8	46,4	57,7	22,6	24,8	7,0
November	2 520	1 952	2 595	75	2,9	50,5	61,8	23,9	24,7	7,0
Desember	2 522	1 914	2 595	73	2,8	54,3	65,7	21,8	26,5	7,0
2009										
Januar	2 518	1 891	2 595	77	3,0	59,0	71,0	21,2	22,5	7,7
Februar	2 514	1 889	2 593	78	3,0	63,4	75,5	23,0	23,5	7,7
Mars	2 513	1 914	2 594	81	3,1	66,3	79,7	36,1	23,4	7,7
April	2 514	1 916	2 594	80	3,1	70,8	84,2	16,5	23,9	7,1
Mai	2 515	1 919	2 596	81	3,1	71,0	85,8	20,4	23,5	7,1
Juni	2 514	1 904	2 591	77	3,0	71,1	86,9	26,4	24,0	7,1
Juli	2 506	1 890	2 586	80	3,1	71,5	88,5	15,6	24,1	7,7
August	2 492	1 872	2 574	82	3,2	72,1	89,1	20,7	24,0	7,7
September	2 491	1 869	2 575	83	3,2	71,0	89,4	22,8	24,1	7,7
Oktober	2 493	1 854	2 578	85	3,3	74,0	92,7	17,9	23,9	7,6
November	2 494	1 859	2 578	84	3,3	73,8	93,0	18,4	23,5	7,6
Desember	2 499	1 870	2 585	86	3,3	73,6	93,8	20,6	26,3	7,6
2010										
Januar	2 496	1 876	2 581	85	3,3	74,1	93,6	18,8	23,0	..
Februar	73,9	93,3	21,0	23,7	..
Mars	74,5	93,0	23,4	23,8	..

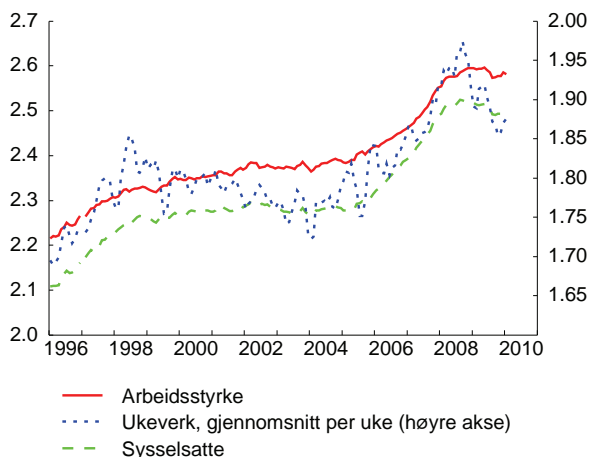
¹ Tre måneders glidende sentrert gjennomsnitt. Tallene for februar, mai, august og november gir gjennomsnittet for henholdsvis 1., 2., 3. og 4. kvartal. ² Det skjedde en større omlegging av AKU fra 2006, med brudd i tidsserien som resultat. ³ Egen- og legemeldte sykefraværsgagsverk som prosent av avtalte dagsverk, kvartalstall.
Kilde: Statistisk sentralbyrå og NAV.

4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 2005=100

	Etter næring				Etter sluttanvendelse			
	Total indeks ¹	Utvinning og utvinnings-tjenester	Industri	Kraft-forsyning	Innsats-varer	Investerings-varer	Konsum-varer	Energi-varer
2005	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2006	97,8	95,3	105,4	88,3	103,1	112,2	100,6	94,9
2007	96,7	90,8	111,2	99,6	107,3	125,4	103,3	91,6
2008	97,1	90,1	114,8	103,7	107,7	142,3	100,9	91,0
2009	93,3	87,6	107,7	95,9	100,0	144,8	94,4	87,5
2008								
September	94,7	87,0	115,2	101,2	114,2	145,8	99,9	85,6
Oktober	98,0	91,7	114,6	104,4	98,5	147,1	102,4	92,4
November	97,5	91,5	113,3	103,6	99,5	145,8	100,2	92,5
Desember	98,1	92,9	111,4	104,5	105,9	146,1	97,7	92,2
2009								
Januar	96,3	90,8	110,2	97,8	102,5	146,7	97,3	89,8
Februar	99,0	95,1	109,1	96,5	114,7	146,7	94,8	91,8
Mars	95,5	90,4	108,5	95,0	95,9	146,4	95,3	89,9
April	93,7	88,6	107,1	90,1	98,1	144,8	95,7	89,2
Mai	90,3	84,2	106,3	88,6	99,6	144,1	94,4	88,9
Juni	91,5	86,5	105,8	81,0	94,8	143,9	89,7	85,6
Juli	91,2	85,6	106,6	84,6	85,2	145,2	95,0	86,9
August	92,7	86,9	107,6	94,0	98,6	146,0	95,1	86,8
September	93,3	86,3	110,0	100,7	98,8	146,3	96,6	85,7
Oktober	92,6	85,6	108,3	109,7	100,2	145,5	95,4	85,5
November	93,1	86,4	109,3	99,2	106,0	145,7	94,6	85,8
Desember	92,5	85,5	108,7	103,9	101,0	144,2	96,0	85,6
2010								
Januar	92,8	86,1	108,3	105,0	103,6	143,9	93,2	86,9
Februar	92,3	85,7	109,2	99,6	105,5	144,3	94,6	85,0

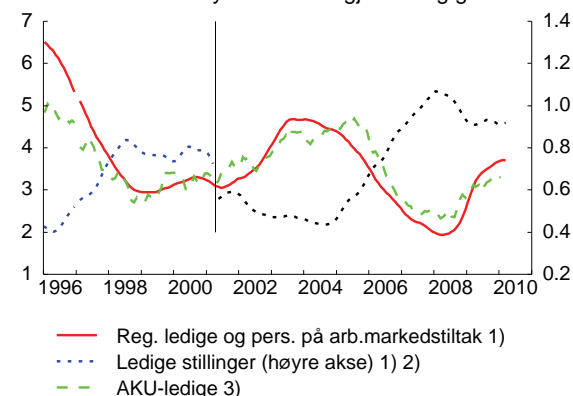
¹ Olje- og gassutvinning, industri, bergverk og kraftforsyning.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.1 Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk
Millioner. Sesongjusterte og glattede månedstall.

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

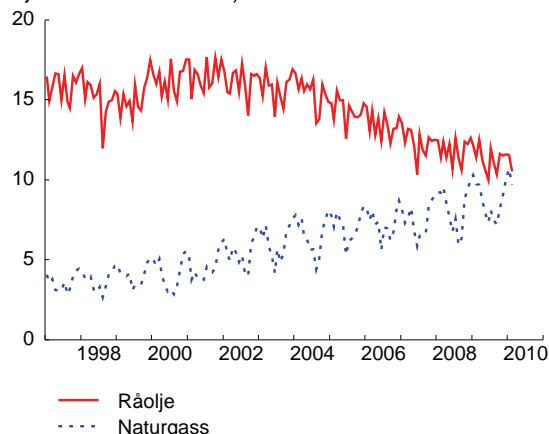
Fig. 3.2 Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger, månedstall
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

1) Justert bakover for brudd i serien fra januar 99.
2) Brudd i serien fom. mai 2001.
3) Brudd i serien fom. 2006.

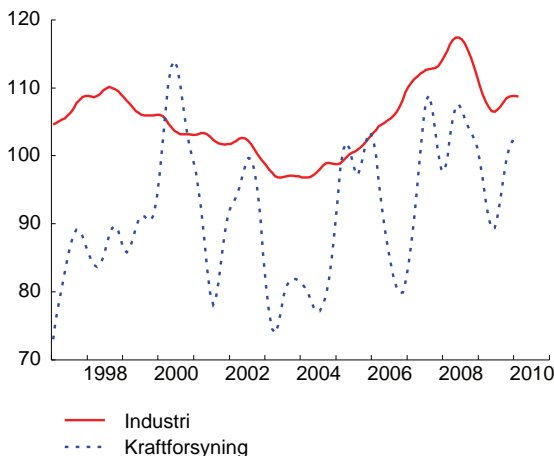
Kilde: NAV og Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.1 Produksjon: Olje og naturgass
Råolje (mill tonn) og naturgass (mrd. Sm³)
Ujusterte månedstall 1).

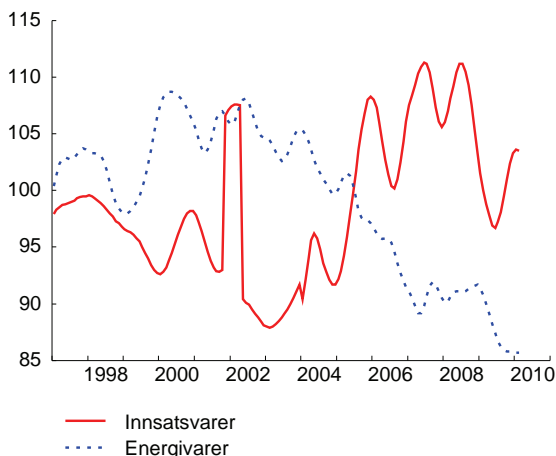
1) Brudd i seriene fra og med 2004.
Kilde: Oljedirektoratet.

Fig. 4.2 Produksjon: Industri og kraftforsyning
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

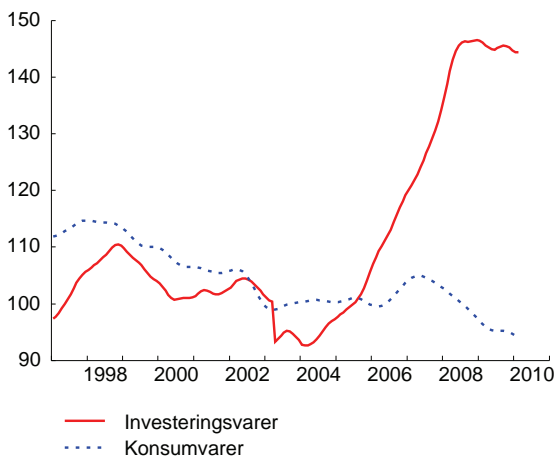
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.3 Produksjon: Innsatsvarer og energivarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.4 Produksjon: Investerings- og konsumvarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4.2. Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Bygge- og anleggsproduksjon. Volum						Næringslivstjenester og omsetning og drift av fast eiendom. Verdi			Hotellomsetning. Verdi
	I alt		Bygg i alt		Anlegg		Omsetning og drift av fast eiendom. Nivå	Faglig, vitenskaplig og teknisk tjenesteyting. Nivå	Forretningsmessig tjenesteyting. Nivå	Nivå
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring				
	2000=100						2005=100			1992=100
2006	106,1	6,1	106,4	6,4	105,0	5,0	119,2	117,6	113,0	187,9
2007	112,5	6,1	112,9	6,2	111,1	5,7	141,8	139,7	137,6	217,2
2008	115,7	2,8	115,5	2,3	115,8	4,3	155,7	158,2	147,6	233,6
2009	110,4	-4,6	111,2	-3,7	106,9	-7,7	171,7	152,3	138,0	220,9
2007										
1. kvartal	114,9	6,8	115,6	5,2	111,9	12,6	129,6	123,3	124,9	193,7
2. kvartal	112,0	6,3	111,6	5,6	113,6	9,3	135,5	136,9	134,8	214,9
3. kvartal	105,5	6,4	104,8	7,5	108,2	3,4	143,6	127,4	138,3	258,8
4. kvartal	117,7	4,9	119,6	6,5	110,5	-1,5	158,6	171,1	152,2	201,4
2008										
1. kvartal	113,0	-1,7	113,9	-1,5	109,1	-2,5	149,3	134,8	133,7	207,2
2. kvartal	120,2	7,3	119,7	7,3	121,5	7,0	151,6	166,2	149,7	250,4
3. kvartal	111,2	5,4	110,5	5,4	112,9	4,3	155,8	143,3	150,4	271,6
4. kvartal	118,2	0,4	117,7	-1,6	119,7	8,3	166,2	188,6	156,6	205,3
2009										
1. kvartal	112,8	-0,2	114,6	0,6	105,9	-2,9	165,0	148,8	132,9	205,7
2. kvartal	108,8	-9,5	109,2	-8,8	107,0	-11,9	172,7	159,7	139,5	226,8
3. kvartal	106,9	-3,9	107,8	-2,4	103,3	-8,5	168,2	131,2	138,4	255,1
4. kvartal	113,0	-4,4	113,3	-3,7	111,5	-6,9	180,7	169,6	141,1	196,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk.¹ Mrd. kroner

	Industri		Kraftforsyning	Utførte	Antatte i alt	Oljevirkosmhet (justert)				
	Antatte, sesongjust.	Utførte, justert				Utførte, sesongjust.	I alt	Leting	Utbygging	Felt i drift
	2006	..	20,8	20,6	10,6	..	90,5	11,7	21,3	39,0
2007	..	25,7	25,3	12,6	..	106,0	17,9	30,8	46,0	3,6
2008	..	32,9	32,8	14,9	..	122,1	24,4	35,2	57,6	1,8
2009	..	21,9	22,6	14,8	..	134,6	27,9	36,6	63,6	0,5
2008										
1. kvartal	9,0	6,3	8,1	2,4	34,6	26,5	4,4	9,1	12,1	0,4
2. kvartal	9,0	8,0	8,4	4,0	36,8	29,3	5,6	8,6	14,0	0,6
3. kvartal	9,0	8,0	8,2	3,8	33,7	32,3	6,7	8,3	16,0	0,6
4. kvartal	9,0	10,6	8,2	4,7	37,7	34,0	7,7	9,1	15,5	0,2
2009										
1. kvartal	7,9	5,6	7,2	2,6	35,8	34,6	7,3	10,0	16,0	0,0
2. kvartal	7,2	5,6	5,9	3,8	37,9	34,5	7,2	10,2	15,5	0,1
3. kvartal	6,5	4,9	5,0	4,4	38,2	34,1	6,9	8,3	17,1	0,3
4. kvartal	5,9	5,9	4,5	4,0	37,7	31,4	6,5	8,0	15,0	0,2
2010										
1. kvartal	6,2	34,6

¹ Tallene for antatte og utførte investeringer i et kvartal er hentet fra henholdsvis investeringsundersøkelsen forrige og samme kvartal.

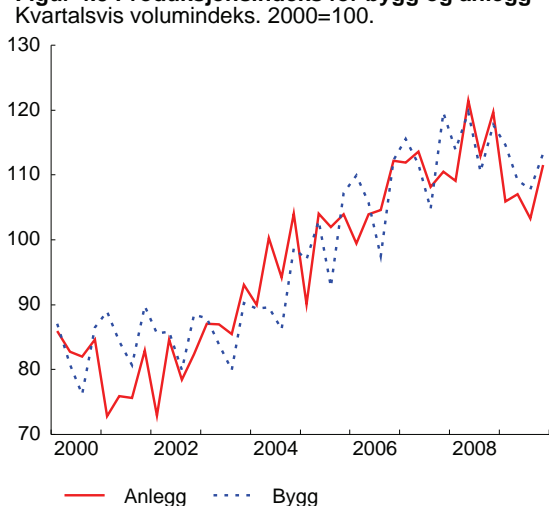
Kilde: Statistisk sentralbyrå

5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringens samlede årsanslag for investeringsåret (år t) gitt på ulike tidspunkter i året før investeringsåret (t-1), i investeringsåret (t) og året etter investeringsåret (t+1)

	Industri og bergverksdrift				Kraftforsyning				Oljevirkosmhet			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
År t-1												
2. kvartal	15,0	20,2	21,2	18,1	9,5	11,3	12,1	15,9	68,3	82,6	116,9	136,1
3. kvartal	15,3	23,1	22,9	18,3	9,2	11,5	12,1	17,2	88,5	119,2	133,1	145,4
4. kvartal	19,5	27,8	24,1	18,7	11,8	13,4	14,8	18,0	100,2	126,7	145,5	138,5
År t												
1. kvartal	24,2	31,2	23,4	20,7	13,8	14,6	14,9	16,6	104,6	130,6	137,4	135,6
2. kvartal	25,1	31,9	26,5	..	14,2	15,6	14,4	..	112,9	132,6	145,2	..
3. kvartal	26,9	33,3	26,5	..	14,6	15,6	15,5	..	117,5	128,8	143,5	..
4. kvartal	26,9	33,4	25,0	..	12,9	15,4	15,3	..	112,5	127,4	141,2	..
År t+1												
1. kvartal	26,5	33,9	24,3	..	12,6	14,9	14,8	..	109,6	123,9	135,1	..

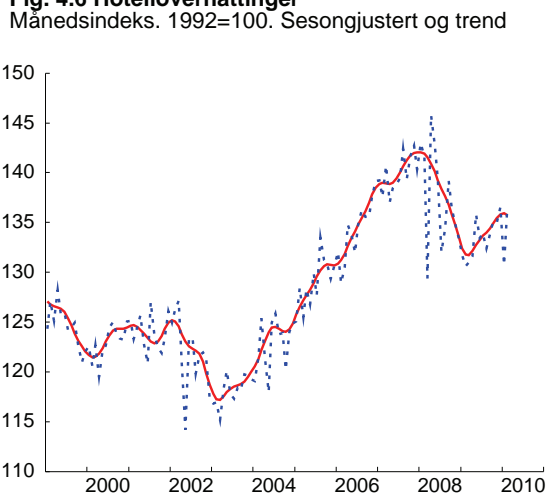
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.5 Produksjonsindeks for bygg og anlegg

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

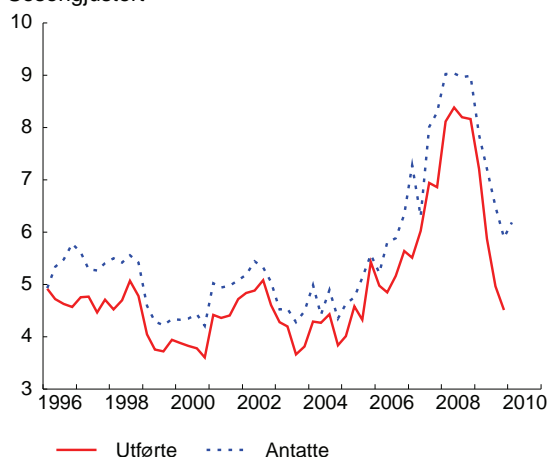
Fig. 4.6 Hotellovernattinger

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.1 Investeringer: Industri

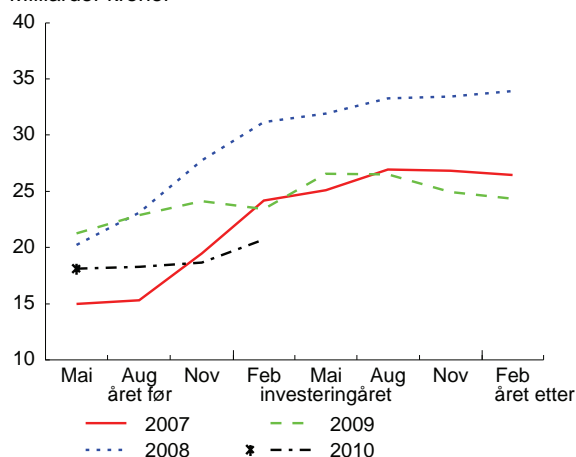
Antatte og utførte per kvartal. Milliarder kroner. Sesongjustert

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 5.2 Investeringer: Industri og bergverksdrift

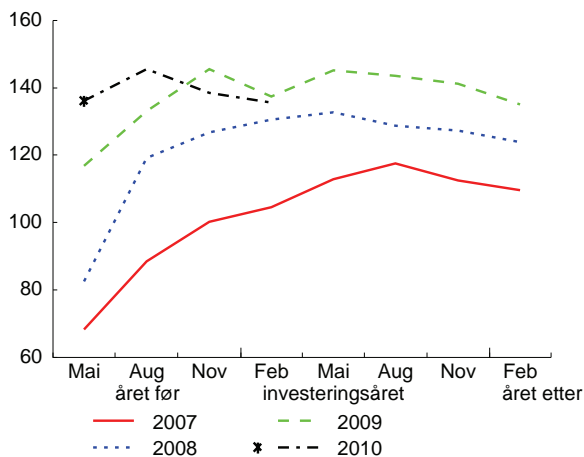
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2007-2010 Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.3 Investeringer: Oljevirkksomhet

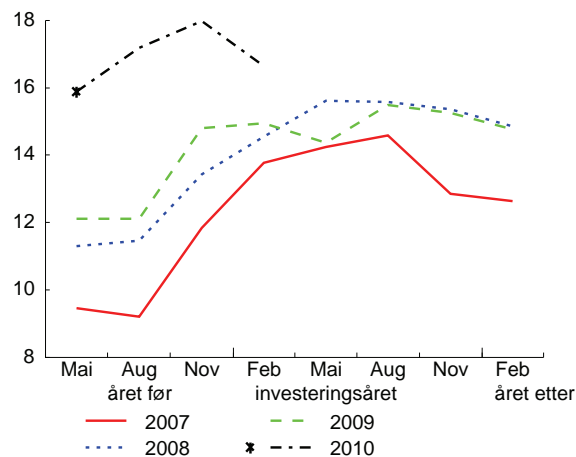
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2007-2010 Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.4 Investeringer: Kraftforsyning

Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2007-2010 Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid

	Bygg satt igang					Bygg under arbeid. Bruksareal. 1000 kvm. Utgangen av perioden		
	Antall boliger		Bolig bruksareal. 1000 kvm.		Andre bygg. Bruksareal. 1000 kvm. Trend ¹	Boliger. Trend	Andre bygg. Trend	
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent.				
2005	31 608	5,4	3 849	8,6	4 046	4 530	4 973	
2006	33 314	5,4	4 081	6,0	4 491	4 972	6 043	
2007	32 520	-2,4	4 025	-1,4	5 396	5 160	7 179	
2008	25 824	-20,6	3 341	-17,0	5 252	4 918	8 153	
2009	19 669	-23,8	2 680	-19,8	4 056	4 636	7 886	
2008								
September	2 347	-23,6	275	-22,8	416	5 012	8 065	
Oktober	1 825	-30,2	230	-27,0	409	4 976	8 133	
November	2 194	-35,9	280	-30,4	401	4 946	8 165	
Desember	1 848	-39,6	246	-32,0	392	4 925	8 147	
2009								
Januar	1 873	-40,5	249	-31,6	382	4 908	8 095	
Februar	1 735	-39,8	210	-29,6	371	4 883	8 041	
Mars	1 754	-37,8	237	-26,4	359	4 843	8 013	
April	1 394	-33,8	180	-20,9	346	4 788	8 010	
Mai	1 764	-26,8	237	-13,5	334	4 723	8 008	
Juni	1 469	-17,5	209	-6,8	325	4 664	7 999	
Juli	1 468	-6,4	206	0,5	318	4 622	7 981	
August	1 594	4,6	215	4,8	314	4 602	7 957	
September	1 639	12,8	233	8,4	312	4 600	7 933	
Oktober	1 670	18,2	231	11,8	312	4 609	7 915	
November	1 497	19,9	217	11,6	314	4 623	7 910	
Desember	1 552	17,1	217	12,5	317	4 638	7 923	
2010								
Januar	1 808	12,0	235	17,3	321	4 656	7 945	
Februar	1 884	5,6	247	8,7	325	4 676	7 968	

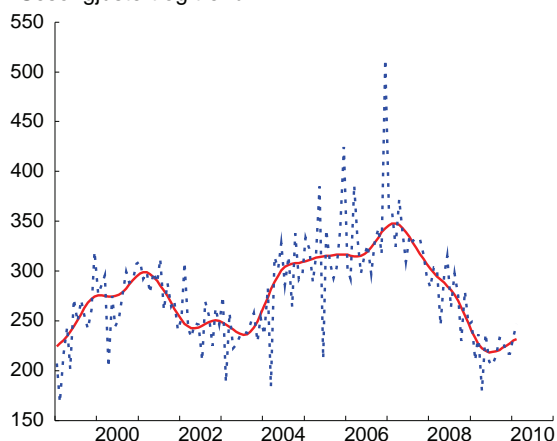
¹ Tallene omfatter ikke bygg til jordbruk, skogbruk og fiske.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

6.1. Forbruksindikatorer

	Detaljomsætningsvolum		Varekonsumindeks ¹		Førstegangsregistrerte personbiler		Hotellovernattinger, ferie og fritid	
	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 biler	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 overnattinger	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate
	2005=100		1995=100					
2005	100,0	3,0	133,8	1,3	11,7	-3,5	8 551,0	-1,8
2006	105,3	5,3	139,1	3,9	11,9	1,5	8 663,0	1,3
2007	112,4	6,8	149,5	7,5	13,7	15,0	8 749,0	1,0
2008	114,6	1,9	149,1	-0,2	11,5	-15,7	8 358,0	-4,5
2009	115,2	0,5	148,7	-0,3	10,5	-8,9	8 355,0	-0,0
2008								
Oktober	112,8	-2,0	144,7	-5,1	9,5	-38,6	690,1	-4,9
November	113,8	-1,2	145,6	-4,0	8,9	-31,1	694,3	-4,7
Desember	113,2	0,1	145,2	-2,8	9,4	-21,0	687,7	-4,3
2009								
Januar	114,0	1,0	143,2	-1,6	7,1	-11,0	697,1	-3,5
Februar	113,8	1,8	144,9	-0,3	8,9	-2,0	660,6	-1,9
Mars	112,9	2,8	144,0	1,6	9,2	7,7	676,0	0,4
April	114,4	3,6	145,9	3,7	9,9	17,6	693,5	3,3
Mai	116,3	4,7	148,6	6,3	9,3	33,1	725,9	6,1
Juni	113,2	5,4	145,5	9,0	9,6	58,6	680,4	8,3
August	116,3	4,2	150,3	11,1	10,9	112,2	675,4	11,1
September	114,6	2,9	150,1	10,1	11,8	111,5	725,5	11,7
Oktober	117,3	1,7	153,6	8,4	12,5	86,6	768,1	11,6
November	115,9	0,6	151,4	6,2	13,0	52,6	742,7	10,5
Desember	117,2	0,3	153,5	4,6	13,5	28,1	747,5	9,1
2010								
Januar	116,6	0,7	154,7	3,4	13,0	15,5	714,0	7,7
Februar	116,5	1,3	153,9	2,5	13,2	8,1	738,6	6,5
Mars	13,1	0,5

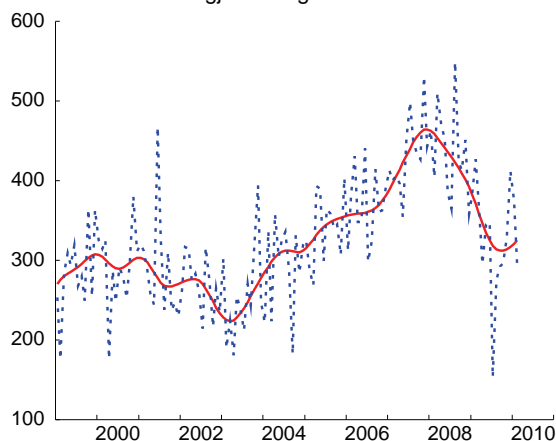
¹ Indikatoren bygger på informasjon om detaljomsætningsvolum, førstegangsregistrering av personbiler (antall) og volumindikatorer for omsetning av tobakk, øl, mineralvann, elektrisk kraft, bensin, brnsel og fjernvarme. Viktene er hentet fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR).
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.5 Bygg satt igang. Boliger
Bruksareal. 1000 kvm. månedstall
Sesongjustert og trend

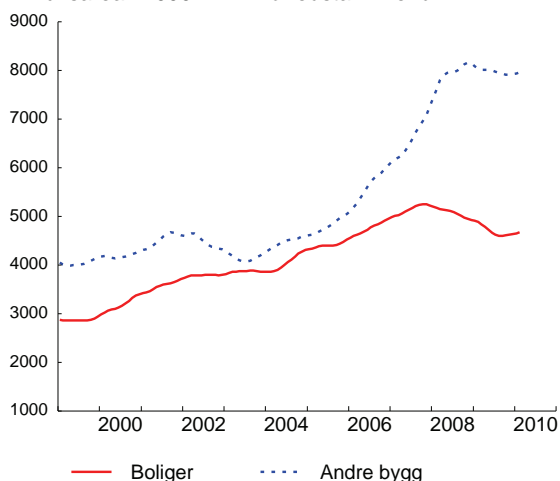
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.6 Bygg satt igang. Driftsbygg
Bruksareal. 1000 kvm.
Månedstall. Sesongjustert og trend.

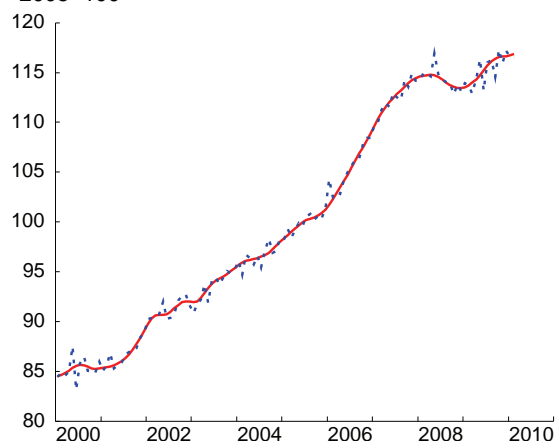
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.7 Bygg under arbeid
Bruksareal. 1000 kvm. Månedstall. Trend

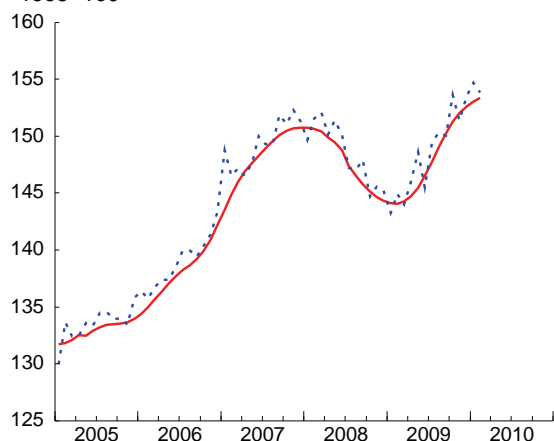
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.1 Detaljomsetning
Volumindeks. Månedstall. Sesongjustert og trend
2005=100

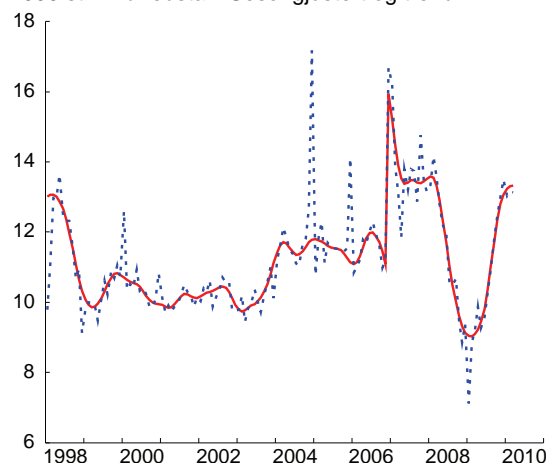
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.2 Varekonsumindeks
Volum. Månedstall. Sesongjustert og trend
1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.3 Førstegangsregistrerte personbiler
1000 stk. Månedstall. Sesongjustert og trend

Kilde: Vegdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Konsumprisindeks		Konsumprisindeksekskl. energiprodukter		KPI-JAE ¹	Harmonisert konsumprisindeks		Førstegangsomsetning innenlands		Byggekostnadsindeks for boliger	
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Endring	Norge	EU12 ²	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	1998=100		1998=100			Endring	Endring	2000=100		2000=100	
2005	115,1	1,6	112,4	1,4	1,0	1,5	2,2	111,6	3,6	118,8	3,4
2006	117,7	2,3	113,5	1,0	0,8	2,5	2,2	118,4	6,1	123,3	3,7
2007	118,6	0,8	115,3	1,6	1,4	0,7	2,3	119,6	1,0	132,4	7,4
2008	123,1	3,8	118,2	2,5	2,6	3,4	3,3	130,3	9,0	139,9	5,7
2009	125,7	2,1	121,4	2,7	2,6	2,3	0,3	130,1	-0,2	143,2	2,3
2008											
Oktober	125,4	5,5	119,6	3,1	3,3	5,1	3,1	133,8	10,5	141,4	5,3
November	124,7	3,2	119,3	2,7	2,7	3,3	2,1	131,3	5,1	142,4	4,4
Desember	124,4	2,1	119,5	2,6	2,6	2,6	1,6	129,0	2,5	142,1	3,9
2009											
Januar	124,0	2,2	119,1	2,8	2,8	2,6	1,1	129,0	2,8	142,1	3,4
Februar	125,0	2,5	120,4	3,1	3,0	2,8	1,2	127,1	0,3	142,3	3,1
Mars	125,1	2,5	120,8	2,7	2,7	2,6	0,6	127,4	0,6	142,3	2,8
April	125,4	2,9	121,2	2,8	2,7	2,9	0,6	127,5	-0,3	142,3	2,4
Mai	125,7	3,0	121,4	2,9	2,9	2,9	0,0	128,7	0,2	142,3	2,2
Juni	126,4	3,4	121,9	3,3	3,3	3,5	-0,1	132,0	0,1	142,5	2,2
Juli	125,7	2,2	121,3	2,6	2,5	2,2	-0,7	131,1	-1,7	142,7	2,0
August	125,4	1,9	121,0	2,5	2,3	1,8	-0,2	132,7	-0,9	143,6	2,1
September	126,4	1,2	122,3	2,5	2,4	1,4	-0,3	130,7	-3,8	144,0	2,3
Oktober	126,2	0,6	122,1	2,1	2,1	0,8	-0,1	130,5	-2,5	144,4	2,1
November	126,6	1,5	122,3	2,5	2,4	1,9	0,5	131,5	0,2	144,6	1,5
Desember	126,9	2,0	122,4	2,4	2,4	2,4	0,9	133,0	3,1	144,7	1,8
2010											
Januar	127,1	2,5	121,9	2,4	2,3	2,7	1,0	133,9	3,8	144,9	2,0
Februar	128,7	3,0	122,6	1,8	1,9	3,1	0,9	136,1	7,1	145,8	2,5
Mars	129,3	3,4	122,7	1,6	1,7	3,6	..	137,1	7,6	146,3	2,8

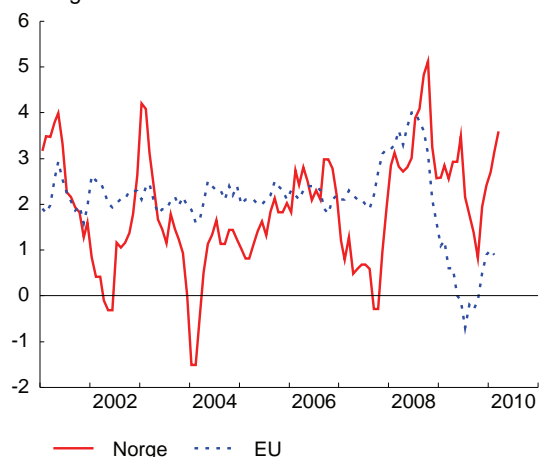
¹ Justert for avgiftsendringer og uten energivarer. ² Omfatter de 12 deltakerne i EU's økonomiske og monetære union (ØMU), der Hellas inngår fra og med 2001. Kilde: Statistisk sentralbyrå og Eurostat.

7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før der det framgår

	Produsentprisindeks ¹ . Industri		Spotpriser				Eksportprisindeks, treforedlingsprodukter. 2000=100	Eksportpris, laks. Nivå. NOK pr. kg
	Nivå. 2000=100	Endring	Elektrisk kraft, systempris. Øre pr. kWh	Brent Blend. NOK pr. fat	Brent Blend. USD pr. fat	Aluminium. NOK pr. tonn		
2005	112,0	6,4	23,5	355,1	55,1	10 667,5	123,71	26,16
2006	120,7	7,8	39,1	422,8	66,1	14 634,7	128,33	32,33
2007	127,9	5,9	22,4	422,2	72,7	12 850,9	136,90	26,64
2008	135,9	6,3	36,9	536,4	98,4	12 329,3	137,08	26,97
2009	136,0	0,1	30,7	387,5	62,5	8 984,7	154,10	30,89
2008								
Oktober	136,7	7,0	48,4	474,8	73,7	11 250,6	155,01	26,85
November	132,2	1,3	45,1	379,5	54,7	9 420,1	152,84	26,42
Desember	129,2	-1,1	42,0	301,5	43,1	7 836,3	165,01	27,35
2009								
Januar	130,7	0,0	38,5	317,6	45,7	7 686,9	169,41	28,64
Februar	130,3	-2,2	33,6	301,4	43,9	7 486,2	169,97	28,31
Mars	130,1	-3,2	31,0	320,1	47,4	7 844,3	158,66	30,35
April	131,4	-3,1	30,0	341,7	51,4	8 554,7	148,57	31,98
Mai	135,6	-2,2	28,7	376,8	58,6	7 826,9	145,25	35,04
Juni	139,5	-0,1	31,7	442,2	69,3	8 334,6	154,32	35,28
Juli	138,3	-1,8	29,5	417,5	65,8	9 460,3	153,45	36,72
August	141,4	1,4	28,1	443,3	73,1	10 504,9	145,50	30,31
September	138,1	-1,3	24,7	402,1	68,1	9 872,7	153,75	29,52
Oktober	137,7	0,7	28,3	416,8	73,9	9 491,2	146,59	27,25
November	139,5	5,5	30,6	437,4	77,6	9 901,8	150,49	28,25
Desember	139,3	7,8	33,4	433,7	75,2	10 852,1	153,26	28,98
2010								
Januar	139,9	7,0	43,8	441,4	77,0	11 248,7	152,54	29,18
Februar	140,9	8,1	55,8	442,2	74,8	11 190,8	157,72	33,68
Mars	143,3	10,1	45,9	473,0	79,9	12 011,4

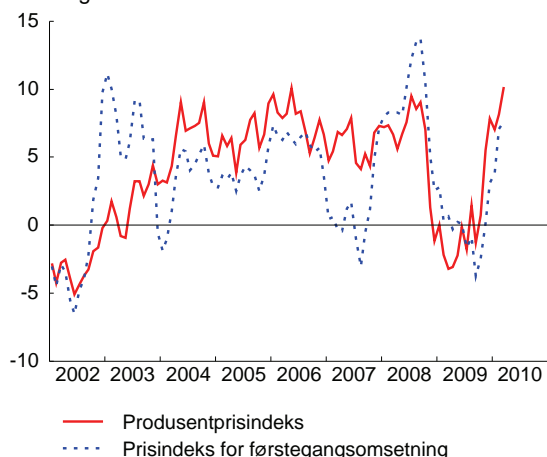
¹ I motsetning til den ordinære produsentprisindeksen, kan denne revideres i etterkant. Den helt korrekte betegnelsen på denne statistikken er vareprisindeksen. Kilde: Statistisk sentralbyrå og Reuters EcoWin.

Fig. 7.1 Harmonisert konsumprisindeks Norge og EU
Endring fra samme måned året før. Prosent

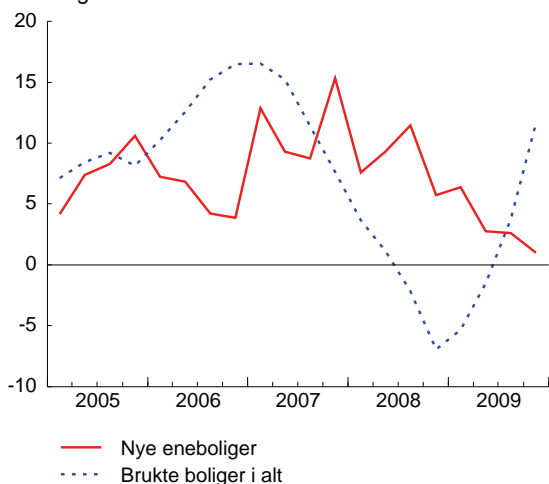
Kilde: Eurostat.

Fig. 7.2 Produsentprisindeks for industri og prisindeks for førstegangsomsetning innenlands
Endring fra samme måned året før. Prosent

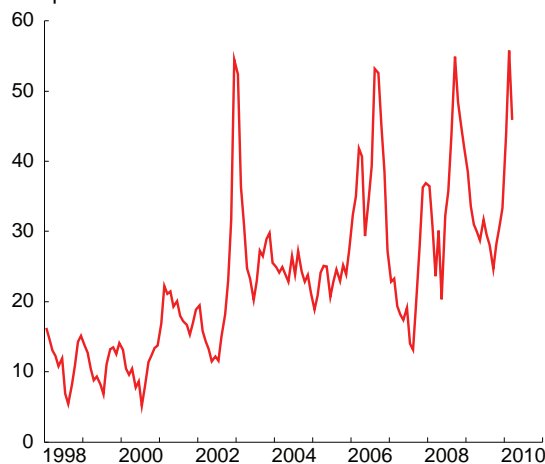
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.3 Boligpriser
Endring fra samme kvartal året før. Prosent

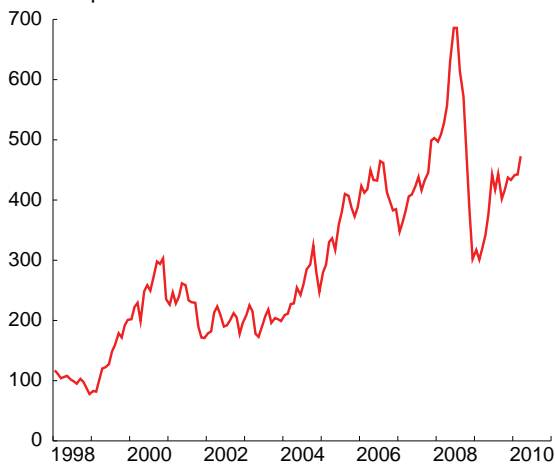
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.4 Spotpris elektrisk kraft, systempris
Øre pr. kWh. Månedstall

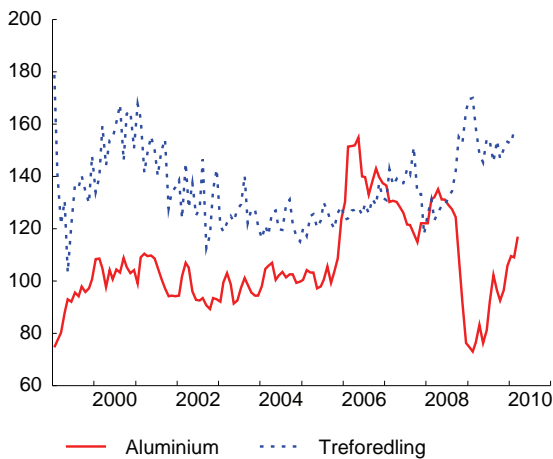
Kilde: Nord Pool.

Fig. 7.5 Spotpris råolje, Brent Blend
Kroner pr. fat. Månedstall

Kilde: Reuters EcoWin.

Fig. 7.6 Spotpris aluminium og eksportpris for treforedlingsprodukter
Månedsindeks. NOK. 1994=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Engroshandel		Nye eneboliger		Boligpriser (brukte boliger)							
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Alle boligtyper		Enebolig		Småhus		Blokkleilighet	
					Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	2005=100		2000=100		2005=100		2005=100		2005=100		2005=100	
2006	104,3	4,2	139,7	5,5	113,7	13,7	112,4	12,4	114,3	14,3	116,2	16,2
2007	107,6	3,2	155,9	11,6	128,0	12,6	127,3	13,3	129,7	13,4	128,0	10,2
2008	114,4	6,3	169,1	8,5	126,6	-1,1	128,4	0,9	127,4	-1,7	121,2	-5,3
2009	113,7	-0,5	174,4	3,1	129,0	1,9	130,0	1,2	129,4	1,5	126,3	4,2
2008												
2. kvartal	115,0	6,8	169,4	9,3	131,5	1,2	133,9	3,1	131,6	0,5	125,1	-3,3
3. kvartal	117,1	8,3	170,1	11,5	127,0	-2,2	128,8	-0,3	127,2	-3,2	122,1	-5,9
4. kvartal	114,3	5,0	173,4	5,7	118,1	-6,9	120,3	-5,3	118,2	-8,3	112,4	-9,6
2009												
1. kvartal	112,2	1,1	173,8	6,4	123,0	-5,3	124,3	-4,9	123,4	-6,9	119,3	-4,6
2. kvartal	113,2	-1,6	174,1	2,8	129,5	-1,5	131,4	-1,9	128,9	-2,1	125,2	0,1
3. kvartal	114,8	-2,0	174,5	2,6	131,8	3,8	132,4	2,8	132,1	3,9	130,1	6,6
4. kvartal	114,7	0,3	175,1	1,0	131,8	11,6	132,0	9,7	133,0	12,5	130,4	16,0
2010												
1. kvartal	136,3	10,8	137,2	10,4	137,9	11,8	132,4	11,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.4. Månedsførtjeneste og avtalt lønn. Indeks. 2005=100

	Månedsførtjeneste ialt ¹					Avtalt lønn ²				
	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel ³	Forretningsmessig tjyting og eiendomsdrift	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel	Forretningsmessig tjyting og eiendomsdrift
2007										
4. kvartal	113,1	112,0	111,5	113,2	110,2	111,5	113,3	112,1	113,9	108,7
2008										
1. kvartal	115,0	115,3	114,1	116,0	111,4	112,0	115,0	112,3	114,8	108,8
2. kvartal	115,6	115,1	116,3	115,6	115,0	114,2	115,4	113,7	115,3	112,8
3. kvartal	118,3	115,3	116,5	118,0	115,7	116,3	116,8	117,9	118,7	116,2
4. kvartal	118,8	117,5	117,5	119,0	117,0	118,4	120,9	118,5	118,7	116,6
2009										
1. kvartal	119,6	132,5	118,0	120,4	117,3	119,4	121,0	120,3	119,0	116,7
2. kvartal	121,2	126,9	118,0	120,7	117,7	120,4	121,0	120,3	120,9	116,9
3. kvartal	123,3	124,6	119,6	122,0	118,3	121,3	124,2	121,3	123,1	118,2
4. kvartal	123,7	124,2	120,2	122,7	118,1	122,3	125,5	122,0	123,4	119,4

¹ Månedslønn omfatter avtalt månedslønn, uregelmessige tillegg og bonus. ² Avtalt lønn ved utgangen av kvartalet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent

	Utlånsrente ¹				Innskuddsrente ²	NOK 3mnd eurorente ³	Effektiv rente på statsobligasjoner ³		
	Bankutlån ialt	Statlige låneinstitutter	Forsikrings-selskap	Kredittforetak			Bankinnskudd ialt	3 år	5 år
2006	4,26	3,20	4,13	3,60	2,02	2,98	3,74	3,90	4,07
2007	5,66	3,69	5,10	4,79	3,48	4,83	4,79	4,77	4,78
2008	7,30	4,52	6,07	6,36	4,98	6,10	4,53	4,43	4,47
2009	4,90	4,00	4,23	4,06	2,42	2,30	2,71	3,33	4,00
2008									
1. kvartal	7,00	4,34	5,78	6,11	4,76	5,80	4,46	4,34	4,40
2. kvartal	7,41	4,53	6,30	6,44	5,05	6,27	5,06	4,83	4,69
3. kvartal	7,80	4,59	6,51	6,86	5,60	6,47	5,01	4,80	4,71
4. kvartal	7,28	4,95	5,57	6,45	4,61	5,82	3,56	3,75	4,05
2009									
1. kvartal	5,25	4,91	4,69	4,41	2,86	3,28	2,54	3,07	3,75
2. kvartal	4,40	4,20	3,93	3,62	1,90	2,29	2,47	3,25	4,08
3. kvartal	4,19	3,11	3,69	3,35	1,70	1,74	2,82	3,47	4,13
4. kvartal	4,28	2,70	3,73	3,32	1,88	1,91	2,98	3,51	4,03
2010									
1. kvartal	2,13	2,80	3,30	3,93

¹ Gjennomsnittlige (veide) rentesatser inkl. provisjoner på utlån til publikum fra banker og andre finansforetak. Kvartalstall er ved utgangen av perioden, årstall er beregnet som gjennomsnitt over året via tall for gjennomsnittet over kvartalet. ² Gjennomsnittlige (veide) rentesatser på innskudd i banker fra publikum i NOK ved utgangen av kvartalet. ³ Gjennomsnitt over perioden.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent

	3 mnd eurorente ¹					Effektiv rente på 10 års statsobligasjon			
	Norge	Euro	USA	Japan	Storbritannia	Norge	Tyskland	USA	Japan
2005	2,10	2,17	3,53	0,02	4,70	3,75	3,38	4,28	1,39
2006	2,98	3,06	5,16	0,27	4,80	4,08	3,78	4,79	1,74
2007	4,83	4,25	5,29	0,77	5,95	4,77	4,23	4,63	1,68
2008	6,08	4,61	3,22	1,10	5,48	4,46	4,00	3,65	1,49
2009	2,31	1,21	0,95	0,56	1,15	4,00	3,27	3,24	1,35
2008									
Oktober	6,80	5,13	4,97	1,35	6,12	4,17	3,90	3,79	1,51
November	5,98	4,26	3,24	1,88	4,30	4,18	3,57	3,52	1,47
Desember	4,54	3,37	2,31	1,52	3,26	3,77	3,07	2,42	1,31
2009									
Januar	3,54	2,46	1,46	0,91	2,30	3,69	3,09	2,49	1,25
Februar	3,32	1,98	1,62	0,82	1,92	3,75	3,16	2,86	1,29
Mars	3,00	1,69	1,53	0,83	1,66	3,81	3,07	2,81	1,31
April	2,73	1,46	1,37	0,64	1,35	3,90	3,17	2,90	1,44
Mai	2,22	1,28	1,07	0,59	1,18	4,12	3,43	3,29	1,45
Juni	1,95	1,22	0,92	0,49	1,03	4,23	3,55	3,71	1,47
Juli	1,72	0,97	0,81	0,48	0,93	4,05	3,37	3,54	1,35
August	1,74	0,85	0,69	0,46	0,75	4,17	3,34	3,58	1,38
September	1,78	0,71	0,59	0,40	0,66	4,17	3,29	3,39	1,32
Oktober	1,89	0,67	0,53	0,40	0,66	4,07	3,23	3,37	1,33
November	1,90	0,62	0,47	0,38	0,71	4,04	3,28	3,39	1,36
Desember	1,93	0,60	0,37	0,30	0,69	3,98	3,23	3,58	1,27
2010									
Januar	2,11	0,58	0,35	0,28	0,69	4,08	3,29	3,71	1,34
Februar	2,13	0,54	0,37	0,28	0,68	3,87	3,19	3,68	1,34
Mars	2,16	0,48	0,39	0,29	0,67	3,85	3,13	3,72	1,35

¹ Midtrente (bortsett fra for Euro).

Kilde: Norges Bank og Reuters EcoWin.

8.3. Valutakurser, penge- og kredittindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs

	Valutakurser ¹		Importveid valutakurs (44 land) 1995=100	Industriens effektive valutakurs ² 1990=100	Pengemengdeindikator (M2)		Kredittindikator (K2)		Aksjekursindeks totalt. Oslo Børs. ² 1995=100
	NOK/Euro	NOK/USD			Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	
2005	8,01	6,45	91,8	98,8	1 029,9	10,2	2 137,5	10,7	282,9
2006	8,05	6,42	92,5	99,2	1 148,7	11,5	2 438,8	14,1	384,2
2007	8,02	5,86	90,8	97,5	1 335,9	16,4	2 784,1	14,2	478,6
2008	8,22	5,64	90,8	97,1	1 459,7	9,2	3 147,2	13,0	379,5
2009	8,73	6,28	93,8	99,9	1 510,5	3,5	3 373,3	7,2	285,5
2008									
Oktober	8,59	6,46	95,9	102,3	1 500,7	5,7	3 252,4	12,4	251,0
November	8,81	6,92	98,2	104,2	1 495,0	3,7	3 279,3	10,9	226,2
Desember	9,40	7,01	101,5	108,0	1 487,4	2,8	3 304,4	8,7	214,0
2009									
Januar	9,22	6,96	99,4	105,8	1 496,4	1,9	3 318,2	6,6	229,7
Februar	8,78	6,87	94,9	100,8	1 500,0	2,2	3 340,6	5,4	223,9
Mars	8,84	6,78	94,2	100,0	1 492,3	3,3	3 349,1	4,5	217,1
April	8,79	6,67	94,5	100,4	1 500,6	4,1	3 359,4	3,9	237,0
Mai	8,79	6,44	94,9	101,0	1 516,1	4,0	3 370,2	3,4	279,7
Juni	8,94	6,39	95,9	101,9	1 511,8	3,0	3 375,8	3,0	290,6
Juli	8,95	6,35	96,0	102,2	1 517,4	1,1	3 386,9	2,6	282,9
August	8,66	6,07	93,6	100,0	1 514,0	-0,5	3 389,7	2,0	302,1
September	8,60	5,90	92,5	98,8	1 514,5	-0,3	3 394,3	1,6	314,4
Oktober	8,36	5,64	89,6	95,5	1 522,4	0,7	3 393,5	1,7	335,6
November	8,41	5,64	90,1	96,2	1 516,5	1,0	3 401,4	2,4	347,5
Desember	8,41	5,75	90,3	96,3	1 523,2	1,6	3 398,9	3,5	365,2
2010									
Januar	8,18	5,73	89,0	94,8	1 525,7	2,5	3 428,9	4,4	371,5
Februar	8,10	5,92	89,3	95,0	1 520,3	4,0	3 447,5	4,7	352,6
Mars	8,04	5,92	89,4	94,9	369,7

¹ Representativ markedskurs (midtkurs). ² Månedsgjennomsnitt av daglige noteringer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

9.1. Eksport og import av varer. Millioner kroner. Sesongjustert

	Eksport								Import
	Varer i alt, u/skip og plattform	Olje- og gass	Varer i alt u/skip, plattform og råolje	Herav:					
Metaller				Verkstedsprodukter	Treforedlingsprodukter	Kjemiske produkter	Fisk og fiskeprodukter		
2005	660 675	407 541	253 090	50 508	30 570	11 267	31 798	31 055	349 076
2006	776 080	473 858	301 899	65 726	37 364	11 013	35 398	34 814	403 874
2007	786 380	450 982	334 710	78 385	44 799	10 735	39 876	35 735	455 255
2008	946 317	588 953	357 235	69 729	53 963	10 573	44 169	37 012	478 797
2009	745 841	439 469	305 097	46 092	55 679	9 329	37 510	43 624	416 863
2008									
Oktober	79 191	49 561	28 871	5 269	4 513	842	3 694	3 365	39 062
November	74 140	47 183	27 815	4 836	4 950	936	3 922	3 368	38 303
Desember	71 861	44 120	26 653	4 513	4 534	873	3 634	3 272	37 790
2009									
Januar	66 730	41 141	25 020	4 062	4 440	810	3 238	3 428	37 560
Februar	65 961	40 145	25 555	3 926	4 773	752	2 951	3 377	36 238
Mars	62 275	39 142	24 540	3 211	4 936	677	3 223	3 331	32 445
April	58 912	34 678	24 576	3 472	4 403	675	3 051	3 583	35 394
Mai	57 704	34 338	23 977	3 145	4 537	713	2 875	3 807	34 882
Juni	59 429	35 762	24 741	3 677	4 206	732	3 272	3 731	33 786
Juli	65 958	36 849	27 850	3 810	6 507	908	3 179	3 902	33 931
August	59 359	35 756	25 048	4 001	4 435	813	3 001	3 856	37 091
September	62 988	34 171	25 545	4 010	4 439	771	3 171	3 663	34 802
Oktober	61 013	34 887	26 095	4 315	4 511	817	3 182	3 481	34 248
November	62 876	36 334	26 533	4 250	4 032	902	3 236	3 691	34 773
Desember	62 635	36 267	25 618	4 212	4 459	760	3 130	3 772	31 712
2010									
Januar	62 966	35 771	27 459	4 379	4 001	734	3 540	3 797	32 748
Februar	65 758	38 730	26 905	4 525	4 278	788	3 379	3 986	33 859
Mars	64 970	38 072	27 692	4 621	4 125	848	3 592	4 149	35 660

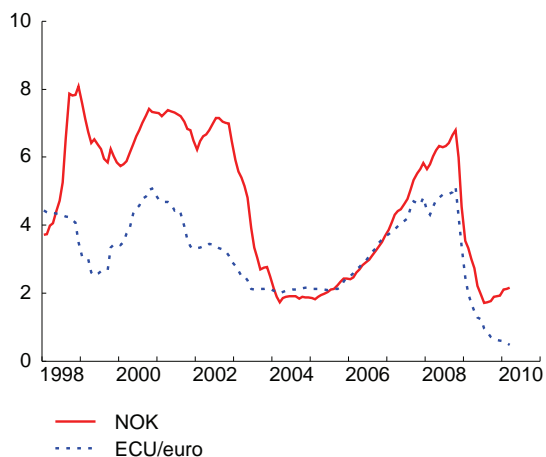
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

9.2. Utenriksregnskap. Millioner kroner

	Eksport i alt	Import i alt	Vare og tj.bal.	Rente- og stønadbal.	Driftsbal.	Netto kap.overf.	Netto finansinv.	Norske inv. i utlandet	Utenl. inv. i Norge
2006	1 002 467	612 768	389 699	-17 551	372 148	-919	371 229	1 087 244	795 675
2007	1 039 693	691 404	348 289	-27 786	320 503	-971	319 532	750 744	595 839
2008	1 222 602	735 365	487 237	-14 464	472 773	-1 138	471 635	729 583	249 219
2009	1 005 479	657 809	347 670	-15 011	332 659	-1 120	331 539	-93 694	-484 983
2005									
3. kvartal	219 775	142 872	76 903	1 236	78 139	-550	77 589	192 602	102 175
4. kvartal	238 324	145 836	92 488	12 682	105 170	-696	104 474	120 698	64 124
2006									
1. kvartal	254 319	139 480	114 839	-36 105	78 734	-68	78 666	304 721	188 505
2. kvartal	244 707	150 054	94 653	-1 470	93 183	-576	92 607	262 583	192 741
3. kvartal	244 756	155 804	88 952	10 046	98 998	-116	98 882	274 899	205 093
4. kvartal	258 685	167 430	91 255	9 978	101 233	-159	101 074	245 041	209 336
2007									
1. kvartal	252 394	162 858	89 536	-23 548	65 988	-160	65 828	336 333	218 834
2. kvartal	250 869	171 002	79 867	-23 567	56 300	-587	55 713	144 166	69 980
3. kvartal	249 383	173 357	76 026	16 910	92 936	-116	92 820	223 231	207 787
4. kvartal	287 047	184 187	102 860	2 419	105 279	-108	105 171	47 014	99 238
2008									
1. kvartal	297 281	172 627	124 654	-24 702	99 952	-320	99 632	41 101	-44 622
2. kvartal	319 361	186 801	132 560	-15 069	117 491	-146	117 345	228 676	119 966
3. kvartal	300 655	191 141	109 514	4 994	114 508	-577	113 931	205 986	79 429
4. kvartal	305 305	184 796	120 509	20 313	140 822	-95	140 727	253 820	94 446
2009									
1. kvartal	262 298	157 653	104 645	-35 957	68 688	-340	68 348	-104 874	-199 113
2. kvartal	240 218	163 370	76 848	15 245	92 093	-564	91 529	-48 069	-172 363
3. kvartal	242 449	170 514	71 935	1 715	73 650	-71	73 579	10 394	-64 028
4. kvartal	260 514	166 272	94 242	3 986	98 228	-145	98 083	48 855	-49 479

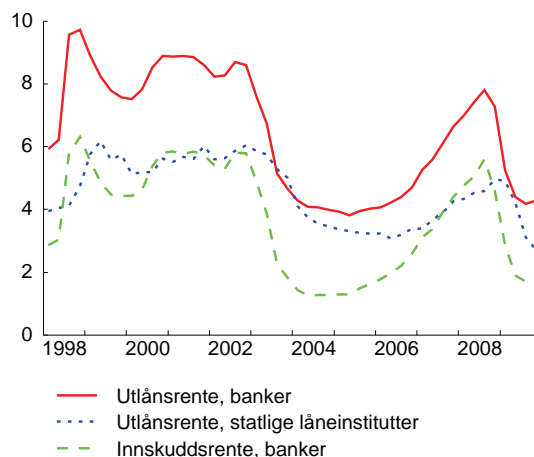
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 8.1 3 måneders eurorente
Månedstill. Prosent

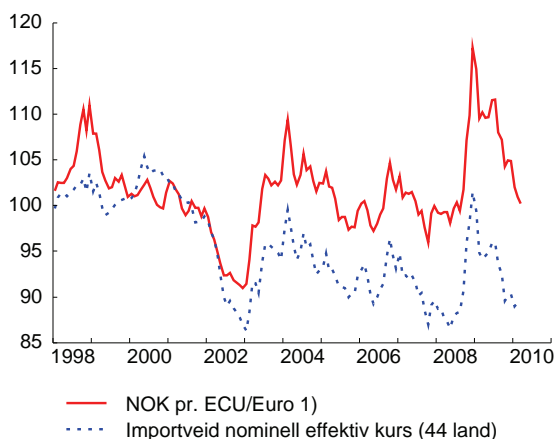
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.2 Utlånsrente og innskuddsrente
I slutten av kvartalet. Prosent

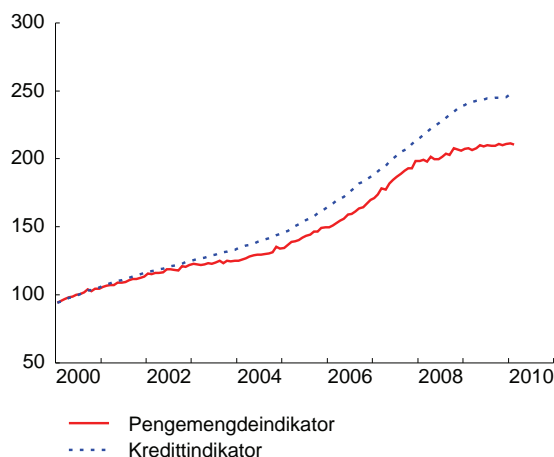
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 8.3 Valutakursindekser
1991=100. Månedstill

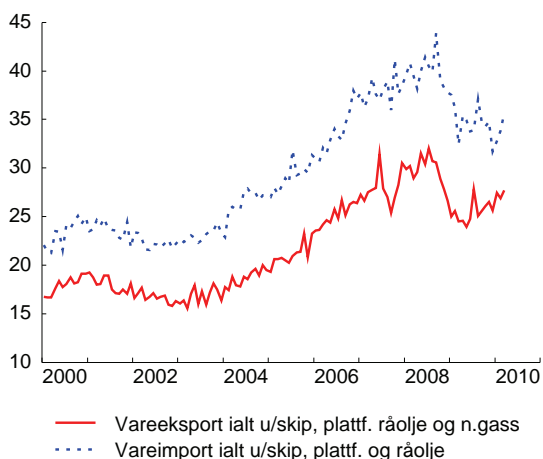
1) Representative markedskurser (midtkurser). Euro fra 1.1 1999
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.4 Penge- og kredittindikator
Sesongjustert indeks. Månedstill. 2000=100

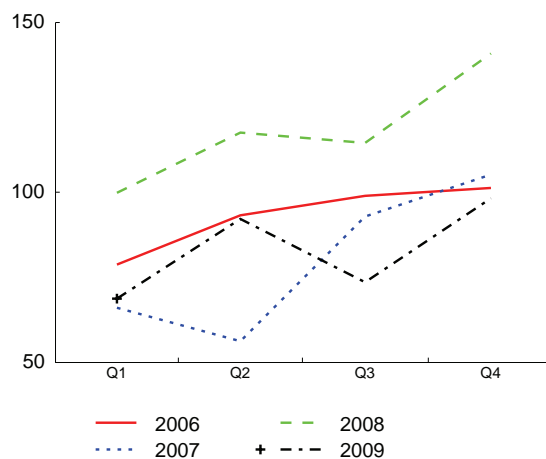
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.1 Utenrikshandel
Milliarder kroner. Sesongjusterte månedstill

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.2 Driftsbalansen
Kvartalstill. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Makroøkonomiske hovedstørrelser 2000-2013

Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*	2009*	Prognoser			
											2010	2011	2012	2013
Realøkonomi														
Konsum i husholdninger mv.	4,2	2,1	3,1	2,8	5,6	4,0	4,8	5,4	1,3	0,0	5,5	4,7	3,8	3,2
Konsum i offentlig forvaltning	1,9	4,6	3,1	1,7	1,5	0,7	1,9	3,0	4,1	5,2	2,7	1,9	1,9	1,9
Bruttoinvestering i fast realkapital	-3,5	-1,1	-1,1	0,2	10,2	13,3	11,7	12,5	1,4	-7,9	-3,1	-0,5	5,1	4,9
Utvinning og rørtransport	-22,9	-4,6	-5,4	15,9	10,2	18,8	4,3	6,3	3,7	6,4	-3,7	-1,3	3,4	0,8
Fastlands-Norge	-1,4	3,9	2,3	-3,6	9,3	12,7	11,9	15,7	1,0	-12,1	-1,6	0,7	5,1	5,2
Næringer	-0,4	2,5	4,0	-11,6	8,4	19,2	17,1	25,5	6,1	-14,5	-7,1	0,2	4,6	5,9
Bolig	5,6	8,1	-0,7	1,9	16,3	10,8	4,1	2,9	-12,1	-18,9	-2,9	12,3	9,1	7,5
Offentlig forvaltning	-11,2	2,7	1,7	10,4	2,5	1,3	11,6	9,6	4,7	2,7	12,7	-7,7	2,0	1,2
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	2,6	3,0	3,0	1,4	5,0	4,6	5,3	6,7	1,9	-1,2	3,4	3,2	3,5	3,2
Lagerendring ²	1,2	-1,3	0,1	-0,2	1,2	0,4	0,0	-1,4	-0,4	-1,8	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksport	3,2	4,3	-0,3	-0,2	1,1	1,1	0,0	2,3	0,9	-4,3	2,4	1,1	1,2	1,0
Råolje og naturgass	3,8	6,6	2,4	-0,6	-0,5	-5,0	-6,5	-2,4	-2,0	-1,3	-2,2	-1,5	-0,8	-1,9
Tradisjonelle varer	3,3	1,8	0,6	2,9	3,4	5,0	6,2	8,5	4,3	-7,8	6,7	2,8	2,3	3,1
Import	2,0	1,7	1,0	1,4	8,8	8,7	8,4	8,6	2,2	-9,7	6,8	3,2	5,2	3,2
Tradisjonelle varer	2,5	4,5	3,0	5,2	10,9	8,1	11,5	8,2	-0,4	-13,1	6,2	5,7	5,5	5,8
Bruttonasjonalprodukt	3,3	2,0	1,5	1,0	3,9	2,7	2,3	2,7	1,8	-1,5	1,5	1,9	2,1	2,3
Fastlands-Norge	2,9	2,0	1,4	1,3	4,4	4,6	4,9	5,6	2,2	-1,5	2,0	2,7	2,7	3,0
Industri og bergverk	-0,6	-0,5	-0,4	3,0	5,7	4,2	3,1	3,2	2,3	-5,9	0,6	1,6	0,7	3,0
Arbeidsmarked														
Utførte timeverk i Fastlands-Norge	-0,7	-1,6	-0,9	-2,1	1,7	1,4	3,1	4,3	3,2	-1,5	0,4	0,8	0,9	1,3
Sysselsatte personer	0,6	0,3	0,3	-1,0	0,4	1,1	3,6	4,1	3,1	-0,4	-0,1	0,4	1,1	1,7
Arbeidstilbud ³	0,7	0,5	0,7	-0,1	0,3	0,7	2,0	2,5	3,4	0,0	0,6	1,0	1,1	1,4
Yrkesandel (nivå) ³	72,5	72,5	72,5	71,9	71,6	71,4	72,0	72,7	74,0	72,8	72,1	71,8	71,7	71,9
Arbeidsledighetsrate (nivå) ³	3,4	3,6	3,9	4,5	4,5	4,6	3,4	2,5	2,6	3,2	3,5	3,9	3,9	3,7
Priser og lønninger														
Årslønn	4,4	4,8	5,7	4,5	3,5	3,3	4,1	5,4	6,3	4,1	3,4	3,4	3,9	4,7
Konsumprisindeksen (KPI)	3,1	3,0	1,3	2,5	0,4	1,6	2,3	0,8	3,8	2,1	1,7	1,3	2,0	2,9
KPI-JAE ⁴	..	2,6	2,3	1,1	0,3	1,0	0,8	1,4	2,6	2,6	1,0	1,3	1,8	2,7
Eksportpris tradisjonelle varer	11,8	-1,8	-9,1	-0,9	8,5	4,1	11,4	2,7	2,4	-6,5	-2,7	5,2	3,0	2,7
Importpris tradisjonelle varer	6,5	-1,6	-7,2	-0,4	4,0	0,5	4,0	4,1	4,6	-1,2	-3,3	1,0	1,7	2,8
Boligpris ⁵	15,7	7,0	5,0	1,7	7,7	9,5	13,7	12,6	-1,1	1,9	7,2	5,1	6,4	6,6
Inntekter, renter og valuta														
Husholdningenes realdisponible inntekt	3,4	-0,3	8,0	4,4	3,6	7,6	-6,5	6,3	3,1	4,8	3,5	3,3	2,3	2,5
Husholdningenes sparerate (nivå)	4,3	3,1	8,4	9,1	7,4	10,2	0,1	1,5	3,4	7,5	5,9	4,6	3,2	2,6
Pengemarkedsrente (nivå)	6,8	7,2	6,9	4,1	2,0	2,2	3,1	5,0	6,2	2,5	2,6	3,4	4,5	5,2
Utlånsrente, banker (nivå) ⁶	8,0	8,8	8,4	6,5	4,2	3,9	4,3	5,7	7,3	4,8	4,0	4,5	5,5	6,4
Realrente etter skatt (nivå)	2,7	3,3	4,8	2,2	2,5	1,3	0,7	3,3	1,5	1,3	1,1	2,0	2,0	1,7
Importveid kronekurs (44 land) ⁷	2,9	-3,1	-8,5	1,3	3,0	-3,9	0,7	-1,8	0,0	3,3	-5,9	-0,8	0,5	1,2
NOK per euro (nivå)	8,1	8,1	7,5	8,0	8,4	8,0	8,1	8,0	8,2	8,7	8,0	8,0	8,0	8,1
Utenriksøkonomi														
Driftsbalansen, mrd. kroner	222,4	247,5	192,3	195,9	221,6	316,6	372,1	320,5	472,8	360,8	388,2	418,3	421,1	450,5
Driftsbalansen i prosent av BNP	15,0	16,1	12,6	12,3	12,7	16,3	17,2	14,1	18,6	15,0	15,5	15,9	15,3	15,4
Utlandet														
Eksportmarkedsindikator	11,7	0,8	1,5	4,3	7,0	6,3	9,0	7,5	1,7	-8,7	4,0	4,1	5,6	7,2
Konsumpris euro-området	2,1	2,3	2,3	2,1	2,1	2,2	2,2	2,2	3,3	0,3	1,1	1,4	1,9	2,0
Pengemarkedsrente, euro (nivå)	4,4	4,2	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,6	1,2	0,8	1,7	2,9	3,8
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	251	223	198	201	255	355	423	422	536	388	458	479	512	551

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.

² Endring i lagerendring i prosent av BNP. ³ Ifølge AKU.

⁴ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer. ⁵ Brudd i serien i 2004. ⁶ Gjennomsnitt for året. ⁷ Positivt fortegn innebærer depresiering.

⁸ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Informasjon t.o.m. 16. februar er benyttet.